

VAASAN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Viestintätieteiden laitos

Anssi Turunen

Kannanotot ja asiantuntijuus uutisankkurin ja asiantuntijan välillä

Tarkastelussa Kymmenen uutisten studiohaastattelut

Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma

Vaasa 2007

SISÄLLYSLUETTELO

TAULUKOT	3
KUVIOT	3
TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoite	8
1.2 Aineisto	9
1.3 Menetelmä	10
2 ASiantuntijahaastattelu televisiouutisissa	12
2.1 Utislähetys	12
2.1.1 Utislähetysten rakenne	13
2.1.2 Kerronnalliset elementit	14
2.2 Televisioutinen	15
2.2.1 Televisioutisen rakenne	15
2.2.2 Televisioutisen juttutyypit	16
2.3 Utishaastattelu	17
2.3.1 Haastattelun vaiheet	17
2.3.2 Haastattelutyypit	18
2.4 Asiantuntija ja asiantuntijuus televisiouutisissa	19
3 VUOROVAIKUTUS UUTISHAASTATTELUSSA	21
3.1 Keskustelun jäsenyydet	21
3.1.1 Vuorottelujäsennys	22
3.1.2 Vieruspareina kysymys ja vastaus	23
3.2 Kannanotot ja tietoon perustuva auktoriteetti arkikeskustelussa	23
3.2.1 Kannanottoparin etujäsen	28
3.2.2 Kannanottoparin jälkijäsen	30

3.2.3 Tietoon perustuvan auktoriteetin hallinta	33
3.3 Institutionaalinen keskustelutilanne: asiantuntija uutisstudiossa	33
3.3.1 Puuttuvat palautteet	34
3.3.2 Vuorottelu uutishaastattelussa	36
3.3.3 Kysymykset toimittajan työvälineenä	37
3.3.4 Haastattelutilanteen asymmetriat	38
4 ASIANTUNTIJUUDEN RAKENTAMINEN UUTISHAASTATTELUSSA	39
4.1 Asiantuntijahaastattelu Kymmenen uutisissa	39
4.1.1 Asiantuntijahaastattelu osana uutislähetystä	43
4.1.2 Asiantuntijahaastattelu osana uutisaiheen käsittelyä	46
4.1.3 Asiantuntijahaastattelun rakenne	47
4.1.4 Asiantuntijat ja heidän roolinsa haastattelussa	50
4.2 Tietoon perustuva auktoriteetti asiantuntijahaastattelussa	54
4.2.1 Merkitsemätön kannanottopari	59
4.2.2 Asiantuntija varmentaa väitteen	60
4.2.3 Uutisankkuri viittaa asiantuntijan vuoroon	63
4.2.4 Uutisankkurin vahvistetut kannanotot	66
4.2.5 Asiantuntijan erimielinen kannanotto	69
4.2.6 Yhteenvedo	71
5 PÄÄTÄNTÖ	75
LÄHTEET	78
LIITTEET	
Liite 1. Studiohaastattelut	83
Liite 2. Esimerkeissä käytetyt litterointimerkit	85
Liite 3. Esimerkki uutislähetysten rakenteesta	86

TAULUKOT

Taulukko 1. Asiantuntijahaastatteluiden ajankohdat, aiheet ja kestot	40
Taulukko 2. Haastateltavan ammatti- tai arvonimi sekä organisaatio	42
Taulukko 3. Uutisaiheiden luokat ja haastatteluiden määrät	45
Taulukko 4. Uutisjutun rakenne	46
Taulukko 5. Asiantuntijahaastattelut ja kannanottoparien määrät	57
Taulukko 6. Uutisankkurit, asiantuntijahaastattelut ja kannanotot	58
Taulukko 7. Kannanottotyyppien jakautuminen keskustelijoiden välille	71
Taulukko 8. Kannanottojen merkitseminen asiantuntijaryhmittäin	72

KUVIOT

Kuvio 1. Kannanottojen suhde tietoon ja aikaan	27
Kuvio 2. Asiantuntijat organisaatioryhmittäin	41
Kuvio 3. Uutislähetysten osat	44

VAASAN YLIOPISTO**Humanistinen tiedekunta**

Laitos:	Viestintätieteiden laitos
Tekijä:	Anssi Turunen
Pro gradu -tutkielma:	Kannanotot ja asiantuntijuus uutisankkurin ja asiantuntijan välillä Tarkastelussa Kymmenen uutisten studiohaastattelut
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Viestintätieteet
Valmistumisvuosi:	2007
Työn ohjaaja:	Merja Koskela

TIIVISTELMÄ:

Työn tavoitteena on selvittää, minkälainen rooli asiantuntijahaastatteluilla on Kymmenen uutisissa ja miten asiantuntijuutta rakennetaan kannanottojen avulla MTV3-kanavan Kymmenen uutisten studiohaastatteluissa, joissa vastakkain ovat uutisankkuri ja asiantuntija. Arkikeskustelussa kannanottojen ja asiantuntijuuden välillä on havaittu yhteys ja analyysissä vertaan näitä havaintoja asiantuntijahaastattelun vuorovaikutustilanteeseen. Kannanotot ovat arvottavia väitelauseita, jotka kuvastavat puhujan tietämystä arvioitavaan asiaan nähden. Asiantuntijuus on tietoon perustuva, neuvottelemalla saatu tilannesidonnainen ominaisuus, johon liittyy saadun luottamuksen kautta valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia.

Tutkimusaineistona on 17 asiantuntijahaastattelun sisältävää uutislähetystä, jotka on kerätty 10 kuukauden ajalta. Tarkastelen ensin asiantuntijahaastattelun suhdetta uutislähetysten kokonaisuuteen, asiantuntijahaastattelun rakennetta ja asiantuntijoiden roolia haastattelussa. Asiantuntijoina aineistossa toimii 16 eri henkilöä ja heistä 5 on MTV:n omia toimittajia. Kannanottopareja, eli kahden kannanoton muodostamaa jaksoa, esitetään yhteensä 12 ja ne jakautuvat 8 haastatteluun. Keskustelunanalyysin avulla tarkastellaan, minkälaisia kielellisiä keinoja uutisankkuri ja asiantuntija käyttävät kannanottoja muodostaessaan ja minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä ilmenee arkikeskustelun kannanotoista tehtyihin havaintoihin.

Uutisankkurit johtavat haastattelua kysymyksiä esittämällä, joten heillä on suuri rooli kannanottojenkin esittämisessä. Uutisankkuri ei esittele kannanotoissa omaa tietämystään, mutta sen sijaan pyrkii kielellisin keinoin ohjailemaan asiantuntijan kannanottojen muodostamista. Asiantuntija osoittaa kannanotoissa tietämystään tarkentamalla ja selventämällä uutisankkurin käyttämiä termejä. Uutisankkuri ei perustele kannanottojaan. Asiantuntija sen sijaan perustelee kannanottonsa monisanaisesti ja tämä osaltaan rakentaa hänen asiantuntijuuttaan. Utishaastattelupuhetta ohjaavat säännöt selittävät osan kannanottojen käytön eroista arkipuheeseen verrattuna.

AVAINSANAT: asiantuntijuus, uutishaastattelu, keskustelunanalyysi, kannanotto

1 JOHDANTO

Suomalaisten luottamus turvallisuudesta vastaaviin auktoriteetteihin on suurta. Kotimaisista instituutioista suomalaiset luottavat eniten poliisiin ja puolustusvoimiin (Yhdyskuntatutkimus Oy 2004: 25). Heti näiden jälkeen tulevat kuitenkin erilaiset asiantuntijuusinstituutiot kuten korkeakoulut, VTT (Valtion teknillinen tutkimuskeskus) sekä tiede instituutiot ylipäänsä. Suomessa on noussut esiin myös termi *asiantuntijausko* (esim. Rask, Eela, Heikkerö & Neuvonen 1999: 122), johon sisältyy auktoriteettien kunnioittamisen lisäksi myös tiedon arvostamista.

Asiantuntijoihin luotetaan siis melkein yhtä paljon kuin poliisiin. Kun poliisi näkyy katukuvassa, törmätään asiantuntijuuteen yleensä juuri televisiossa (Yhdyskuntatutkimus Oy 2004: 12). Ei tarvitse oikeastaan ihmetellä, miksi asiantuntija istuu uutisankurin vierelle juuri silloin, kun lintuinfluenssa uhkaa lemmikin ulkoiluttajan turvallisuutta (Kymmenen uutiset 16.2.06¹), siipikarjan kasvattajan tulevaisuutta (KU² 28.2.06), tai kun Pohjois-Korean ohjuskokeet (KU 5.7.06) näyttävät muodostavan uhan koko maailman turvallisuudelle.

Jos ajatellaan miten paljon asiantuntijoita tiedotusvälineissä näkyy, täytyy julkisuuden olla myös asiantuntijoille tärkeää. Televisioesiintyminen voi tarjota mahdollisuuden ajaa omaa agendaa eli puhua esimerkiksi ympäristön puolesta (Peters 1995: 44). Samoin oman korkeakoulun näkyvyys mediassa voi tuoda sille lisää arvostusta ja jopa helpottaa määrärahojen saamista (emt. 44). Asiantuntijaa voi myös viehättää kansanvalistajan rooli, mahdollisuus välittää uutta tietoa ihmisille (emt. 44).

Toimittajan näkökulmasta uutisissa ei ole kysymys kuitenkaan vain informaation välittämisestä vaan merkitysten luomisesta (Hartley 1993: 119). Uutisstudioon kutsuttu asiantuntija tarjoaakin kätevän tavan tuoda selkeyttä usein monimutkaisiin asioihin, kuten onnettomuustutkintaan (KU 17.11.05) tai kulttuurien välisiin yhteentörmäyksiin (KU

---

¹ Kymmenen uutisten lähetyksen tiedot löytyvät lähdeluettelon sijaan liitteestä 1, jossa on esitelty tutkimusaineisto.

² Käytän MTV3:n Kymmenen uutisista lähdeviitteissä lyhennettä KU.

5.2.06). Ulkopuolinen, asiaan erityisesti perehtynyt henkilö tuo uutisen käsittelyyn samalla myös lisää uskottavuutta ja objektiivisuuden tuntua (Steele 1995: 800–801).

Asiantuntijan *asiantuntijuus* rakentuu suhteessa muihin ihmisiin, eli se on yhteisöllistä (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2004: 150). Kun henkilöä pyydetään ratkaisemaan ongelma tai häntä pyydetään selittämään jotain ilmiötä muille, hänet merkitään asiantuntijaksi (emt. 173–174). Asiantuntijuus syntyykin aina kahden tai useamman ihmisen välillä, yhteisen ”neuvottelun” tuloksena (vrt. Heritage & Raymond 2005: 16).

1.1 Tavoite

Tavoitteena on selvittää, millainen rooli asiantuntijahaastatteluilla on MTV3:n Kymmenen uutisissa ja miten uutisankkuri ja asiantuntija rakentavat **kannanottojen** avulla asiantuntijuuttaan haastattelutilanteessa. Kannanotto on kyseessä, kun puhuja esittää väitelauseen muodossa arvion puheena olevasta ihmisestä, esineestä tai asiasta (Pomerantz 1989: 57). Asiantuntijuus on tietoon perustuva, neuvottelemalla saatu tilannesidonnainen ominaisuus, johon liittyy saadun luottamuksen kautta valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia (vrt. Hakkarainen ym. 2004: 83, 150, 173–174).

Arkikeskustelussa esitetään usein kannanottoja asioihin ja kokemuksiin liittyen, se on tapa osoittaa asioiden tuntemusta (Pomerantz 1989: 57). Kannanotot ja asiantuntijuus liittyvät yhteen siten, että englanninkielisissä arkikeskustelussa se joka ensimmäisenä esittää kannanottonsa, merkitsee itsensä ensisijaiseksi tietolähteeksi asiaan liittyen ja omaa näin suuremman oikeuden mielipiteeseensä kuin jälkimmäisen kannanoton esittäjä (Heritage & Raymond 2005: 16). Sovellan näitä havaintoja MTV3:n³ Kymmenen uutisten asiantuntijahaastatteluissa esitettyjen kannanottojen analysointiin. Asiantuntijalla tarkoitan tässä tutkimuksessa henkilöä, joka on pyydetty uutisstudioon kommentoimaan jotain ajankohtaista aihetta, eikä ole siis itse uutisaiheen päähenkilö.

---

³ MTV3 on televisiokanava, jonka toiminnasta vastaa MTV eli Mainostelevisio Oy.

Asiantuntijan käyttämiseen uutistoiminnassa liittyy taustaoletus, että hänellä on jotain sellaista erityistä tietoa, joka tekee hänen mielipiteensä uutisarvoisiksi tai hyödyllisiksi katsojille (Clayman & Heritage 2002: 70–71). Uutisten lukija eli uutisankkuri toimittajana taas on tiedonvälittäjä, ja näin hänen on työnsä puolesta pakko olla asioista selvillä (Berg 2003: 327). Asiantuntijuus on näille molemmille osapuolille tärkeää ja sen vuoksi uskonkin, että se saattaa luoda mielenkiintoisia jännitteitä kannanottojen käyttöön.

Uutishaastatteluita on analysoitu keskusteluanalyysin piirissä jo jonkin aikaa Euroopassa ja Yhdysvalloissa (ks. esim. Greatbatch 1988, 1992; Clayman & Heritage 2002) ja Suomessa (Kajanne 1999; Aslama 1999; Nuolijärvi & Tiittula 2000; Berg 2003) tämän vuoksi katsonkin, että keskusteluanalyysi soveltuu studiossa tapahtuvan uutishaastattelun analysointiin. Asiantuntijuutta suomalaisissa televisiokeskusteluissa ovat tähän asti tutkineet vain Nuolijärvi (1999) ja Nuolijärvi ja Tiittula (2000), jotka ovat keskittyneet talousasiantuntijoihin. Televisioutisten suomenkielisiä asiantuntijahaastatteluita ei sen sijaan ole tutkittu. Uskonkin keskusteluanalyysin avaavan mahdollisuuksia asiantuntijuuden kriittiseen tarkasteluun keskustelun käytänteissä rakennettavana, osin vallankäyttöönkin liittyvänä ilmiönä.

1.2 Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu lokakuun 2005 ja heinäkuun 2006 välillä esitetyistä MTV3:n Kymmenen uutisten lähetyksistä, joissa uutisankkuri uutisaiheen käsittelyn yhteydessä haastattelee uutisstudiossa jonkin alan asiantuntijaa. Valintakriteerit täyttäviä lähetyksiä oli tarkasteltavalla ajanjaksolla yhteensä 17 ja asiantuntijoita 16, eli yksi henkilö esiintyy asiantuntijana kahteen kertaan. Näiden 17 uutislähetyksen asiantuntijahaastatteluita tarkastellaan suhteessa uutislähetyksen kokonaisuuteen, jonka jälkeen asiantuntijahaastatteluita verrataan toisiinsa.

Tästä 17 lähetyksen aineistosta valitaan keskusteluanalyysin avulla analysoitavaksi edelleen ne 8 haastattelua, joissa uutisankkuri ja asiantuntija esittävät kannanottoja

haastattelun aiheeseen liittyen. Haastattelupuhetta kertyi yhteensä 44 minuuttia 4 sekuntia. Kannanottopareja on aineistossa yhteensä 12. Haastattelut litteroitiin suomalaisessa keskusteluanalyttisessä tutkimuksessa vakiintuneen mallin mukaan (ks. Seppänen 1997: 21–23). Litterointimerkit on esitelty liitteessä 2. Kymmenen uutiset valittiin tarkasteltavaksi siksi, että se on Suomen katsotuin uutislähetys (Finnpanel 2005b).

Televiisiouutiset pyrkivät antamaan luotettavan ja jäsentyneen kuvan maailman tapahtumista (Hartley 1993: 118–119). Asiantuntijan tarkoituksena on tuoda selkeyttä usein monimutkaisiin tapahtumiin ja tarjota vastauksia asiantuntijuuteensa nojautuen (ks. esim. Clayman 1991: 62). Uutisankkurit⁴ toimivat uutisstudion etuoikeutettuina isäntinä ja emäntinä (Ridell 1998: 132). Tämä näkyy jo siinä, kuinka harvoin uutisstudioon päästetään muita toimijoita (emt.). Voi siis olettaa, että kun asiantuntija kutsutaan studioon, se ei tapahdu vahingossa, vaan tilanteessa, jossa nimenomaan halutaan lisätä esityksen vakuuttavuutta ja painoarvoa. Lisäksi studiohaastattelu on Ridellin (1998: 132) mukaan siinä mielessä harvinainen tilanne, että se antaa toimijoille mahdollisuuden ajaa omaa agenda ja pyrkiä puhuttelemaan katsojia itse määräämällään tavalla. Studiohaastattelu tarjoaakin hedelmällisen lähtökohdan asiantuntijuuden rakentamisen tarkasteluun.

1.3 Menetelmä

Television uutishaastattelu poikkeaa esimerkiksi sanomalehdessä julkaistusta uutisesta siinä, että se on eri osapuolten välinen elävä vuorovaikutustilanne ja varsinainen haastattelu syntyy tämän vuorovaikutuksen tuotteena (Clayman & Heritage 2002: 12–13). Keskusteluanalyysi soveltuu asiantuntija haastatteluiden tutkimiseen, sillä siinä analysoidaan todellista vuorovaikutustilannetta sellaisena kuin läsnäolijat sen kokevat. Tähän pyritään käyttämällä aineistona aina äänitettyjä tai videoituja, autenttisia keskusteluja (Tainio 1997: 15).

---

⁴ MTV3:n Kymmenen uutisissa on käytössä kaksi uutistenlukijaa. YLE:n kanavilla ja Nelosella on käytössä yksi uutistenlukija.

Tarkastelen ensin asiantuntijahaastattelua osana uutislähetystä, asiantuntijahaastattelun rakennetta ja asiantuntijoiden roolia haastattelussa. Televisioutisten asiantuntijahaastatteluja ei ole aikaisemmin Suomessa tutkittu ja näin saan tärkeää pohjatietoa. Keskusteluanalyysin avulla selvitän, miten uutisankkuri ja haastateltavana oleva asiantuntija rakentavat kannanottojen avulla asiantuntijuutta. Keskityn sellaisiin tapauksiin, joissa uutisankkuri ensin esittää kannanoton ja asiantuntija esittää tähän ikään kuin vastauksena oman kannanottonsa. Kannanotto on kielellinen toiminto, jolla arvioidaan esimerkiksi asiaa, henkilöä tai esinettä (Pomerantz 1989: 57).

Aineiston kannanottoparien tulkinta ja analyysi pohjautuu Heritagen ja Raymondin (2005) havaintoihin. Kun kannanottoparit on tunnistettu, vertaan niitä Heritagen ja Raymondin (emt.) ja Tainion (1996) tutkimusten tuloksiin, ja analysoin, miten uutisankkuri ja asiantuntija ilmaisevat asiantuntijuuttaan kannanottojen muotoilulla. Lopuksi vedän yhteen analysoitujen kannanottoparien yhteispiirteitä ja aineistosta esiin nousseita asiantuntijalle tai uutisankkurille tyypillisiä kannanottojen käytön ilmiöitä.

2 ASIANTUNTIJAHAASTATTELU TELEVISIOUUTISISSA

Televisioutiset ja sanomalehdet kilpailevat jatkuvasti tärkeimmän uutislähteen arvonnimestä (Finnpanel 2005a; 2005b; 2006). Suurimmat kotimaiset televisiokanavat TV1, TV2, MTV3 ja Nelonen esittävät esimerkiksi sunnuntaisin uutiskoosteen yhteensä 12 lähetyksen voimin (HS 11.3. 2007). Lisäksi on tarjolla englannin-, ruotsin- ja viittomakielisiä uutisia, urheilu-uutisia, arkisin jopa kulttuuriuutisia ja viihdeuutisia.

Yksi syy television suosioon uutisten välittämisessä voi olla se, että televisio on hyvin visuaalinen viestintäväline. Tämä seikka on ohjannut sitä, millaiseksi kerronta televisiossa on muodostunut. Asioiden kertominen on helppoa ja luontevaa henkilöiden avulla. Televisiossa onkin käytetty sen alkuaajoista lähtien uutistenlukijaa, joka toimii uutislähetyksen juontajana (ks. esim. Isotalus 1996; Pietilä 1995). Toinen kerrontatapa, haastattelun esittäminen uutisissa suoraan toimittajan tekemän yhteenvedon sijaan, sopi televisioon niin ikään erinomaisesti. Se yleistyi ensin radiouutisissa 1900-luvun alkupuolella Yhdysvalloissa ja levisi sieltä Eurooppaan ja myöhemmin televisioon (Schudson 1994).

2.1 Uutislähetys

Illan uutislähetys on jokapäiväinen kokemus. Siksi voikin unohtua, että vaaditaan paljon henkilökuntaa sen tuottamiseen. Esimerkiksi MTV:n uutis- ja ajankohtaistoimitus käsittää 186 henkilöä (MTV 2007). Kaikki eivät tietenkään osallistu jokaisen uutislähetyksen tuotantoon, mutta joka tapauksessa kymmenet ammattilaiset työskentelevät lähetyksen eteen.

Televisioutisten luoma vaikutelma onkin ristiriitainen, kun ottaa sen laajan tuotantokoneiston huomioon. Vaikuttaa siltä, että uutislähetys on kuin ikkuna maailmaan, joka näyttää asiat luonnollisina ja autenttisina (Ridell 1998: 98). Toisaalta on selvää, että lähetys ei ole vain ruudulla näkyvien toimittajien aikaansaannos, vaan suuri joukko ammattilaisia on tehnyt erilaisia valintoja, joiden tuloksena lopulliseen kokonaisuuteen

on päädytty. Katsojat näkevät viimeistellyn ohjelman, mutta paljon materiaalia on leikattu ja käsitelty etukäteen (Nuolijärvi & Tiittula 2000: 44). Uutisstudiossa on myös läsnä paljon muuta henkilöstöä kuin ruudulla näkyvät henkilöt (emt. 44).

Esimerkiksi uutisankkurin korvassa näkyvän pienen kuulokkeen on nähty symboloivan piilossa työskentelevää laajempaa koneistoa, joka mahdollistaa uutislähetysten koostamisen (Ridell 1998: 134). Myös jokainen uutisjuttu vaatii ainakin ruudulla näkyvän toimittajan ja kuvaajan yhteistyötä. Kuvaajalla onkin suuri rooli autenttisuuden vaikutelman tuottamisessa, sillä hän päättää, mitä kuvassa näkyy ja mitä rajataan pois.

Aiheenvalinnan suhteen televisiouutiset ei ole neutraali, vaan uutiskynnys on toisille aiheille matalampi kuin toisille. Aiheenvalintaa leimaakin negatiivisuus, ja kriisit, katastrofit, sodat sekä onnettomuudet saavat paljon näkyvyyttä (Ridellin 1998: 141). Niinpä myös aihevalikoima ilmentää inhimillistä koneistoa, joka lähetysten koostaa. Alueellisesti varsinkin pääuutiset keskittyvät ”läntiseen maailmaan” eli Yhdysvaltoihin ja Länsi-Eurooppaan, muut alueet saavat lähetyksia vain ”luonnontuhojen tai poliittisten mullistusten yhteydessä” (emt. 142).

2.1.1 Uutislähetysten rakenne

Uutislähetystä voi verrata sanomalehteen, joka päivittäin toimitetaan tietyn kaavan mukaan. Osa elementeistä on kiinteitä ja osa taas määräytyy kulloisenkin päivän ainutlaatuisen uutistarjonnan mukaan. Alkutunnus aloittaa lähetysten, ja sen laajentumana voi pitää uutisotsikkoja, jotka uutisankkurit lukevat (Ridell 1998: 132). Uutisotsikoiden jälkeen uutisankkurit toivottavat katsojalle hyvää iltaa, ja näin katsoja kutsutaan seuraamaan lähetystä (Ridell 1998: 136). Tämän jälkeen seuraa uutisaiheiden käsittely. Lähetysten lopuksi katsojat hyvästellään, ja näin alkutervehdyksestä alkunsa saanut kasvokkainen viestintätilanne päättyy (ks. emt.).

Merkittävimmät uutiset sijoitetaan lähetysten alkuun, ja ne saavat muita uutisia enemmän aikaa (Bruun, Koskimies & Tervonen 1989: 57). Käsiteltävät uutisaiheet niputetaan usein paketeiksi ja näin voidaan sähkeistä ja uutisfilmeistä luoda laajempia koko-

naisuuksia (Ridell 1998: 133). Yleinen vastakkainasettelu on ulkomaan- ja kotimaan- uutiset, jotka käsitellään tässä järjestyksessä alussa tärkeimpien aiheiden kohdalta ja myöhemmin uudelleen muiden aiheiden osalta (emt. 150).

2.1.2 Kerronnalliset elementit

Uutislähetysten kerronnallisia elementtejä ovat uutisankkuri, toimittaja sekä uutisfilmi, ja niillä jokaisella on oma hierarkkisesti järjestäytynyt tehtävänsä. *Uutisankkuri* juontaa ja esittelee aiheen, yhdistää eri elementit toisiinsa ja päättää aiheen käsittelyn. *Toimittaja* asettaa aiheen kontekstiinsa ja selittää sen merkityksen. *Uutisfilmin* tarkoituksena on luoda todellisuuden tuntua ”paikan päältä” ja lisätä uskottavuutta. (Hartley 1993: 107–108.)

Näkyvin uutislähetysten toimijoista on uutisankkuri. Ridellin (1998: 132) mukaan uutisankkurin erityisasema tulee ilmi juuri siinä, miten hän juontaa lähetystä, toimii kertojana ja jakelee puheenvuoroja lähetysten muille toimijoille. Uutisankkurit isännöivät studiota ”yksinvaltaisesti” mutta päästävät myös muita toimittajia sinne silloin tällöin (emt. 132). Uutisankkurin tärkeä tehtävä on lähetysten koossa pitäminen. Erilaiset käytännöt, kuten alku- ja lopputervehdykset ja käväiseminen uutisstudiossa ankkurin luona aina uutisjuttujen välissä, luovat kuvaa lähetysten yhtenäisyydestä. (emt. 132)

Elementtien lisäksi voidaan erotella myös kerronnan välineitä. Näitä ovat ”puhuvat päät”, ruudulla näkyvä grafiikka, nimittäminen ja uutisfilmikerronta (Hartley 1993: 108–109). *Puhuvilla päillä* tarkoitetaan uutistenlukijaa ja toimittajia, joiden tyyliä leimaa neutraalius ja selkeys. *Grafiikka* tarkoittaa kaavioita, karttoja ja kuvia. Se tukee omalta osaltaan puhetta, ja sitä käytetään samanaikaisesti puhuvien päiden tai pelkän puheen kera. *Nimittäminen* tarkoittaa suullista tai tekstin avulla tapahtuvaa uutisissa esiintyvien henkilöiden esittelyä. *Uutisfilmikerronta* muodostaa valtaosan uutislähetyksestä. Uutisfilmikerronnan välineitä ovat kertojanääni ja kuva, jossa toimittaja ei näy ruudussa, toimittajan suora kommentointi kameralle, sekä haastateltavan esittäminen puhumassa kuvan ulkopuolella olevalle toimittajalle. (Emt. 108–109)

Televisioutisten kerronnalle tyypillistä on vahva illuusio siitä, että ne luovat ikään kuin virallisen ikkunan maailmaan. Katsojalle tarjotaan ”maailman välitön ja autenttinen kuvaus”, joka ei sen kummempaa pohdintaa kaipaa. (Ridell 1998: 98). Tämä vaikutelma syntyy siitä, että katsojalle tarjotaan valmiiksi valikoitu annos maailman tapahtumia ja samalla pidetään piilossa toimitukselliset prosessit, joiden kautta näihin valintoihin päädyttiin (Ridell 1998: 98–99). Samaan tapaan uutisissa jätetään usein käsittelemättä laajemmat syy- ja seuraussuhteet, ja näin katsojan täytyy vain hyväksyä tapahtumat luonnonvoimien kaltaisina ilmiöinä (emt. 99).

2.2 Televisioutinen

Tässä tutkimuksessa *televisioutinen* merkitsee sellaista illan pääuutislähetyksessä esitettyä kokonaisuutta, joka keskittyy yhden aihekokonaisuuden käsittelyyn ja sisältää ainakin uutisankkurin juonnon. Muita käytössä olevia elementtejä ovat *uutisfilmi*, joka voi sisältää kuvamateriaalin lisäksi toimittajan juontoja tai haastatteluja, ja uutisankkurin suorittama *studiohaastattelu*. Harvinaisissa tapauksissa esimerkiksi yllättävän ja tärkeän tapahtuman vuoksi toimittajan osuus voidaan lähettää myös suorana lähetyksenä (ks. esim. Ridell 1998: 136).

Uutinen on journalistinen muoto, joka painottaa sisällön todenmukaisuutta ja objektiivisuutta. Uutisessa olennainen kerrotaan ensin ja sen jälkeen siirrytään kerros kerrokselta vähemmän merkittäviin asioihin. Tämä ns. pyramidimalli yleistyi toisen maailmansodan jälkeen tehokkaana ja selkeänä tapana kertoa asiat ja siirtyi lähes sellaisenaan televiisioon. (Bruun ym. 1989: 52–54, 155)

2.2.1 Televisioutisen rakenne

Televisioutisen rakenteessa voidaan erottaa neljä vaihetta, jotka ovat juonto⁵ (*framing*), keskittäminen (*focusing*), todeksi osoittaminen (*realizing*) ja päätäntö (*closing*). Uutis-

---

⁵ *Framing* on mahdollista kääntää myös sanalla *kehystäminen*.

ankkurin *juonto* esittelee ja pohjustaa aiheen sekä määrittelee sen kehiksen, jossa asiaa käsitellään. Uutisankkurin myöhemmät kommentit linkittävät uutisfilmit ja muun aineiston yhteen sekä tarvittaessa tarkentavat jutun kehystä. *Keskittämisessä* toimittaja selostaa mistä oikein on kyse ja liittää tapahtumat kontekstiinsa.

Todeksi osoittamisessa uutisjuttu saa lisää uskottavuutta haastatteluiden ja kuvamateriaalin avulla, ja mielikuva aitoudesta ja todenmukaisuudesta vahvistuu. *Päätäntö* lopettaa erilaisten näkemysten esittämisen asiaan ja solmii jutun eri vaiheiden myötä esiteltyt tapahtumat ja näkökulmat yhteen. Uutisten tarkoitus on luoda ymmärrettävä kokonaiskuva maailmasta, ja päätäntö tavallaan kertoo mitä kaikesta pitäisi ajatella. (Hartley 1993: 118–119.)

2.2.2 Televisioutisen juttutyypit

Aineistossa esiintyy kahta erilaista televisioutisten juttutyyppiä. *Utissähke* on televisioutisten perusmateriaalia. Se on uutinen, jonka lukee uutisankkuri. Sähkeen pituus on keskimäärin puoli minuuttia, joten siinä asiat pyritään sanomaan mahdollisimman lyhyesti ja napakasti, yksinkertaista yleiskieltä käyttäen. Sähkeet jaotellaan toimituksen valintojen mukaan eri puolille lähetystä. (Bruun ym. 1989: 214–217.) MTV3:n Kymmenen uutisissa sähkeet on jaoteltu blokeiksi, jolloin ankkurit lukevat useamman sähkeen peräkkäin. Sähkeitä voidaan myös kuvittaa joko uutisstudiossa olevaan näyttöön ilmestyvällä grafiikalla tai videomateriaalilla.

Television uutisjuttu on sähkettä laajempi kokonaisuus, ja sillä on sähkeestä poiketen aina oma tekijänsä. Sen kesto vaihtelee yhden ja neljän minuutin välillä. Uutisjutun muoto on suhteellisen vapaa, ja siihen voi sisältyä haastatteluja, toimittajan selostuksia suoraan kameralle tai esimerkiksi arkistomateriaalia. (Bruun ym. 1989: 223–227.)

2.3 Uutishaastattelu

Tässä työssä on käytetty tarkasteltavana olevista haastatteluista useampaa termiä. Uutislähetyksessä niitä voidaan kutsua *studiohaastatteluiksi* erotuksena kaikista muista haastatteluista, joita uutisjuttujen yhteydessä tehdään. Toisaalta niitä voidaan kutsua *asiantuntijahaastatteluiksi* erotuksena vaikkapa poliitikkojen ja ”tavallisten kansalaisten” haastatteluista. Rakenteen ja käytänteiden perusteella haastattelut ovat *uutishaastatteluita* ja poikkeavat näin esimerkiksi talk-show-haastatteluista ja erilaisista television keskusteluohjelmista (vrt. Nuolijärvi 2000: 80–81). Uutishaastattelun muista televisiokeskustelun lajeista erottaakin juuri kysymys–vastaus-formaatissa pitäytyminen (emt. 80).

Uutislähetyksen kokonaisuudessa haastattelut ovat osa uutisten kerrontatapaa ja tuovat lisää objektiivisuuden tuntua antamalla poliitikon tai asiantuntijan puhua omalla suullaan toimittajien lainausten sijaan (Clayman & Heritage 2002: 26–30). Voidaankin sanoa, että uutishaastattelussa luodaan ympäristö, jossa katsojia silmällä pitäen toimittaja ja esimerkiksi asiantuntija pyrkivät yhteistyössä tuomaan esille sen informaation, jota heillä on (Greatbatch 1988: 403). Uutinen syntyy siis kahden tai useamman osapuolen yhteistyönä.

2.3.1 Uutishaastattelun vaiheet

Ennen varsinaisten kysymysten esittämistä uutishaastattelun alussa haastateltava(t) esitellään (Clayman 1991: 53). Haastateltavan esittelyssä mainitaan yleensä ammatti- tai arvonimi sekä organisaatio eli kerrotaan millä perusteella haastateltava on lähetykseen valittu (Clayman & Heritage 2002: 70). Samalla esittely vastaa usein niihin ongelmanasetteluihin, joita uutisankkurit ovat uutisjutun juonnossaan asettaneet (Clayman 1991: 60–62).

Aloitusekvenssin jälkeen haastattelu etenee toimittajan kysymyksiin ja haastateltavan vastauksiin. Haastattelemisen tarjoaa vaihtoehdon sille, että toimittaja selostaisi oman näkemyksensä asioista (ks. esim. Clayman & Heritage 2002: 26–28). Kysymykset

ovatkin se työkalu, joilla toimittaja rakentaa omalta osaltaan katselijoille tuotettavaa esitystä (Greatbatch 1988: 404–407). Kysymykset ovat niin arkikeskustelussa kuin uutishaastattelussakin väline tiedon pyytämiseen, mutta ne mahdollistavat muitakin toimintoja (Greatbatch 1988: 405). Kysymykset voidaankin muotoilla siten, että ne haastavat, tunnustelevat näkökantoja, tai kyseenalaistavat esille tullutta (emt. 405).

Uutishaastattelu, kuten kaikki televisiotoiminta, on tarkkoihin aikatauluihin sidottua. Tästä kertovat jo minuuttien tarkkuudella laaditut ohjelmaoppaatkin. Haastattelun loppuun saattamisessa yksi tärkeimmistä asioista onkin juuri aikataulussa pysyminen (Clayman & Heritage 2002: 73). Kuten muissakin vaiheissa, on vastuu lopettamisesta sillä, joka kysyy kysymykset (emt. 73). Kun aika alkaa lähestyä loppuaan, merkitsee haastattelija kysymykset viimeisiksi esimerkiksi pyytämällä lyhyen vastauksen tai varoittamalla, että on aikaa enää yhteen kysymykseen (emt. 81, 86–87). Haastattelun loppuksi haastateltavaa usein kiitetään ja samalla saatetaan lausua myös hänen nimensä vielä kertaalleen siltä varalta, että joku katsojista on aloittanut haastattelun seuraamisen myöhemmin (emt. 74).

2.3.2 Haastattelutyypit

Clayman ja Heritage (2002: 68–72) jakavat uutishaastattelut kolmeen eri ryhmään sen mukaan, missä ominaisuudessa haastateltava esiintyy. Ensimmäisessä tapauksessa haastateltava on uutisaiheen keskeinen hahmo, kuten esimerkiksi ehdokas presidentinvaaleista kerrottaessa (emt. 68–69). Toisessa tapauksessa haastateltavia on enemmän kuin yksi, ja esittelyssä halutaan korostaa heidän toisistaan poikkeavia näkökantojaan (Clayman 1991: 63; Clayman & Heritage 2002: 71–72).

Kolmannessa tapauksessa haastateltava on niin perehtynyt aiheeseen (esim. Clayman 1991: 62) tai on kokenut tapahtumat omakohtaisesti (vrt. Bruun ym. 1989: 221), että hänen kommenttiansa ajatellaan olevan arvokkaita katsojille. Asiantuntijahaastattelu edustaa yleensä tätä tyyppiä (ks. myös Bruun ym. 1989: 218). Clayman (1991: 63) nimittääkin asiantuntijahaastattelua *informatiiviseksi* haastatteluksi. Voi siis tiivistää, että asiantuntijahaastattelun tarkoituksena on syventää ja selittää käsiteltävää aihetta.

2.4 Asiantuntija ja asiantuntijuus televisiouutisissa

Uutistoimitus päättää, mitä aiheita kussakin lähetyksessä käsitellään ja ketä haastatellaan. Niinpä myös uutisstudioon kutsuttu asiantuntija on uutistoimituksen valitsema ja ilmentää uutistoimituksen näkemystä asiantuntijuudesta. Toimittajat joutuvatkin jatkuvasti tekemään valintoja siinä, kuka on sopiva esiintymään jonkin tietyn aiheen asiantuntijana (ks. esim. Boyce 2006: 889). Toisin sanoen he joutuvat miettimään, mitä asiantuntijuus televisiouutisissa on (emt. 889).

Asiantuntijuus on käsitteenä moniulotteinen ja suhteellinen. Asiantuntija on aina yhteisön luomus, eli asiantuntijaksi ei voi tulla, elleivät muut ihmiset osoita asiantuntijan omaksumaa tietoa jollain tavalla arvokkaaksi (Hakkarainen ym. 2004: 150, 173–174). Suhteellista asiantuntijuus on siinä mielessä, että erot tiedon määrässä ja kyvyssä soveltaa tietoa voivat nostaa tai laskea ihmisen arvoa asiantuntijana (vrt. emt. 19, 79). Henkilö voi olla esimerkiksi työpaikallaan oman alansa asiantuntija ja päästä osallistumaan päätöksentekoon (vrt. emt. 83). Sen sijaan koulutusseminaarin kahvipöydässä hän saattaa havaita tietonsa hyvinkin puutteellisiksi. Tiivistäen asiantuntijuus on siis tietoon perustuva, neuvottelemalla saatu tilannesidonnainen ominaisuus, johon liittyy saadun luottamuksen kautta valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia.

Suomessa asiantuntijoita televisiouutisissa ei ole tutkittu siitä näkökulmasta, minkälainen henkilö uutistoimituksen mielestä on hyvä asiantuntija. Steele (1995: 805–806) on yhdysvaltalaisen televisiouutisten osalta osoittanut, että asiantuntijuus esimerkiksi tiedemaailmassa ja asiantuntijuus televisiossa ovat kaksi eri asiaa. Hänen mukaansa televisiouutisissa arvostetaan sellaista asiantuntijaa, jolla on omakohtaista kokemusta erityisalastaan ja hyvät kontaktit. Kirjaviisautta enemmän arvostetaankin juuri kykyä verkottua ja kenttäkokemusta. Conradin (1999: 290) mukaan osa asiantuntijuutta on kyky asettaa asiat laajempaan asiayhteyteen sekä kyky ilmaista asiat selkeästi ja tiiviisti. Lisäksi arvokkaita asiantuntijoita ovat tunnetut tiedemiehet ja tutkimuslaitosten johtajat (emt. 291). Uskottavuuden vuoksi pitäisi siis käyttää ”parasta mahdollista henkilöä”, joka on saatavilla (emt.).

Asiantuntijoiden valintaprosessia määrittää myös televisiouutisten tapa nostaa esiin toimijoita, toimintatapoja ja ennusteita tulevasta (Steele 1995: 799). Hyvä asiantuntija kykeneekin kuvailemaan toimijoita (esimerkiksi valtioita tai johtajia), selittämään toimintatapoja ja esittämään ennusteita tulevaan liittyen (Steele 1995: 805). Asiantuntijoiden avulla voidaan myös tasapainottaa uutisjuttua tuomalla siihen lisää objektiivisuutta (Steele 1995: 800–801; Boyce 2006: 898). Objektiivisuuden lisäämisessä on kuitenkin usein kyse vain objektiivisuuden vaikutelmasta. Asiantuntijoita pyydetäänkin tutkimustulosten sijaan usein esittämään omia mielipiteitään (Steele 1995: 809; Boyce 2006: 897–898).

Suomessa asiantuntijuutta on eniten tutkittu psykologian eksperttitytöiden ja sosiologian professioteorioiden kautta (Lehtinen & Palonen 1997: 113). Pirttilä (1997: 74–76) on luokitellut asiantuntijoiden rooleja julkisuudessa nyky-yhteiskunnan näkökulmasta. Hänen luokittelunsa perustuu siihen, millainen funktio asiantuntijalla on. *Tutkija* on perinteinen asiantuntijarooli, joka hahmottaa ongelmat teorioiden kautta. Viestintä on usein vaikeaselkoista ja tapahtuu raporttien ja artikkelien kautta. (emt. 74.) *Diagnostikot* esittävät korjaustoimenpiteitä esillä oleviin ongelmiin. Kun diagnoosi on tehty, esitetään asian parantamiseksi toimenpiteitä. *Valistaja* helpottaa käsillä olevan kysymyksen ymmärtämisessä ja laajentaa vaihtoehtoja kyseenalaistaen itsestään selviä vaihtoehtoja. *Simulaattori* on asiantuntija, joka selkiyttää asioita simulaatioiden avulla ja tuottaa näitä simulaatioita. (emt. 74–76.)

3 VUOROVAIKUTUS UUTISHAASTATTELUSSA

Uutishaastattelu on eri osapuolten välinen elävä vuorovaikutustilanne, ja siksi sen tutkimisessa on käytettävä perinteisestä uutistutkimuksesta poikkeavia menetelmiä (Clayman & Heritage 2002: 12–13). Keskustelunanalyysi on Yhdysvalloissa alun perin sosiologian piirissä kehittynyt tutkimusmenetelmä, joka on levinnyt ympäri maailman ja eri tieteenaloille (Clayman & Heritage 2002: 18). Keskustelunanalyysin ydin on havainto, että keskustelu ei ole kaaos vaan tarkoin järjestynyttä toimintaa (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974). Keskustelunanalyysissä tutkitaan ihmistenvälistä vuorovaikutusta aidoissa tilanteissa kuva- tai ääninauhojen avulla (Clayman & Heritage 2002: 18). Tällaisia tilanteita ovat toisaalta arkipäiväiset, ihmisten väliset spontaanit keskustelut ja toisaalta keskustelut, joissa läsnäolijoilla on ennalta määrätty roolit, kuten lääkäri ja potilas tai toimittaja ja asiantuntija.

Keskustelutilanne pyritään havainnoimaan sellaisena kuin osallistuvat sen näkevät. Esimerkiksi kieliopillinen virhe on keskustelunanalyysin näkökulmasta virhe vasta, kun joku keskusteluun osallistujista sen sellaiseksi osoittaa. Olennaista on juuri nauhoitteiden käyttö. Ne mahdollistavat usein nopeisiin ja vaihteleviin tilanteisiin paneutumisen uudelleen ja uudelleen. Samalla monet asiat, jotka jäisivät reaaliaikaisesti keskustelua seuraamalla huomaamatta, tulevat näkyviksi. Tilannetta voisi verrata taskuvarkaan toimintaan. Se mikä jää kaikilta usein huomaamatta, saattaa tallentua turvakameran nauhalle. Jos nauhoittaminen auttaa rikoksen ratkaisijoita, auttaa se samaan tapaan tutkijaakin.

3.1 Keskustelun jäsenyykset

Keskustelun jäsenyyksien (*engl. organization*) avulla keskusteluun osallistujat tekevät tilanteita yhteisesti ymmärrettäväksi. Jäsenyyksiä on kolmea eri tyyppiä. *Vuorottelu-jäsenyys* (*turn taking organization*) säätelee keskustelua niin, että vain yksi henkilö puhuu kerrallaan. Näin keskustelu on jäsentynyttä, ja taukoja sekä päällekkäin puhumista pyritään välttämään. *Sekventiaalisuus* on keskustelun piirre, jossa vuorot kiinni-

tetään toisiinsa niin, että ne muodostavat toimintajaksoja eli sekvenssejä. Näin kysymys ja vastaus sekä tervehdys ja vastatervehdys muodostavat *vierusparit* (*adjacency pair*). Vierusparin ensimmäistä osaa, esimerkiksi kysymystä, nimitetään etujäseneksi ja vastausta jälkijäseneksi. Yhdessä ne muodostavat sekvenssin. (Esim. Raevaara, Ruusuvuori & Haakana 2001; Tainio 1997b.)

Käsite *preferenssijäsennys* (*preference organization*) kuvaa sitä, kuinka etujäsenen esittämisen jälkeen toiset jälkijäsenet ovat hyväksyttävämpiä eli preferoidumpia kuin toiset. Esimerkiksi pyyntöön suostuminen on hyväksyttävämpää kuin siitä kieltäytyminen. Eihän pyyntöä muuten kannattaisi edes esittää. *Korjausjäsennys* (*repair organization*) on se tapa jolla korjataan keskustelussa syntyneet virheet kuten väärin kuuleminen ja ymmärtäminen. Nämä jäsenyykset ovat ne resurssit joiden avulla keskustelu sujuu, ja ihmiset pystyvät ymmärtämään toisiaan. (Ks. esim Raevaara ym. 2001; Tainio 1997b.)

3.1.1 Vuorottelujäsennys

Keskustelu jakautuu luonnostaan puheenvuoroihin sen mukaan, kuka läsnäolijoista on kulloinkin äänessä. Tärkeimmät kohdat vuorossa ovat alku ja loppu. Vuoron alussa kuulijat saavat informaatiota siitä, jatkuuko jo aiemmin aloitettu vuoro vai aletaanko käsitellä jotain toista asiaa. Lisäksi vuoron alusta voidaan usein havaita se, tuleeko vuorosta pitkä vai lyhyt. (Hakulinen 1997b: 43–45.) Vuoron lopussa sen sijaan ratkaistaan se, kuka puhuu seuraavaksi. Yleisimmin äänestäolija valitsee seuraavan puhujan. Jos näin ei tapahdu, valitsee joku itse itsensä. Jos näinkään ei tapahdu, niin äänestäolija voi jatkaa. (Sacks ym. 1974; Hakulinen 1997b: 46.)

Keskustelu rakentuu vuorojen ympärille kahdella eri tasolla. Ensiksi jokainen puheenvuoro sisältää yleisimmillään aloituksen, käsittelyjakson ja lopetuksen. Toiseksi keskustelun yleisrakenteessa puheenvuorot liittyvät toisiinsa ja muodostavat jaksoja, sekvenssejä. (Raevaara 1997: 75.)

3.1.2 Vieruspareina kysymys ja vastaus

Vieruspari tarkoittaa kahden vierekkäisen puheenvuoron muodostamaa kokonaisuutta (Schegloff & Sacks 1973: 295–296). Nämä puheenvuorot järjestäytyvät etujäseneksi ja jälkijäseneksi sillä tapaa, että tietyyntyyppinen etujäsen luo voimakkaan odotuksen tietyyntyyppisestä jälkijäsenestä (emt. 296). Vieruspareista yleinen esimerkki on kysymys–vastaus. Kun äänessäolija esittää kysymyksen, syntyy odotus siitä, että vastaanottaja esittää vuorollaan vastauksen (Raevaara 1997: 78–79). Näiden kahden toiminnon välinen sidos on normatiivinen eli selontekovelvollisuuden alainen. Jos vastausta ei saada, vaaditaan siihen selitystä. (Heritage 1996: 86–91.) Kysymys voidaan myös toistaa tai muotoilla uudelleen (Raevaara 1997: 78–79).

Vieruspareihin liittyy myös näkemys, että jälkijäsentä käsitellään aina etujäsenen tulokintana. Toisin sanoen vasta keskustelijat itse osoittavat, suorittaako kysymyksen muutoinen puheenvuoro myös kysymisen tehtävää (Raevaara 1997: 82–83). Yleensä kysymyksen tunnistaa jonkinlaisesta *interrogatiivirakenteesta*, mutta näin ei ole läheskään aina (Raevaara 2001: 49). Usein puheenvuorot ovat monitulkintaisia, ja näin keskustelun konteksti muodostuu jatkuvan neuvottelun tuloksena (Raevaara 1997: 78, 84).

3.2 Kannanotot ja asiantuntijuus arkikeskustelussa

Keskustelunanalyysin ajattelutavan mukaisesti *arkikeskustelu*, eli spontaani arkipäiväinen suullinen jutustelu ja sanailu, on rikkain saatavilla oleva tutkimuskohde. Toisin sanoen siinä keskustelun mahdollisuudet ovat runsaimmillaan käytössä. *Institutionaalinen keskustelu* eroaa arkikeskustelusta siten, että keskustelijoilla on jotkin ennalta määrätyt roolit, kuten lääkäri ja potilas tai vaikka toimittaja ja haastateltava. Se eroaa arkikeskustelusta juuri rajoittaessaan keskustelun käytäntöjä ja keskittymällä tiettyihin, arkikeskustelusta lainattuihin käytäntöihin. (Ks. esim. Heritage 1996: 234–235; Peräkylä 1997: 177–180; Raevaara 2001: 48–49).

Tutkimuksen analyysiosassa sovelletaan arkikeskusteluun liittyvää teoriaa *institutionaaliseen keskustelutilanteeseen*, uutislähetyksen asiantuntihaastatteluun, ja sen vuoksi asiantuntijuutta käsitellään ensin *arkikeskustelussa*. Kannanottoihin liittyvä teoria ja esimerkit ovat englanninkielisiä, mutta rinnakkain esitetään selvennykseksi myös suomenkielisiä esimerkkejä. Tämän luvun englanninkieliset esimerkit on lainattu Heritagen ja Raymondin (2005) tutkimuksesta ja tarkka lähdeviite on merkitty jokaisen esimerkin yhteyteen.

Asiantuntijuus ilmenee keskustelun eri käytännöissä. Jo keskusteluanalyysin perustajaa Harvey Sacksia kiinnosti tapa, jolla arkikeskusteluissa esitetään *kannanottoja (assessments)* eri asioihin liittyen. Kannanotto on kielellinen toiminto, jolla arvioidaan jotain henkilöä, asiaa tai tapahtumaa. Kannanottoon liittyy aina kokemus tai jonkinlainen ”pääsy” (*access*) arvioitavaan objektiin. Johonkin tapahtumaan osallistuminen ja sen arviointi ovat siis toisiinsa sidottuja toimintoja. Kannanotot ovat tavallaan osallistumisen sivutuotteita. (Pomerantz 1989: 57.) Esittäessään kannanoton puhuja osoittaa samalla omaavansa tietoa arvioitavasta asiasta ja näin asiantuntijuuttaan sen suhteen. (Heritage & Raymond 2005: 16, 27–28.) Tämän vuoksi keskusteluun osallistuja, jolla ei ole tietoa arvioitavasta asiasta, usein kieltäytyy ottamasta kantaa tiedon puutteeseen vedoten (Pomerantz 1989: 57).

Esimerkissä 1 on meneillään monenkeskinen keskustelu. Seppänen (1997) on alun perin julkaissut esimerkin eri yhteydessä, mutta se sopii havainnollistamaan myös kannanottojen käyttöä. Käytän muista tutkimuksista lainattuja esimerkkejä, koska keskusteluanalyysissä käytetään idealisoitujen esimerkkien sijaan naturalistista aineistoa, eli autenttisia, nauhoitettuja tai videoituja keskusteluja (ks. esim. Hakulinen 1997a: 15). Tämän työn puitteissa ei ole ollut mahdollista valmistella vastaavia autenttisuuden ehdot täyttäviä tutkimustilanteita.

Esimerkissä Sini on muuttanut uuteen asuntoon ja kertoo siitä tuttavilleen. Kaksi viimeistä nuolilla merkittyä puheenvuoroa muodostavat esimerkin *kannanottoparista* keskustelussa.

(1) [Joulukahvit.kas]⁶ (Seppänen 1997: 172)

(32 riviä poistettu)

Sini: ensinnäki siis se että mehä aateltii et ku Helsingis
useimmat ihmiset asuu aika ahtaasti et me aateltii?

(0.3) sillee yritettii sopeutuu siihe et muutetaa
johonki [↓pienempää

Raija: [Yksiöö nii,

Sini: Nii
(0.4)

Sini: Ja sitte toi on aika i:so ja,

Työne: Mm::.

-> Sini: Ja sit siin o hirmu kauniit maisemat.

-> Työne: Nii [siin on ihana luonto kyl,

Sini kuvailee ensin maisemia intensiteettimääritteellä (astemääritteistä ks. esim. Hakulinen, Vilkuna, Korhonen, Koivisto, Heinonen & Alho 2004: 606–607) vahvistetulla adjektiivilla (*hirmu kauniit*). Työne esittää oman, Sinin kannanottoon nähden samanmielisen, kannanottonsa omalla vuorollaan ja antaa näin ymmärtää, että hänelläkin on tietoa kyseiseen asiaan liittyen. Työne on ehkä itse nähnyt alueen tai sitten kuullut siitä. Työnen kannanotto on hieman erilainen kuin Sinin, hän käyttää pelkkää adjektiivia (*ihana*) ja *luonto* on korvannut *maiseman*. On mahdollista, että Työnelle *luonto* edustaa *maisemaa* tarkempaa termiä ympäristön kuvailussa ja näin hän haluaa osoittaa tietämystään paikan suhteen (vrt. Heritage & Raymond 2005: 33).

Kannanoton yleistä rakennetta ei voi esittää mitenkään tyhjentävästi, sillä se vaihtelee tilanteen mukaan riippuen esimerkiksi kontekstista, sanavalinnoista, tai äänenpainoista (Tainio 1996: 84). Tainio (1996) esittää prototyypisistä kannanotosta seuraavanlaisen esimerkin (esimerkki 2). Se on muotoa ”[subjekti] + [kopula] + [intensiteettiadverbi] + [kannanottotermi]” (Tainio 1996: 85).

(2) [Farmas2] (Tainio 1996: 85)

Elli: =Se oli nii hyvä

⁶ 'Joulukahvit.kas' on litteroidun esimerkin nimi ja se viittaa alkuperäisessä tutkimuksessa (tässä tapauksessa Seppänen 1997) käytettyyn aineistoon. Toisista tutkimuksista poimittujen esimerkkien nimet on lisäksi kirjoitettu hakasulkeisiin erotukseksi tämän tutkimuksen omasta aineistosta.

Kuten esimerkissä 1 kannanottoa seuraa usein välittömästi toinen kannanotto (Pomerantz 1989: 62). Toinen kannanotto eli *kannanottoparin jälkijäsen* sisältää Tainion (1996: 85–86) mukaan etujäsenen finiittiverbin toiston, ja lisäksi se voi sisältää subjektin ja luonnehtivan lausekkeen. Esimerkissä 3 kannanottoparin molemmat jäsenet sisältävät luonnehtivan lausekkeen. Esimerkissä Virpi on vaihtanut adjektiivin toiseksi, eli tulkinnut etujäsenen subjektin uudelleen (ks. Tainio 1996: 86).

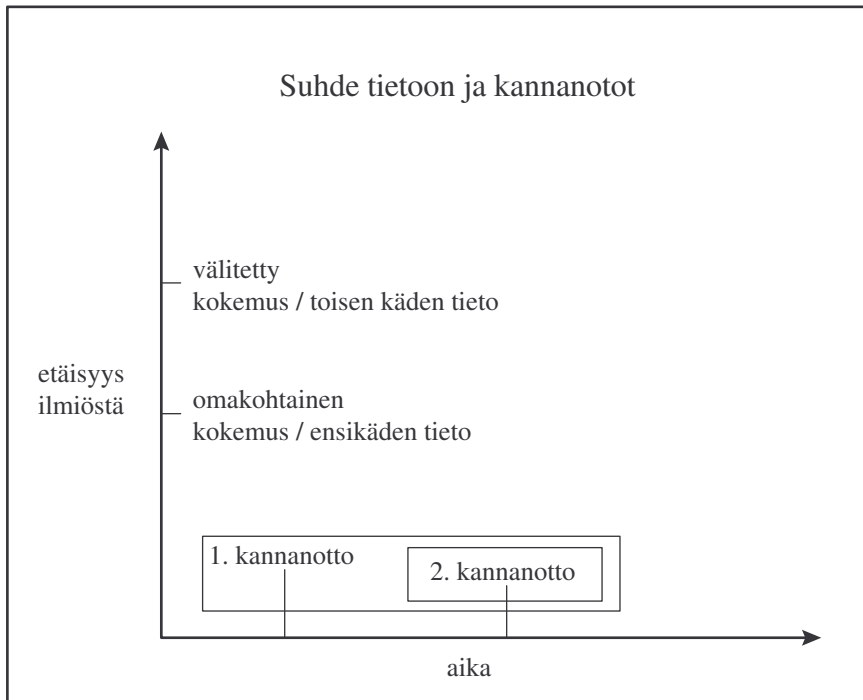
(3) [Juhlat] (Tainio 1996: 86)

Ritva: Se on ihan kiva ajatus,
 (.)
 Virpi: Se on hyvä ajatus joo.

On tärkeää, missä järjestyksessä kannanotot esitetään. Ensimmäisen kannanoton esittäjä luo puitteet jälkimmäiselle kannanotolle, eli jälkimmäinen kannanotto asemoituu aina suhteessa ensimmäiseen. Kannanottoparin jälkijäsen on etujäsenen verrattuna samanmielinen tai erimielinen, ja samanmielisyys on preferoitu vaihtoehto. (Pomerantz 1989; suomen kielen suhteen Tainio 1996.)

Erimieliset jälkijäsenet ovat harvinaisempia, mutta niitä toki esitetään. Erimielinen jälkijäsen kuitenkin muodostetaan samanmielisestä poikkeavalla tavalla. Erimielisyyttä ei yleensä lausuta suoraan julki, vaan konfliktin minimoimiseksi vastaanottajaa pyritään eri tavoin valmistamaan erimielisyyteen (Tainio 1996: 93). Lisäksi erimielisyyttä ilmaistaan implisiittisesti ja se voidaan purkaa pienemmiksi eri- ja samanmielisiksi osuuksiksi (emt. 94).

Kannanoton pohjana oleva tieto voidaan jakaa omakohtaisen kokemuksen kautta hankittuun eli **ensikäden tietoon**, ja välitetyn kokemuksen kautta hankittuun eli **toisen käden tietoon** (Heritage & Raymond 2005: 16). Asiantuntijuus siis kasvaa lähemmäs ilmiötä mentäessä. Kannanottojen suhdetta taustalla olevaan tietoon ja toisaalta aikaan on havainnollistettu kuviossa 1. Ensimmäinen ja toinen kannanotto asettuvat aikajanelle peräkkäin. Ensimmäinen kannanotto luo ”ilmaisullisen kentän” (*representational field*), johon toinen kannanotto aina asemoituu jossain suhteessa ensimmäiseen kannanottoon nähden.

Kuvio 1. Kannanottojen suhde tietoon ja aikaan.

Heritagen ja Raymondin (2005) mukaan kannanottopareihin liittyy sellainen sääntö, että se, joka ensimmäisenä esittää kannanoton, merkitsee itselleen ensisijaiset oikeudet arvioida kyseistä asiaa. Toisin sanoen hän asemoi itsensä tiedon suhteen pätevämmäksi kyseessä olevan asian suhteen kuin seuraavan kannanoton esittäjä (emt).

Keskustelu etenee aina puheenvuoroittain, joten joku esittää välttämättä kannanottonsa ensimmäisenä. Ensimmäinen kannanotto varustetaan sen vuoksi usein heikentävillä ilmaisuilla, joilla puhuja pyrkii vähättelemaan asiantuntijuuttaan kyseisen asian suhteen. Toinen kannanotto eli kannanottoparin jälkijäsen voidaan vastaavasti varustaa vahvistavilla ilmaisuilla ja samalla lieventää vaikutelmaa siitä, että asiantuntijuus olisi toissijaista. Näin tasapaino keskustelijoiden välillä säilyy (Heritage & Raymond 2005: 16.) Tämä käytäntö on arkikeskustelussa erittäin yleinen (emt. 34). Voitiinkin päätellä, että ensimmäiseen kannanottoon liittyy voimakas, ääneen lausumaton osoitus asiantuntijuudesta arvioitavana olevan asian suhteen (emt 34).

Esimerkki 4 selvittää tätä tilannetta. Kannanottoparin etu- ja jälkijäsen on merkitty nuolilla. Ensimmäinen kannanotto päättyy liitekysymykseen (*aren't they vrt. eikö totta, vai mitä luulet*). Liitekysymys luo odotuksen jälkijäsenestä, joka vahvistaisi arvion.

(4) [Rah 14:2]⁷ (Heritage & Raymond 2005: 20)

Jen: Mm [I: bet they proud o:f the fam'ly.=
 Ver: [Ye:s.
 -> Jen: =They're [a luvly family now ar'n't [they.
 -> Ver: [°Mm:..° [They are: ye[s.
 Jen: [eeYe[s:.,
 Ver: [Yes,
 Jen: Mm: All they need now is a little girl tih complete i:t.

Tämä ”pyyntö” kannanoton tietojen vahvistamisesta antaa ymmärtää, että vastapuolella on enemmän tietoa asiasta ja merkitsee siten kannanoton heikennetyksi (emt. 20). Kannanottoparin jälkijäsen vahvistaa etujäsenen sisältyneen väitteen (*They are*) ja sisältää samanmielisyyden merkitsimen (*yes*).

3.2.1 Kannanottoparin etujäsen

Kannanottoparin etujäsen voidaan merkitä kolmella eri tavalla. *Merkitsevätön* kannanotto (*unmarked assessment*) ei sisällä kannanottoa vahvistavia tai heikentäviä ilmaisuja. Tähän ryhmään kuuluvissa tapauksissa puhuja usein arvioi tilannetta sellaisena kuin sen samalla hetkellä kokee. (Heritage & Raymond 2005: 19.) Esimerkissä 5 puhuja käyttää merkitsemätöntä kannanottoa.

(5) [NB VII:2] (Heritage & Raymond 2005: 19.)

Emm: =We're painting like ma:d in th' kitchen=
 -> =a:nd oh evrything's workin out so pretty here

Kannanotto voidaan merkitä myös *heikennetyksi* (*downgraded assessment*) ilmaisuilla, jotka osoittavat toisen käden tietoon ja sitä kautta heikentävät arviota (Heritage & Raymond 2005: 19). Tämä on kyseessä esimerkissä 6. Siinä Hyla selittää elokuvan juonta Nancyille. Hyla on luonnollisesti paremmin selvillä elokuvasta kuin Nancy, ja

⁷ Tämän ja seuraavien englanninkielisten esimerkkien nimet on säilytetty samoina kuin alkuperäisessä tutkimuksessa.

tämä näkyy nuolella merkityssä Nancyn vuorossa, jossa hän viittaa toisen käden tietolähteeseen evidentialisella verbillä *sounds* (*kuulostaa*, evidentialisista verbeistä ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 483).

(6) [HG II:6] (Heritage & Raymond 2005: 19)

Hyl: =.hh En she's fixed up, (0.4) en she meets this gu:y, .hh a:n' yihknow en he's (.) rilly gorgeous'n eez rilly nice en evrythi[:ng bud li]ke=
 Nan: [Uh h u :h,]
 Hyl: =.hh He's ah .hh Hollywood (0.3) s:sta:r's son yihknow who wz a mista:[ke en they [put im in'n [Academy,]
 -> Nan: [O o this [s o u n d s [so goo::l _::[d?
 Hyl: [school, .hh buh wai:t.= 'n then, .hhm (0.2) .tch en the:(w)- the mother's .hh sister is a real bigot.

Toinen vaihtoehto kannanoton heikentämiseksi on kyseessä esimerkissä 7. Siinä Gerri toimii kertojana ja selittää Shirleylle kolmannen henkilön, Danan, kuulumisia.

(7) [Frankel TCI] (Heritage & Raymond 2005: 35)

Shi: .hh Uhm how is he.
 Ger: (Well) he's fi:ne[(yeh),
 Shi: [ss-
 Ger: Yihknow he's no:w (.) in (0.2) competition, .hhh=
 ((31 riviä poistettu))
 Shi: Ri[ght.
 Ger: [So
 -> Shi: .hh So he's doing alright.
 Ger: Ye:ah.

Tässä tilanteessa Gerrillä on luonnollisesti enemmän tietoa Danasta, mutta siitä huolimatta Shirley esittää kannanotonsa Danan suhteen ennen Gerrin vastaavaa kannanottoa (*he's doing alright*, nuolella merkitty vuoro). Gerri esittää kannanotonsa ensimmäisenä mutta heikentää sitä osoittamalla (*so*), että se on muodostettu aiempien vuorojen tuloksena, eikä riippumatta niistä. (Heritage & Raymond 2005: 34–35)

Kolmas mahdollisuus on käyttää liitekysymystä. Tällöin kannanoton esittäjä pyytää vahvistusta arviolleen ja merkitsee vastapuolen asiantuntemuksen suuremmaksi kuin omansa (Heritage & Raymond 2005: 20). Tämä tilanne oli kyseessä esimerkissä 4.

Vahvistetuksi kannanotto (*upgraded assessment*) voidaan merkitä rakenteilla, jotka ohjaavat voimakkaasti jälkijäsenen muodostamista. Vaihtoehtokysymys (*negative interrogative*) mahdollistaa tämän (Heritage & Raymond 2005: 21–22). Vaihtoehtokysymys preferoi voimakkaasti jälkijäsenekseen samanmielistä vastausta (Heritage 2002) ja luo näin vaikutelman vakiintuneesta mielipiteestä ja vahvistaa näin arviota. Suomenkielessä englannin termiä *negative interrogative* vastaa lähimmin *myönteisesti* tai *kielteisesti suuntautunut eikö-lause* (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 1602–1603). Esimerkissä 8 Bea ja Norma keskustelevat kolmannesta henkilöstä, jonka Bea tuntee paremmin.

(8) [SBL: 2-1-8:5] (Heritage & Raymond 2005: 21)

```

01 Bea: Wz las'night th' firs'time you met Missiz Kelly?
02      (1.0)
03 Nor: Me:t who:m?
04 Bea: Missiz Kelly?
05 Nor: ^Ye:s. hh[Yih kno]:w what<]
-> 06 Bea:      [ Isn't ]she a cu]te little thi:ng?

```

Bea osoittaa heti sekvenssin alussa (rivi 1), että hänellä on pidempi kokemus kolmannesta henkilöstä. Norman vastaukset vahvistavat tämän oletuksen. Norma ei ensin edes muista, kenestä on kysymys (rivi 3). Bea esittää kannanottoparin etujäsenen viimeisellä puheenvuorollaan (rivi 6) ja käyttää vaihtoehtokysymystä (*isn't she* vrt. *eikö hän olekin...*).

3.2.2 Kannanottoparin jälkijäsen

Kannanottoparin jälkijäsen muistuttaa kieliänsä kannanottoparin etujäsentä ja siinä toistuu yleensä etujäsenen subjekti, verbi, ja muunneltuna myös luonnehdinta (Tainio 1996: 95). Toisaalta kannanottoparin jälkijäsen voi olla hyvin lyhytkin (vrt. Heritage & Raymond 2005: 26). Jälkijäsenen tunnistaminen on helpointa suhteessa etujäseneseen, se toimii aina etujäsenen mahdollistamissa puitteissa.

Merkitseminen kannanottoparin jälkijäsenessä eroaa etujäsenestä siinä, että sitä rajoittavat etujäsenen luomat odotukset (Heritage & Raymond 2005: 22). Preferoitu eli

maan tai varmentamaan⁸ asian (ks. esimerkki 4). Äiti varmentaa asian kannanottoparin jälkijäsenellä, jonka hän merkitsee vahvistetuksi antamalla ymmärtää, että tiesi jo ennestään asian olevan niin, kuin Lesley sen esitti. Äiti varmentaa Lesleyn lausuman paikkansapitävyyden toistamalla sen (*it's very cheap*) pelkän samanmielisyyden osoittamisen sijaan (Heritage & Raymond 2005: 24; ks. myös Tainio 1996: 90). Vahvistukseksi hän vielä selittää kolmannen henkilön kertoneen asian olevan näin (rivit 12–14). Lesley esitti kannanottonsa ensimmäisenä, mutta oman kannanottonsa muotoilulla äiti vie tavallaan tehon Lesleyn kannanotolta.

Kannanottoparin jälkijäsen voidaan merkitä vahvistetuksi myös toisella tavalla. Kannanottoparin etujäseneseen voidaan vastata myös uudella etujäsenellä eli aloittamalla *kokonaan uusi kannanottopari*. Tällöin toisena esitettyä kannanottoa ei muotoilla ensimmäisenä esitetyn ehdoilla. Sen sijaan luodaan uusi kannanottoparin etujäsen aivan kuin alkuperäistä etujäsentä ei olisi lausuttukaan. Näin voidaan tavallaan varastaa alkuperäisen kannanoton paikka. (Heritage & Raymond 2005: 28–30.) Tämä tilanne on kyseessä esimerkissä 11, jossa Emma ja Margie keskustelevat lounaasta.

(11) [NB VII:1–2] (Heritage & Raymond 2005: 29)

```

Emm: Oh honey that was a lovely luncheon I shoulda ca:lled
      you s:soo[:ner but I:]l:[lo:ved it.Ih wz just=
Mar:      [((f) Oh:::] [°(
Emm: =deli:ghtfu[: l.] =
Mar:      [Well] I wz gla[d y o u] (came).]
Emm:      ['nd yer f:] friends] `r so
      da:rli:ng, =
Mar: = Oh::[: it wz:]
-> Emm: [e-that P]a:t isn't she a do:[:ll?]
-> Mar:      [iY e]h isn't she pretty,
```

Emma ylistää Margien ystävää Pattia käyttämällä vaihtoehtokysymystä, ja Margie vastaa niin ikään vaihtoehtokysymyksellä (nuolella merkityt puheenvuorot). Näin Margie aloittaa kokonaan uuden kannanottoparin.

⁸ Käytän termiä arvion *varmentaminen* vahvistamisen sijaan (vrt. vahvistettu ja heikennetty arvio). Englannin termin *validate* on kääntänyt näin ainakin Tainio (1996: 90)

3.2.3 Asiantuntijuudesta neuvottelu

Arkikeskustelussa osallistujat orientoituvat Heritagen ja Raymondin (2005: 34) mukaan voimakkaasti kannanottoparin etu- ja jälkijäsenen liittyviin konventioihin. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten valtaosassa tapauksista etujäsenen esittäjä ei vahvista kannanottoaan vaan merkitsee sen heikennetyksi. Kannanottoparin jälkijäsentä sen sijaan heikennetään vain harvoin, yleensä se merkitään vahvistetuksi. (emt. 34.) Vaihtoehtokysymykset ovat aggressiivisin tapa merkitä kannanotto vahvistetuksi, koska ne ohjaavat voimakkaasti jälkijäsenen muodostamista (Heritage & Raymond 2005: 35; suomen kielen suhteen Halonen 1996).

Vaikuttaa siltä, että kannanottoparin etu- ja jälkijäsenen esittäjille on tärkeää osoittaa, että tieto arvioitavasta ilmiöstä on saatu ja samalla myös kannanotto on tuotettu itsenäisesti, toisesta riippumatta. Kannanottojen esittäjät pyrkivät myös usein toisen kannanottoon yhtymisen sijaan osoittamaan sen oikeaksi eli toimimaan auktoriteettina, joka varmentaa asian. (Heritage & Raymond 2005: 35–36.)

Kannanottoparin etujäsen merkitään heikennetyksi useimmiten liitekysymysten (esimerkki 4) tai evidentialisten verbien avulla (esim. *kuulostaa, vaikuttaa*, esimerkki 6) tai osoittamalla kannanotto aiempien vuorojen avulla muodostetuksi (esimerkki 7). *Kannanottoparin jälkijäsen* merkitään vahvistetuksi osoittamalla, että etujäsenen implikoima tieto oli jo entuudestaan tuttua vastaanottajalle (esimerkki 10). Toinen vaihtoehto on varastaa etujäsenen paikka aloittamalla uusi kannanottopari esittämällä uusi etujäsen (esimerkki 11).

3.3 Institutionaalinen keskustelutilanne: asiantuntija uutisstudiossa

Keskustelunanalyysin näkökulmasta MTV3:n Kymmenen uutisten asiantuntijahaastattelu on monikerroksinen vuorovaikutustilanne. Haastattelijan ja asiantuntijan roolit luovat tietyt lähtökohdat. Uutisankkuri esittää kysymyksiä ja asiantuntija vastaa niihin (ks. esim. Heritage & greatbatch 1991: 130). Lisäksi vastakkain on kaksi ammattilaista,

jotka joutuvat suhteuttamaan omaa ammattisanastoaan toisilleen ja katsojille ymmärrettävään muotoon (ks. Peters 1995).

Haastattelijan ja asiantuntijan välillä on myös erilaisia asymmetrioita. Uutisankkurilla on erimerkiksi enemmän televisioesiintymiseen liittyvää rutiinia kuin asiantuntijalla. Asiantuntijan vahvuus taas on oman aihepiirin laaja tuntemus. Tähän kaikkeen oman lisänsä tuo uutishaastattelupuhe itsessään. Se on omat erityiset sääntönsä ja rajoituksensa sisältävä käytäntö, jonka avulla haastattelun lopputuote, katsojille kerrottu uutinen tai uusi näkökulma uutiseen, muodostuu.

3.3.1 Puuttuvat palautteet

Uutishaastattelupuheen kysymys–vastaus-sekvenssit eroavat arkipuheen vastaavista merkittävällä tavalla. Arkipuheessa kysymyksen esittäjä antaa vastauksen saatuaan yleensä jonkinlaisen palautteen ja osoittaa kysymyksen ja palautteen avulla kiinnostusta asiaan (Heritage 1985: 96–98). Prototyypillisesti palaute esitetään kolmannella vuorolla kysymyksen ja vastauksen jälkeen, kun kysyjä ottaa vuoron uudelleen haltuunsa. Esimerkissä 12 Tiina ilmaisee dialogipartikkelilla *'ahaa'* (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 773), että kyseessä on hänelle uusi tieto ja osoittaa samalla kiinnostusta Hennan vastaukseen. Lisäksi hän käyttää palautetta ilmaistakseen, että on toivottavampaa, että Henna pääsisi tulemaan, kuin että ajankohta ei sopisikaan.

(12) Tupaantuliaiset.puh (Raevaara 1997: 85)

- Tiina: Kuule mul ois sellasta: asiaa etä: voit sä tulla
meiän tupaantuliaisiin?
Henna: Millon,
Tiina: Kaheskymmenesyheksäs päivä lauantaina?
Henna: Kyl mä uskon että mä voin tulla,
-> Tiina: Ahaa. Se ois kiva.

Näiden palautteiden avulla kysyjä asettuu informaation vastaanottajan asemaan (Heritage 1985: 98). Palautteilla otetaan myös kantaa siihen, kuinka todenmukaista puheenvuoron sisältämä tieto on (emt. 99). Uutishaastattelupuheesta palautteet sen sijaan suurelta osin puuttuvat. Niiden käytön sijasta tulevat kysymysvuorot suunnii-

tellaan siten, että ne perustuvat vastausvuoroissa saatuihin tietoihin joko hyväksyen niiden sisältämä informaatio tai kyseenalaistamalla se (emt. 99). Esimerkissä 13 on meneillään Kymmenen uutisten asiantuntijahaastattelu Konginkankaan linja-auto-onnettomuuteen liittyen.

(13) KU 17.11.05, UA: Pirjo Nuotio, A: Esko Lähteenmäki

UA: .hh öö Totesitte myös että: linja-auton kuljettaja teki havaintovirheen,

UA: mitä se [tarkoittaa]

A: [.hhh] Havaintovirhe on sellanen termi jota tässä onnettomuustutkinnassa käytetään .h (.) se tarkoittaa sitä että: jää näkemättä (.) tärkeä asia.

->

UA: .hh Mitä tästä onnettomuudesta on opittu tämän (.) tutkinnan aikana.

A: No: (.) minusta tuntuu että ei vielä (.) oikeastaan mitään. Olisi pitänyt oppia se: että (0.4) raskaan kaluston (.) kuorma-autojen nopeudet olisi pitänyt omaehtosesti pudottaa selvästi siihen lain (0.4) edellyttämään kahdeksaankymmeneen (.) ↑niin ei ole tapahtunut.

Jos kyseessä olisi arkikeskustelu, osoittaisi kysymyksen esittänyt henkilö (nuolella merkityssä kohdassa) jollain tavalla vastauksen ymmärtämistä tai kiinnostuneisuutta asiaan. Uutishaastattelussa toimittaja ja haastateltava toimivat yhteistyössä siten, että laajennettujen, moniosaisten vastausvuorojen käyttö on mahdollista. Arkipäivän keskusteluissa vuoronvaihtojärjestelmä tähtää sen sijaan puheenvuorojen pitämiseen lyhyinä. (Heritage & Greatbatch 1991: 102.)

Heritagen (1985: 99) mukaan palautteet voidaan jättää uutishaastattelussa pois myös siksi, että keskustelijoiden roolit on jo valmiiksi määritelty. Toisen tehtävä on siis kysellä ja toisen vastaila. Lisäksi suurin osa palautteista korostaa informaation uutisluontoisuutta nimenomaan kysyjälle (emt. 100). Uutishaastattelussa toimittaja joutuu työnsäkin puolesta perehtymään käsillä olevaan asiaan. Lisäksi haastateltavan esittämät tiedot on tarkoitettu uutiseksi nimenomaan yleisölle, ei niinkään toimittajalle (emt. 100).

Kotikatsomoissa saatetaan siis hyvinkin hämmästellä jotain yllättävää asiaa ääneen mutta se mahdollisuus jätetään nimenomaan katselijoille.

3.3.2 Vuorottelu uutishaastattelussa

Vuoronvaihto on keskustelussa keskeinen yhteistoiminnan mahdollistava piirre (Hakulinen 1997b: 32). Keskustelun eri muodot voidaankin vuoronvaihdon perusteella asettaa janalle, jonka toisessa päässä on arkikeskustelu (ennalta määrittämätön vuorojen järjestys) ja toisessa päässä erilaiset seremoniaaliset tilanteet (vuorojen järjestys, niiden pituus ja sisältö on ennalta määritelty) (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974: 729–731). Voidaan siis sanoa, että vuoronvaihdon rajoittuneisuus määrittelee institutionaalisuuden asteen (Hutchby & Wooffit 1998: 147).

Uutishaastattelun vuoronvaihtojärjestelmä on pitkälle vakiintunut. Sen rakenne voidaan yksinkertaisimmillaan esittää seuraavasti (ks. esim. Heritage & Greatbatch 1991: 130):

Toimittaja: Kysymys
Haastateltava: Vastaus
Toimittaja: Kysymys
Haastateltava: Vastaus

Vaikka rakenne on hyvin yksinkertainen, on sillä monta tärkeää tehtävää. Vuoronvaihtojärjestelmän avulla katsojat tunnistavat heti, että kyseessä on uutishaastattelu (eikä esimerkiksi talk-show). Vuoronvaihtojärjestelmä myös takaa sen, että haastatteliija ei ryhdy ajamaan omia etujaan, vaan haastattelu luo foorumin, joka palvelee katsojia. (Clayman & Heritage 2002: 95–97). Greatbatch (1988) on hahmotellut uutishaastattelun vuoronvaihdon periaatteet ja verrannut niitä arkikeskustelun vuoronvaihdon mekaniikkaan. Kyseessä on brittiläisistä uutishaastatteluista tehty tutkimus, ja käytännöt saattavat jossain kohdin erota suomalaisesta haastattelukulttuurista. Haastattelun vuoronvaihdon mekaniikan erojen on kuitenkin havaittu johtuvan enemmän ohjelmatyypistä kuin kansallisuudesta (Clayman & Heritage 2002: 337).

Uutishaastattelun vuoronvaihtojärjestelmä eroaa arkikeskustelusta siinä, että kysymysten esittäminen on sallittua vain haastattelijalle ja vastaaminen haastateltavalle. Toimittaja aloittaa haastattelun ja yleensä myös lopettaa sen. Säännöistä poikkeaminen on selontekovelvollisuuden alainen teko, eli siihen pitää esittää syy. (Greatbatch 1988: 404.) Vaikka sääntöjä voi pitää jäykkänä, pystyvät keskustelijat toimimaan niiden puitteissa monipuolisesti. Greatbatch (1988: 405) toteaa, että vaikka vuorot muotoillaan siten, että ne täyttävät kysymysten ja vastausten tunnusmerkit, tapahtuu paljon muutakin kuin tiedon vaihtamista. Haastattelijat saattavat kysymysvuoronsa avulla haastaa, tunnustella tai kritisoida haastateltavan lausuntoja. Haastateltavat vastaavasti pyrkivät kiistämään tai torjumaan tällaiset yritykset. (Emt. 405.)

3.3.3 Kysymykset toimittajan työvälineenä

Institutionaalisessa keskustelussa kysymykset ja vastaukset dominoivat usein sitä tapaa, jolla vuorovaikutus tapahtuu (Drew & Heritage 1997: 39). Televisiohaastattelu voidaan kiteyttää kahteen toimintoon, kysymiseen ja vastaamiseen (Heritage & Roth 1995: 1). Kun kysymykset esitetään studiovieraalle satojen tuhansien katsojien seurassa lähetystä, on hänen vaikea jättää vastaamatta. Kysymysten esittäminen onkin se työkalu, jonka avulla toimittaja ohjaa haastattelua ja nostaa esille kiinnostaviksi arvioimiaan puheenaiheita studiovieraan tietojen ja mielipiteiden muodossa (esim. Heritage & Roth 1995; Clayman & Heritage 2002).

Toimittajan pitäytyminen kysymysten esittämisessä tukee myös haastattelun objektiivisuutta. Heritage (1985: 99) tähdentääkin, että kannan ottamista aiempiin lausuntoihin ja niiden arviointia vältetään johdonmukaisesti uutishaastattelupuheessa. Haastateltavan lausuntoja ei jäädä kommentoimaan vaan mennään suoraan seuraavaan kysymykseen. Toisaalta toimittajan kysymysvuoro sisältää usein johdattelevan osuuden, jossa toimittajalla on mahdollisuus ottaa väitelauseiden avulla kantaa (Greatbatch 1988: 404). Haastateltava vastaavasti kohtelee näitä väitteitä kysymysten johdantona eikä yleensä käy kyseenalaistamaan niitä (emt. 404). Amerikkalaisessa televisiohaastattelukulttuurissa on nostettu esille jopa tapauksia, joissa haastateltavaa on käsketty vastaamaan

varsinaiseen kysymykseen, jos tämä käy kyseenalaistamaan sen johdantoon sisältyvää väitettä (Schegloff 1988: 224–228).

3.3.4 Haastattelutilanteen asymmetriat

Institutionaalisen keskustelutilanteena uutishaastattelupuheeseen vaikuttaa myös kolme erityyppistä *asymmetriaa*. Bergin (2003: 319) mukaan toinen keskusteluun osallistuja voi olla *rutinoituneempi* kuin toinen. Asiantuntijoina haastateltavat henkilöt eroavat toisistaan esimerkiksi jo siinä, että osa on hyvinkin tuttuja kasvoja, osa taas vieraampia.

Toiseksi osallistujien toiminta saattaa olla eri tavoin *rajoitettua* (emt. 319). Televisiossa, kuten muuallakin työskentelevien toimittajien tulee olla objektiivisia työssään (ks. esim. Clayman 1997: 163; Clayman & Heritage 2002: 150; vrt. Journalistiliitto 2006). Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että toimittajien tulee välttää omien tai työnantajan mielipiteiden esille tuomista haastatellessaan julkisuuden henkilöitä, eli heidän tulee olla neutraaleja haastateltavia kohdellessaan (Bruun ym. 1989: 16–18; Clayman 1997: 163; Heritage & Greatbatch 1991: 106–107). Tämä piirre korostuu entisestään televisiossa, sillä kaikki halukkaat voivat arvioida toimittajan työskentelyä paljon helpommin kuin esimerkiksi sanomalehden ollessa kyseessä (Clayman 1997: 164). Uutishaastattelupuheessa neutraaliuden vaatimus ilmenee esimerkiksi siinä, että toimittaja pitäytyy kysymysten esittämisessä sekä välttää vastausten kommentointia (Heritage 1985: 99).

Kolmanneksi osallistujien välillä vallitsee usein *tiedollinen asymmetria*, eli toinen tietää enemmän kuin toinen (Berg 2003: 319). Toimittajan ja asiantuntijan ollessa kyseessä asiantuntija on luonnollisesti se joka tietää enemmän, eihän häntä muuten olisi studioon kutsuttu. Toisaalta toimittajallakin pitää olla hyvät tiedot, jotta hän osaa muotoilla kysymyksensä niin, että katsojia palveleva tiedonvälitystehtävä toteutuu.

4 ASIANTUNTIJUUDEN RAKENTAMINEN STUDIOHAASTATTELUSSA

Seuraavissa luvuissa tarkastelen ensin sisällönanalyysin keinoin, minkälainen rooli asiantuntijahaastatteluilla on Kymmenen uutisissa ja vertailen asiantuntijahaastatteluja keskenään. Sen jälkeen syvennyn asiantuntijuuden rakentamiseen ja tarkastelen, käytetäänkö uutishaastattelupuheessa kannanottoja ja jos käytetään, niin minkälaisia. Sen jälkeen tutkin, voiko niihin soveltaa luvussa 3.2 esitettyä mallia, joka yhdistää arkikeskustelun kannanotot asiantuntijuuteen.

Asiantuntija on haastateltavana juuri tietämyksensä vuoksi ja uutistoimitus on valinnut, kuka haastateltavaksi otetaan. Analyysin halki oletuksena onkin, että toimittaja ei ainakaan pyri kyseenalaistamaan haastateltavan asiantuntijuutta, tähän asettaisi vaakalaudalle toimituksen ammattitaidon. Lopuksi vedän yhteen kannanottojen käyttöä arkipuheessa ja uutishaastattelutilanteessa.

4.1 Asiantuntijahaastattelu Kymmenen uutisissa

Aineistoni käsittää 17 MTV3:n Kymmenen uutisten lähetystä, joissa uutisankkuri haastattelee asiantuntijaa johonkin ajankohtaiseen aiheeseen liittyen. Tarkastelujakso alkoi 7.10.2005 ja päättyi 19.7.2006 ja on pituudeltaan 10 kuukautta. Haastatteluja on siis keskimäärin lähes kaksi kuukaudessa. Asiantuntijoina esiintyy 16 eri henkilöä, eli yksi henkilö esiintyy kahteen kertaan. Uutisankkureina toimii yhteensä 8 eri toimittajaa. Asiantuntijalla tarkoitan tässä tutkimuksessa henkilöä, joka on kutsuttu uutisstudioon uutisankkurin haastateltavaksi kommentoimaan jotain ajankohtaista aihetta.

Lähetysten keräämisessä hyödynnettiin MTV3:n Netti-tv:n uutisarkistoa (MTV Oy 2006). Netti-tv on kaikille avoin MTV:n ylläpitämä palvelu. Osa arkistosta on ilmaiseksi selattavissa, ja tähän kuuluvat viimeisimmät uutislähetykset viikon ajalta. Vanhojen arkistossa olevien lähetysten katselu on maksullista (9€/kk 17.3.2006). Kaikki aineistona olevat uutislähetykset on lueteltu liitteessä 1. Haastatteluiden ajankohdat, aiheet, lähetysten päivämäärät ja kestot on koottu taulukkoon 1.

Taulukko 1. Asiantuntijahaastatteluiden ajankohdat, aiheet ja kestot.

Pvm	Pvä	Aihe	Haast. pituus	Lähetyksen kesto
7.10.05	pe	Bodom-tuomiot*	2 min 26 s.	18 min 57 s.
13.10.05	to	Lintuinfluenssa ja muuttolinnut	3 min 2 s.	18 min 59 s.
14.10.05	pe	Vanhasen kampanja*	2 min 39 s.**	19 min 37 s.
19.10.05	ke	Saddam-oikeudenkäynti	2 min 36 s.	18 min 58 s.
17.11.05	to	Konginkankaan bussiturma	2 min 18 s.	18 min 54 s.
25.11.05	pe	Kriisinhallinta ja perustuslaki 1*	2 min 8 s.***	17 min 3 s.
1.12.05	to	Kriisinhallinta ja perustuslaki 2*	1 min 25 s.	17 min 15 s.
25.1.06	ke	Presidentinvaalit - epävarmat äänet*	2 min 21 s.	18 min 35 s.
5.2.06	su	Kohu Muhamedin pilakuvista	2 min 2 s.	16 min 20 s.
16.2.06	to	Lintuinfluenssan tulo Suomeen	2 min 35 s.	19 min 27 s.
28.2.06	ti	Lintuinfluenssaa Ruotsissa	1 min 59 s.	18 min 51 s.
4.4.06	ti	Veikkauksen pelimonopoli ja EU	2 min 13 s.	19 min 8 s.
26.4.06	ke	Tsernobylin vuosipäivä	2 min 35 s.	18 min 47 s.
7.6.06	ke	Gustafsson ja media	3 min 55 s.	19 min 51 s.
5.7.06	ke	Pohjois-Korean ohjukset	2 min 49 s.	18 min 17 s.
13.7.06	to	Israel-Libanon-konflikti	3 min 47 s.	19 min 42 s.
19.7.06	ke	Israel koventaa otteitaan	2 min 14 s.	17 min 11 s.

*) Haastateltavana Kymmenen uutisten oma toimittaja

**) Sisältää lisäksi 1 min 15 s. mittaisen uutisfilmin

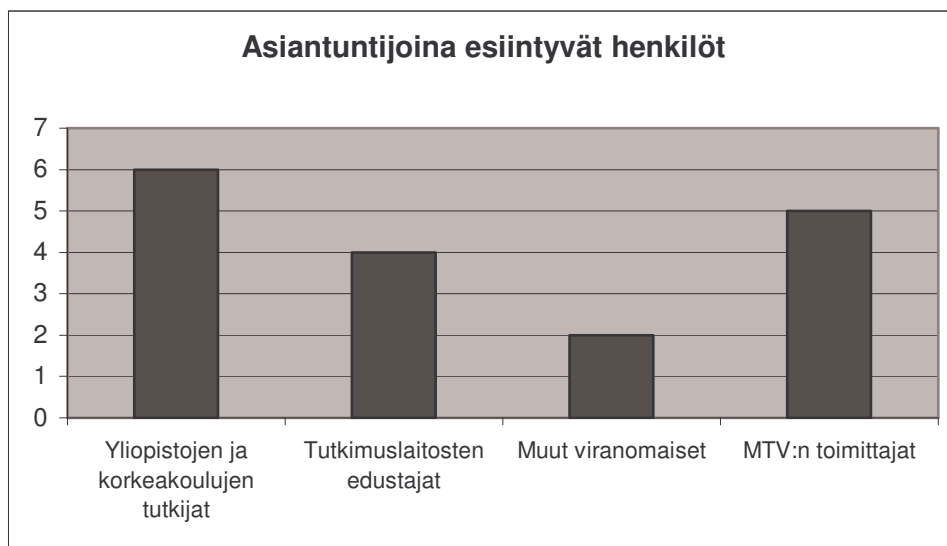
***) Sisältää lisäksi 38 s. mittaisen uutisfilmin

Haastattelut jakaantuvat kuukausille melko epätasaisesti. Lokakuussa 2005 on kaikkiaan neljä haastattelua, kun taas vuoden 2006 maalisi- ja toukokuussa ei ole yhtään. Vaikkuttaakin siltä, että studiohaastatteluja tehdään aina silloin, kun jokin erityisen tärkeä aihe halutaan tuoda esille tai jos johonkin mutkikkaaseen aiheeseen halutaan tuoda selkoa, ei siis kuukausittaisen tradition tapaan.

Aiheista lintuinfluenssa, presidentinvaalit ja Lähi-idän alue saavat useamman kuin yhden haastattelun. Kahteen haastatteluun sisältyy lisäksi uutisfilmi, jonka uutisankkuri ja asiantuntija katsovat haastattelun alkupuolella. Jos nämä uutisfilmit vähennetään haastatteluiden kokonaiskestosta, saa yhteensä kolme aihetta yli kolmen minuutin käsittelyyn. Lähes neljä minuuttia käytetään Nils Gustafssonin mediaa kohtaan osoitta-

mien syytösten käsittelyyn (KU⁹ 7.6.06). Lähes yhtä pitkä on Israelin ja Libanonin välisen konfliktin käsittely. Kolmanneksi pisimpään käsitellään tarkasteluajankohdan ensimmäistä lintuinfluenssaan liittyvää uutista. Uutislähetyksen keskimääräinen pituus on aineistossani on 18 minuuttia, joten haastatteluun käytetään enimmillään viidesosa lähetyksestä.

Televisiossa esiintyvät asiantuntijat ovat usein asemaltaan ”merkittyjä” henkilöitä, kuten viranomaisia, korkeakoulun, armeijan tai muun instituution edustajia (Nuolijärvi 1999: 134). Kuviossa 2 on esitetty haastateltaviksi valitut henkilöt organisaation mukaan luokiteltuina. Asiantuntijoina esiintyy yhteensä 16 eri henkilöä. Yksi henkilö on siis kommentoimassa kahteen kertaan.

Kuvio 2. Asiantuntijat organisaatioryhmittäin

MTV:n toimittajia lukuun ottamatta kaikki haastatellut edustavat julkisia viranomaistojoja (ks. Tilastokeskus 2006). Viranomaisista suurimman ryhmän muodostavat yliopistojen ja korkeakoulujen tutkijat. Toiseksi eniten haastateltavana on valtion tutkimuslaitosten edustajia. Tutkimuslaitokset toimivat eri ministeriöiden alaisina ja tarkempia tietoja niistä on esitetty liitteessä 1. Tarkastelujakson aikana MTV:n oma toimittaja esiintyi asiantuntijana yhteensä viisi kertaa.

⁹ KU on lyhenne sanoista Kymmenen uutiset.

Sukupuolijakauma on hyvin epätasainen. Viittätoista miestä kohden on vain kaksi naista. Seikka saattaa olla sinänsä triviaali, kapealta erityisalalta otetaan varmasti se asiantuntija haastateltavaksi, joka paikalle pääsee ja ehtii tulemaan. Toisaalta se kertoo siitä, että sukupuolijakaumaa ei ole juuri yritetty tasapainottaa.

Haastateltavien ammatti- tai arvonimet sekä organisaatiot sellaisina kuin ne haastatteluissa on esitetty on koottu taulukkoon 2. Taulukko noudattaa ryhmittelyltään edellistä kuviota ja paksumpi viiva erottaa toisistaan eri organisaatioryhmien edustajat.

Taulukko 2. Haastateltavan ammatti- tai arvonimi sekä organisaatio.

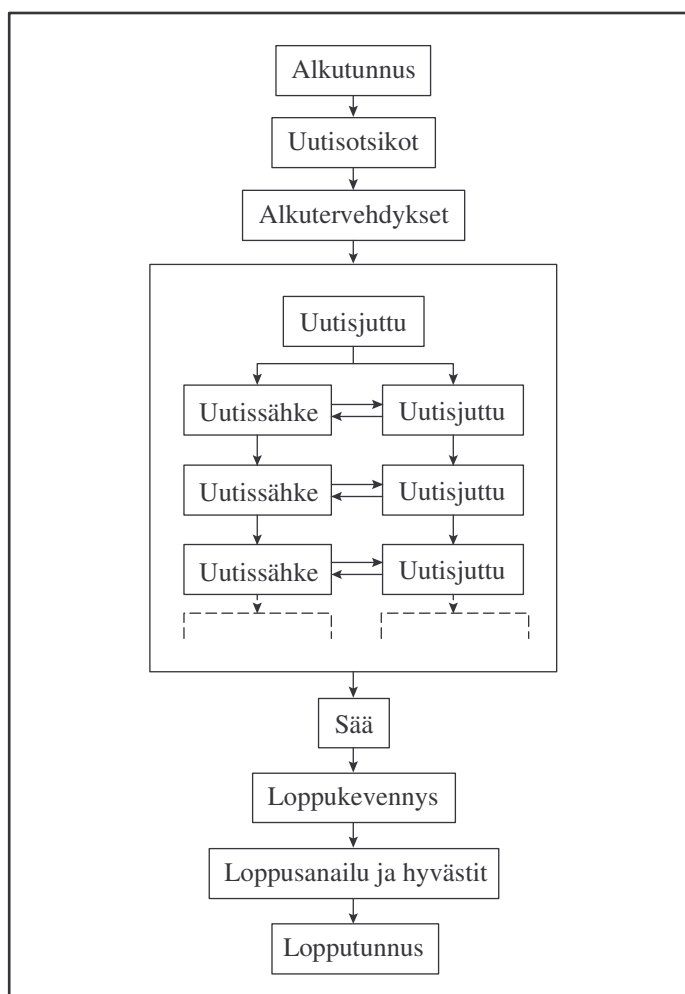
Pvm	Aihe	Haastateltava	Organisaatio
19.10.05	Saddam-oikeudenkäynti	Jarna Petman, kv-oikeuden professori	Helsingin yliopisto
19.7.06	Israel koventaa otteitaan	Hannu Juusola, Lähi-idän tutkija	Helsingin yliopisto
5.2.06	Kohu Muhamedin pilakuvista	Jaakko Hämeen-Anttila, professori	Helsingin yliopisto
5.7.06	Pohjois-Korean ohjukset	Juha Mäkelä, majuri	maanpuolustuskorkeakoulu
13.7.06	Israel-Libanon -konflikti	Juha Pyykönen, eversti	maanpuolustuskorkeakoulu
7.6.06	Gustafsson ja media	Ari-Matti Nuutila, rikosoikeuden professori	Turun yliopisto
28.2.06	Lintuinfluenssaa Ruotsissa	Liisa Sihvonen, professori	Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos
13.10.05	Lintuinfluenssa ja muuttolinnut	Reijo Pyhälä, laboratorionjohtaja	Kansanterveyslaitos
17.11.05	Konginkankaan bussiturma	Esko Lähteenmäki, puheenjohtaja	Konginkankaan tutkintalautakunta
26.4.06	Tsernobylin vuosipäivä	Jukka Laaksonen, pääjohtaja	Säteilyturvakeskus
16.2.06	Lintuinfluenssan tulo Suomeen	Matti Aho, osastopäällikkö	Maa- ja metsätalousministeriö
4.4.06	Veikkauksen pelimonopoli ja EU	Kimmo Hakonen, poliisijohtaja	Rahapelifoorumi
14.10.05	Vanhasen kampanja	Timo Haapala, (ei titteliä)	MTV
25.11.05	Kriisinhallinta ja perustuslaki 1	Vesa Kallionpää, politiikantoimittaja	MTV
1.12.05	Kriisinhallinta ja perustuslaki 2	Vesa Kallionpää, politiikantoimittaja	MTV
25.1.06	Presidentinvaalit - epävarmat äänet	Matti Maunu, politiikantoimittaja	MTV
7.10.05	Bodom-tuomiot	Jarkko Sipilä, rikostoimittaja	MTV

Tutkijoita on pyydetty haastateltavaksi eniten Helsingin yliopistosta (3), maanpuolustuskorkeakoulusta (2) ja Turun yliopistosta (1). Titteleiden kohdalla ilmoitetaan usein myös oppiala, mutta aineiston tutkijoista eniten julkisuudessa olleen (vrt. Yhdyskuntatutkimus 2004: 21) Jaakko Hämeen-Anttilan kohdalla riittää pelkkä *professori*.

MTV:n toimittajien kohdalla kaksi haastatteluista liittyy presidentinvaaleihin ja kaksi Suomen perustuslain muuttamiseen EU:n kriisinhallintajoukkojen johtajuuden vuoksi, eli poliittisiin aiheisiin. Viidennessä tapauksessa kyse on Nils Gustafssonin syyttömäksi julistamisesta. On mielenkiintoista, että kerran netti-tv:n ohjelmatiedoissa (MTV Oy 2006) MTV:n politiikantoimittajaan viitattiin tekstillä ”Asiantuntija: Epävarmojen äänen määrä huikea” (KU 25.1.06). Kuten sanottu, haastattelun avulla saavutettu etu on juuri objektiivisuuden ja vakuuttavuuden lisääminen sitä kautta, että asiaan perehtynyt tutkija tai muu asiantuntija kertoo itse, kuinka asiat hänen mielestään ovat (ks. luku 2.4). Tilanne, jossa uutista ovat tulkitsemassa kaksi kaupallisen televisiokanavan edustajaa, MTV:n uutisankkuri haastattelijana ja MTV:n toimittaja haastateltavana, voikin sisältää objektiivisuuteen liittyviä ongelmia (vrt. Journalistiliitto 2006). Katsojan kannalta ongelma syntyy varsinkin silloin, jos politiikantoimittajaan ja esimerkiksi yliopistotutkijaan viitataan täysin samalla tavalla (vrt. luku 2.4).

4.1.1 Asiantuntijahaastattelu osana uutislähetystä

Kymmenen uutiset on MTV3-kanavan illan pääuutislähetys ja pisin kanavan uutislähetyksistä. Aineiston uutislähetysten kesto vaihteli 18 ja 19 minuutin välillä (ks. taulukko 1). Aineiston uutislähetykset painottuivat voimakkaasti arkipäiville, niistä 82 % oli keskiviikkoisin, torstaisin tai perjantaisin. Kymmenen uutisissa vuorottelevat toimittajan haastatteluista ja muusta kuvamateriaalista koostamat uutisjutut ja uutisankkurien lukevat sähkeet. Jokainen päivä on uutisten suhteen ainutlaatuinen, joten mitään tarkkaa kaavaa lähetysten rakenteesta ei voi esittää. Aineiston perusteella jokaisessa lähetyksessä on keskimäärin 5,5 uutisjuttua ja 8 sähköä. Lähetysten karkea runko on esitetty kuviossa 3.

Kuvio 3. Uutislähetysten osat.

Uutisjutut muodostavat lähetysten rungon, ja sähkeet on ryhmitelty niiden väliin 2–5 sähkeen ryppäissä. Uutislähetysten ensimmäinen uutinen esitellään aina uutisjutun muodossa, lähetys ei siis voi alkaa sähkeellä. Se uutisjuttu, jonka osana asiantuntijaa haastatellaan, esitetään lähes poikkeuksetta ensimmäisenä. Kahdessa lähetyksessä asiantuntijaa haastatellaan vasta kolmannen aiheen yhteydessä. Esimerkkinä yksi kokonainen uutislähetys on kuvattu liitteessä 3.

Kuten Bruun ym. (1989) ovat todenneet, tärkeimmät uutiset sijoitetaan lähetysten alkuun, ja ne saavat muita uutisia enemmän käsittelyaikaa. Lähes kaikki aineiston uutisjutut, joiden osana haastattelut ovat, täyttävät nämä tärkeän uutisen kriteerit. Niitä on ensinnäkin käsitelty monen eri kertojan kautta, kuten uutisankkurin, uutisfilmeillä

toimittajien ja haastateltavien, sekä tietenkin uutisankkurin ja asiantuntijan haastattelun kautta. Lisäksi niiden käsittelyyn käytetty aika on lähetyksen muita uutisia pidempi.

Asiantuntijoita on käytetty selventämään hyvin monenlaisia aiheita. Taulukkoon 3 on koottu haastatteluiden lukumäärä uutisaiheittain. Aiheet on jaettu ulkomaan ja kotimaan uutisiin ja edelleen yleisemmiksi uutisaiheiksi. Mitään valmista luokittelua ei ole käytetty, vaan luokittelu on muodostettu aineiston koostumuksen perusteella.

Taulukko 3. Uutisaiheiden luokat ja haastatteluiden määrät.

Uutisaiheet		
Ulkomaat	EU	3
	Lintuinfluenssa	3
	Lähi-itä	4
	Pohjois-Korea	1
	Ydinkatastrofit	1
	yhteensä	12
Kotimaa	Media	1
	Onnettomuudet	1
	Presidentinvaalit	2
	Rikokset	1
	yhteensä	5
Kaikki yhteensä		17

Valtaosa niistä kerroista, jolloin asiantuntijaa käytettiin, on ulkomaan uutisten yhteydessä. Ulkomaan uutisten osalta isompina ryhminä erottuvat Lähi-idän kriisit, lintuinfluenssa¹⁰, ja EU. Kun pannaan merkille myös Pohjois-Korean kriisi ja Tšernobylin ydinonnettomuus, voidaan sanoa että uhka- ja kriisiaiheet dominoivat asiantuntijahaastatteluita Kymmenen uutisissa. Tšernobylin ydinonnettomuutta käsittelevä haastattelu olisi ollut ydinkatastrofit-luokan sijaan mahdollista sijoittaa myös onnettomuudet-luokkaan, mutta siinä käsiteltiin laajasti myös nykyisten ydinvoimaloiden uhkia.

¹⁰ Lintuinfluenssaa käsittelevissä uutisissa sivuttiin myös kotimaan siipikarjantuottajia ja kotieläinten omistajia, mutta pääosassa oli aina maailmanlaajuinen tilanne ja se valtio, jonka alueelta virusta oli löytynyt. Niinpä lintuinfluenssaa käsittelevät uutiset on luokiteltu ulkomaan uutisiksi.

Kotimaan uutisia on 29 prosenttia ja ainoana muita isompana ryhmänä nousee esiin presidentinvaalit. Kotimaan aiheista osa on kausittaisia, määrävuosin ajankohtaiseksi tulevia (presidentinvaalit) ja osa ainutkertaisia, vain kertaalleen käsiteltäviä (esim. Konginkankaan bussionnettomuus). Aiheet eivät annakaan olettaa, että asiantuntijaa pyrittäisiin käyttämään jotenkin säännöllisesti vaan pikemmin aina sen mukaan, minkälaiset aiheet nousevat pinnalle.

4.1.2 Asiantuntijahaastattelu osana uutisaiheen käsittelyä

Aineistoni asiantuntijahaastattelut esitettiin osana tärkeäksi nostettua uutisaihetta. Rakenteeltaan uutisaiheen käsittely noudattaa Hartleyn (1993: 118–119) jakoa. Ensin uutisankkurit juontavat aiheen vuorotellen lukien. Juontoon voidaan katsoa kuuluvaksi myös uutisotsikot, jotka luetaan ja esitetään graafisesti heti lähetyksen alussa tunnusmuusiikin vielä soidessa. Juonnon jälkeen siirrytään etukäteen valmistellun uutisfilmin ääreen. Kun uutisfilmi on näytetty, palataan uutisstudioon uutisankkurin ja asiantuntijan luokse. Esimerkki uutisjutun rakenteesta on esitetty taulukossa 4. Elementtien kestot on poimittu taulukkoon aineistosta (KU 19.10.2005) ja ne ovat esimerkki elementtien keskinäisistä suhteista.

Taulukko 4. Uutisjutun rakenne.

Pääuutisen elementit	Kesto
Lähetyksen alun uutisotsikko	4 s.
Uutisankkurien juonto	19 s.
Videokuvaa oikeudenkäynnistä	17 s.
Uutisankkurin juonto	10 s.
Toimittajan juontama uutisfilmi	1 min. 59 s.
Uutisankkuri haastattelee asiantuntijaa	2 min. 35 s.
Uutisjuttu yhteensä (ilman uutisotsikkoa)	4 min. 53 s.
Lähetyksen pituus yhteensä	18 min. 58 s.

Hartleyn (1993: 118–119) termejä käyttäen asiantuntijahaastattelu asettuu joko todeksi osoittamisen vaiheeseen tai päätäntöön. Se auttaa osoittamaan juttua todeksi juuri siinä

mielessä, että käytetty asiantuntija tuntee usein aiheen perinpohjaisesti, tai hänellä saattaa olla omakohtaista kokemusta tapahtumista. Toisaalta se liittyy päätäntöön siinä mielessä, että asiantuntijaa usein pyydetään selittämään, mistä kaikessa on kysymys, mitä vaikutuksia tapahtumilla on ja miten asiat tulevat mahdollisesti etenemään. Niinpä asiantuntijan käyttö tukee yhden näkökulman valitsemista lähetyksen ”viralliseksi” näkökulmaksi uutisfilmillä esitettyjen joukosta ja näin auttaa saattamaan jutun loppuun käsitellyksi. Toisin sanoen katsojalle kerrotaan, *mitä* kaikki tämä merkitsee. Kuten Hartley (1993: 199) toteaa, uutislähetyksen tarkoitus on tuottaa nimenomaan järkeenkäypä esitys tapahtumista.

Luvun 2.3.2 teoriaan suhteutettuna kaikissa aineiston haastatteluissa haastateltava on puheenvuorojen perusteella niin perehtynyt aiheeseen, että voi tämän vuoksi toimia sen asiantuntijana. Kokemushaastattelua (Bruun ym. 1989: 221) aineistossa edustaa Säteilyturvakeskuksen pääjohtajan haastattelu Tšernobylin onnettomuuden vuosipäivänä. Haastateltava osallistui itse toimijana tapahtumien seurausten selvittelyyn. Hän käykin haastattelussa onnettomuuden 20-vuotispäivän johdosta tilannetta läpi sellaisena kuin hän se aikanaan koki. Samassa haastattelussa pääjohtaja näyttäytyy kuitenkin myös tämän hetken ydinlaitosturvallisuuden asiantuntijana.

4.1.3 Asiantuntijahaastattelun rakenne

Aloitukset sisältää kaikissa tapauksissa haastateltavan esittelyn ja ensimmäisen kysymyksen, ja ne sulautuvat usein yhdeksi lausumaksi. Haastateltavan esittelyssä asiantuntijuutta rakennetaan mainitsemalla ammatti- tai arvonimi sekä usein myös organisaatio, eli ne yhteydet tietoon, joita haastateltavalla on hallussaan (Clayman & Heritage 2002: 70). Tämä näkyy esimerkeissä 14–16.

(14) 13.10.05, UA: Keijo Leppänen¹¹

UA: L::aboratorionjohtaja Reijo Pyhälä
Kansanterveyslaitokselta .hh jos virus lentää
muuttolintujen mukana niin sitä lienee aika h vaikea (.)

¹¹ Tämän tutkimuksen aineistoa esittelevien esimerkkien nimet muodostuvat esimerkin numerosta, Kymmenen uutisten lähetyksen päivämäärästä ja keskustelijoiden nimistä.

hallita.

(15) 7.10.05, UA: Marjo Lehikoinen

UA: .hh Rikostoimittajamme (0.8) h<Jarkko Sipilä> .hhh olet seurannut tätä: juttua pitkään <kaikkine> sen <vaiheeneen>
UA: millainen tämä päätös päivä oli mielestäsi.

(16) 5.7.06, UA: Pirjo Nuotio

UA: Niin majuri Mäkelä: (0.3) miten nämä (.) kokeet (.) onnistuivat.

Esimerkissä 15 on kyseessä MTV:n oma toimittaja ja siinä uutisankkuri näkee ammattinimen *rikostoimittaja* lisäksi tarpeelliseksi korostaa haastatellun pätevyyttä viittaamalla asiaan perehtymiseen käytettyyn aikaan (*olet seurannut tätä juttua pitkään kaikkine sen vaiheineen*). Näin asiantuntijuutta on mahdollista rakentaa jo esittelyssä (vrt. Roth 1998: 102).

Aloitukset toistuvat samankaltaisina koko aineiston läpi. Esittelyt ovat lyhyitä ja tähän on syynä osin sekin, että haastateltava ja haastattelun aihe esitellään jo ennen varsinaista haastattelua uutisankkurien aiemmissa puheenvuoroissa. Tämä käytäntö on hyvin yleinen myös englanninkielisellä kielialueella (ks. esim. Clayman 1991: 54–55). Toisaalta haastattelu ei sisällä mitään johdattelevaa tai taustoittavaa osuutta (vrt. Clayman 1991: 49–53). Niiden sijaan hypätään suoraan haastateltavan esittelyyn. Johdattelusta on voitu luopua ilmeisesti sen vuoksi, että kun haastattelu sijoitetaan uutisaiheen käsittelyssä viimeiseksi, toimii kaikki haastattelua edeltävä aines johdantona haastattelulle.

Muuten yhdenmukaisessa esittelykäytännössä poikkeuksen muodostavat MTV3:n uutistoimituksen omat toimittajat. Esimerkissä 17 on kyseessä uutisankkurin aloituspuheenvuoro.

(17) 14.10.05, UA: Keijo Leppänen

UA: .hhh Pääministeri Matti Vanhasen kannatus on pudonnut: silmiin pistävästi, .hh Timo Haapala (0.4)
UA: mikä mahtaa painaa pääministerin suosiota.

Heidät esitellään uutisankkurin aloituspuheenvuorossa politiikantoimittajiksi ja yhdessä tapauksessa ilmoitetaan pelkkä nimi (esimerkki 17). Ruutuun ilmestyvässä nimilapussa niin ikään heidät esitellään pelkällä nimellään. Tämä tuntuu aluksi erikoiselta. Jos muiden haastateltavien kohdalla ilmoitetaan nimi, ammatti- tai arvonimi sekä usein vielä organisaatiokin, niin eikö ”talon sisäinen” haastateltava pitäisi esitellä sitten vaikka politiikantoimittajaksi tai esimerkiksi valtiotieteiden maisteriksi, jos ammatti- tai arvonimeä halutaan käyttää. Korostaisihan tämä heidän asemaansa nimenomaan asiantuntijoina ja kertoisi, miksi juuri tämä toimittaja on valittu jonkun muun sijaan. Ilmeinen vastaus on kuitenkin se, että käyttämällä pelkkää nimeä uutislähetyksessä erotetaan toimittajat ja haastateltavat. Toimittajan nimi tulee ruutuun silloin kun hän puhuu, ja kun haastateltava puhuu, nimen lisäksi ilmoitetaan, mikä yhteys hänellä on käsiteltävään asiaan, yleensä juuri organisaatio sekä ammatti- tai arvonimi ilmoittamalla. Koska kyseessä on sellainen haastattelu, jossa toimittaja haastattelee toista toimittajaa, käsitellään molempia samalla tavalla, pelkkä nimi ilmoittaen.

Aloituksen jälkeen seuraa kysymysjakso, jossa esitetään keskimäärin 5 kysymystä. Kysymysten määrät kuitenkin vaihtelevat paljon haastattelun pituudesta riippumatta. Tämä käy ilmi, kun suhteutetaan kysytyjen kysymysten määrä haastattelun pituuteen. Kun Gustafssonin ja median välistä kysymystä (KU 13.7.06) käsiteltiin haastattelussa keskimäärin 59 sekunnin mittaisin kysymys–vastaus-parein, niin Ruotsin lintuinfluenssasta (KU 28.2.06) keskusteltiin keskimäärin 17 sekunnin mittaisin kysymys–vastaus-parein. Voi olettaa, että osittain erot johtuvat haastateltavien puhetyylistä, osittain toimittajien tyylistä ohjailta vastausvuorojen pituutta. Kuten luvussa 2.3.1 tuli ilmi, televisiossa työskennellään jatkuvasti tiukkojen aikarajoitusten puitteissa. Haastatteluaan ei voida jatkaa loputtomiin, vaan käytettävissä olevan ajan puitteissa ilmeisesti kysytään niin monta kysymystä kuin on mahdollista.

Kun haastattelu alkaa lähestyä loppuaan, voidaan tilanne kerrata katsojia varten yhteenvedonomaisesti (ks. luku 2.3.1). Esimerkissä 18 on rivillä 1 samalla viestitetty, että loppu häämöttää (*vielä loppuun lyhyt kertaus*).

(18) 25.11.05, UA: Keijo Leppänen

01UA: Ja vielä loppuun lyhyt kertaus siitä mistä kiistellään
 02 kiistellään siis siitä (.hhh) kuka antaa luvan
 03 suomalaisten (.) taistelujoukkojen noin sadan miehen .hh
 04 lähettämislle eeuun yhteisiin joukkoihin joukkoihin
 05 joiden pitäisi olla .hh valmiina vuonna 2007
 06UA: Vesa (.) kiire tässä tulee.

Osassa tapauksia haastattelu lopetetaan yksinkertaisesti kiittämällä haastateltavaa. Esi-
 merkissä 19 haastateltavaa lisäksi valmistellaan lähestyvää loppua varten (ks. luku
 2.3.1) viestittämällä rivillä 1, että vain lyhyelle vastaukselle on enää aikaa (*ihan lyhyesti
 vielä*).

(19) 28.2.2006 UA: Tomi Einonen, A: Liisa Sihvonen

01UA: .hhh Ni ihan lyhyesti vielä pitääkö nyt esimerkiksi täällä
 02 Suomessakin kissojen omistajien olla huolissaan.
 03 A: .h No ei: vielä, kyllä se erittäin huonosti tarttu#u:#
 04 kissoihin ja maailmassa on raportoitu kissaeläimillä
 05 muutama tartunta Taimaassa=et se=on erittäin harvinaista.
 06UA: .hh Kiitoksia teille haastattelusta.

Näin voidaan välttää tilannetta, että haastatellun puheenvuoro jouduttaisiin katkaise-
 maan kesken kaiken. Sen lisäksi, että ”tilataan” lyhyt vastaus, sana *vielä* viittaa siihen,
 että kysymys on viimeisten joukossa (vrt. *yksi kysymys vielä*).

4.1.4 Asiantuntijat ja heidän roolinsa haastattelussa

Suurin osa haastateltavista esiintyy virallisina asiantuntijoina (*certified expert*, ks.
 Clayman 1991: 62), joilla asemansa puolesta on edellytykset ja osin velvollisuuskin
 ottaa asiaan kantaa, vaikka he eivät olisikaan olleet kyseisen tapahtuman silminnäkiöitä
 tai kokijoita.

Tutkimusaineistosta voi havaita samankaltaisia löydöksiä Steelen (1995, ks. luku 2.4)
 teorian kanssa. Myös tarkastelujakson asiantuntijahaastatteluissa asiantuntijoita pyyde-

tään kuvailemaan toimijoita (esimerkit 20–21), selittämään toimintatapoja (esimerkit 22–23) ja esittämään ennusteita tulevaan liittyen (esimerkit 24–25).

(20) 19.10.05 UA: Pirjo Nuotio

UA: Tuleeko Saddamin taktiikka olemaan .h jatkossa samanlainen.

(21) 5.7.2006 UA: Pirjo Nuotio

UA: .hh Voitteko vielä lyhyesti sanoa minkälainen uhka Pohjois-Korea ylipäättänsä (.) sotilaallisesti on (0.4) realistisesti,

(22) 4.4.2006 UA: Keijo Leppänen

UA: t#e:# lupaatte tiukennuksia ikärajiin ja .hh huomion [.] kiinnittämistä <sosiaalisiin ongelmiin>
UA: >mitä tämä< jälkimmäinen voi ihan käytännössä olla.

(23) 26.4.2006 UA: Keijo Leppänen

UA: Juuri tuohon tiedotukseen liittyi [.] voimakasta kritiikkiä #mm#
UA: mitä arvelette h .hh miten se hh meni ja minkä nyt tekisitte toisin [.] tai minkä hallituksen tulisi tehdä aivan toisin.

(24) 7.10.2005 UA: Marjo Lehikoinen

UA: .HHh No: lainvoiman päätös saa viikon kuluttua jos kukaan ei valita siitä hovioikeuteen .h ↑uskotko, että: syttäjät valittavat.

(25) 16.2.2006 UA: Maija Lehmusvirta

UA: .hhh tänään ö sosiaali- ja terveysministeriö antoi ohjeita sen varalta että (.) .hh että ihmisetkin siihen sairastuisivat (.) m (.) mite- (.) mikä on teidän arvionne (0.4) kuinka todennäköinen tällainen pandemia>tilanne< olisi.

Pirttilän (1997: 74–76) luokittelun avulla suurimman osan haastateltavista voisi luokitella valistajiksi (ks. luku 2.4). Aineistossa tätä tyyppiä puhtaimmillaan edustaa Jaakko Hämeen-Anttila (esimerkki 26). Hän esittelee Muhammedin pilakuvia koskevassa haastattelussa laajahkoin vastauksin poliittisten ryhmien näkökulmia ja myös rauhoittelee katsojia väkivaltaisuuksien suhteen.

(26) 5.2.06 UA: Marjo Lehikoinen, A: Jaakko Hämeen-Anttila

((yksi kysymys-vastaus -sekvenssi poistettu))

UA: .hh no kuinka paljon tässä on mukana: h tätä Lähi-Idän maiden sisäpolitiikkaa?

A: .hhh sitä on varmasti myöskin jollain tavalla mone- öö monestaki- monellakin tavalla nimittäin .hhh toisaalta voidaan ajatella että Lähi-Idän jot(.)kut hallitukset eivät ole olleet niin hirveen innostuneita .hh öö näi- toppuuttelemaan näitä mielenosoit:tajia ja siinä on ehkä kyse siitä että he haluavat antaa heille tämmösen purkautumis- tyytymättömyyden purkautumistien ulkopuolista vastaan .hh mu:tta sitten tietysti myöskin aina radikaaliryhmittymillä on on halu mobilisoida väkeä siellä vähän muitakin asioita varten kuin pelkkiä pila (.) piirrosten vastustamisia,

UA: öö .hh no tämä: tilanne hh on kärjistynyt jatkuvasti (.)

UA: kuinka huolissaan tästä:h väkivallasta pitäisi: olla ja mitä olisi tehtävissä.

A: .hhh no varmaankaan näin Suomessa ei o- erityisempää syytä huoleen .hh eli: #m# tietysti Lähi-Idässä matkus- ta- matkustaminen tällä hetkellä on ehkä hiukan (0.4) öö voi olla vaarallista joillain alueilla mutettä siinäkään ei ole todellista kovin suurta riskiä .hhh olemassa .hh ja: mm sillä tavalla sanoisin >sel(laista)< sellaista varsinaista huolenhuolensyytä ei niin hirveesti (.) ole (0.6) mitä sille asialle sit- tällä hetkellä voi tehdä niin niin niin eikäi sitä sit- oikeastaan muuta kuin antaa h (.) antaa asioiden rauhoittua ja: ja koettaa välttää kaikenlaisia vastaprovokaatioita.

Kuten uutisankkurin toisesta kysymysvuorosta voi huomata, haastattelijalla on jälleen vahva rooli keskustelun ohjailemisessa. Kuinka huolissaan pitäisi olla -tyyppiset muotoilut tuovat helposti asiantuntijan rauhoittlevan puolen esiin. Sama on nähtävissä lintuinfluenssautisiin liittyvissä asiantuntijahaastatteluissa, jotka niin ikään on luontevinta lukea valistaja-tyyppiin asiantuntijan roolin perusteella (esimerkit 27–28).

(27) 16.2.06, UA: Maija Lehmusvirta

UA: .hhh Kissojen ja koirien omistajat ovat olleet huolissaan .hh ööö

UA: voiko tauti levitä esimerkiksi siten että (.) kissa löytää linnun raadon ja #m# leikkii silläh,

(28) 28.2.06, UA: Tomi Einonen

UA: .hhh Ni ihan lyhyesti vielä

UA: pitääkö nyt esimerkiksi täällä Suomessakin kissojen

omistajien olla huolissaanh.

Onnettomuustutkija Esko Lähteenmäki esiintyy monipuolisena toimijana haastattelusaan. Hän toimii diagnostikon tavoin (ks. luku 2.4), sillä jo ennen haastattelun alkua hän selostaa tietokoneella tuotetun simulaation avulla liikenneonnettomuuteen johtaneen tapahtumasarjan ja täyttää siis simulaattori-asiantuntijan kriteerit. Samalla hän kuitenkin esittää diagnoosin siitä, mitä on tapahtunut. Varsinaisen haastattelun aikana keskustellaan hänen ehdotuksestaan liikenneturvallisuuden parantamiseksi (esimerkki 29).

(29) 17.11.05 UA: Pirjo Nuotio, A: Esko Lähteenmäki

((kolme kysymys-vastaus -sekvenssiä poistettu))

UA: .hh Mitä tästä onnettomuudesta on opittu tämän (.)
tutkinnan aikana.

A: No: (.) minusta tuntuu että ei vielä (.) oikeastaan
mitään. Olisi pitänyt oppia se: että (0.4) raskaan
kaluston (.) kuorma-autojen nopeudet olisi pitänyt
omaehtosesti pudottaa selvästi siihen lain (0.4)
edellyttämään kahdeksaankymmeneen (.) ↑niin ei ole
tapahtunut.

MTV:n omat toimittajat esiintyvät yhtä poikkeusta lukuun ottamatta haastateltavana samaan tapaan kuin ulkopuolisetkin asiantuntijat. Kuitenkin ainoa kerta, kun haastateltava asiantuntija kääntyy puhumaan kameraan suoraan katsojille, on juuri MTV:n oman toimittajan kohdalla presidentinvaaleja käsittelevässä haastattelussa (kuva 1, KU 14.10.05).

Kuva 1. Haastateltava puhuttelee katsojia.

Haastattelussa politiikan toimituksen esimies Timo Haapala¹² on kommentoimassa muutoksia ehdokkaiden kannatusluvuissa (KU 14.10.2005). Tilanne on siinä mielessä huomionarvoinen, että yleensä uutisstudiossa katsojien suora puhuttelu kameran välityksellä on ”sallittu” vain uutisankkurille (ks. luku 2.1.2).

Asiantuntijat voivat siis tehdä muutakin kuin istua paikallaan ja vastailia uutisankkurin kysymyksiin. Tämän todistavat onnettomuustutkija Esko Lähteenmäki ja Timo Haapala. Lähteenmäki esittelee ja selostaa simulaatiotaan, ja näin hän siis esiintyy sen aikaa ainoana toimijana uutislähetyksessä ja ”hallitsee” ruudun tapahtumia. Tämä kaikki on vaatinut myös uutistoimituksen suorittamia valmisteluja. Haapala taas katsojia puhutellessaan ottaa uutisankkurin paikan ja tehtävän laatiessaan katsojille aiheesta yhteenvedon.

4.2 Kannanotot ja asiantuntijuus asiantuntijahaastatteluissa

Tiedon sosiaaliseen jakautumiseen liittyvät ilmiöt ovat niin arkikeskusteluissa (ks. Heritage & Raymond 2005: 34), kuin uutishaastattelupuheessakin (ks. Roth 2002: 359) olennaisia, mutta suurimman osan ajasta hyvin piilossa olevia. Uutisankkurin ja asiantuntijan esittämät kannanotot avaavat kuitenkin näkymän tiedon jakautumiseen ja neuvotteluun siitä, mitä asioista tiedetään ja miten asiantuntijuutta voi ilmentää. Keskitynkin analyysin keskustelunanalyttisessä osassa juuri uutisankkurin ja asiantuntijan välisiin kannanottopareihin.

Kannanottoparien osalta mielenkiinnon kohteena on, miten uutisankkuri ja asiantuntija käyttävät *kielellisiä keinoja* toimintojen suorittamisessa, tässä tapauksessa asiantuntijuuden rakentamisessa. Analyysin esittely etenee siten, että jokaisessa alaluvussa esitellään yhdellä tai useammalla esimerkkitapauksella asiantuntijuuden rakentamiseen liittyvä ilmiö.

---

¹² Haastattelussa Haapalaa ei liitetä titteleillä mihinkään organisaatioon, vain nimi mainitaan. MTV3:n nettisivujen mukaan Haapalan ammattinimi on politiikan toimituksen esimies (MTV 2007).

Analyysi rajautuu niihin keskustelun sekvensseihin, joissa uutisankkuri esittää kannanoton johonkin asiaan liittyen, ja asiantuntija vastaa omalla kannanotollaan. Asiantuntijahan on kutsuttu studioon juuri esittämään näkemyksiään ja ottamaan kantaa. Voidaankin sanoa, että asiantuntija ottaa kantaa asiaan lähes joka vuorollaan. Heritagen ja Raymondin (2005) viitekehys kuitenkin rajaa tarkastelun niihin vuoroihin, joissa molemmat keskustelijat, tässä tapauksessa uutisankkuri ja asiantuntija, ottavat vuoron perään kantaa samaan asiaan. Samoin asiantuntijuuden rakentamista on mahdollista tarkastella vain silloin, kun molemmat ottavat kantaa samaan asiaan. Tämä mahdollistaa kannanottojen vertailemisen keskenään.

Kannanottoihin liittyy kaksi tärkeää ulottuvuutta. Kuten luvussa 3.2 tuli ilmi, voi kannanottoparin jälkijäsen olla etujäseneen nähden *samanmielinen* tai *erimielinen*. Näistä samanmielisyys on preferoitu vaihtoehto, ja se on huomattavasti yleisempi kuin erimielisyys. Lisäksi esiintyy astevaihtelua, eli kannanotto voi olla vaikkapa heikosti erimielinen suhteessa etujäseneen. Aineiston tapauksista vain yhdessä kannanottoparissa asiantuntijan jälkijäsen on erimielinen uutisankkurin etujäseneen nähden. Valtaosassa tapauksia kyseessä on siis aina jonkinasteinen samanmielisyys.

Toinen ulottuvuus liittyy kannanottojen ja niiden esittäjien omaaman tiedon suhteeseen. Kannanoton esittäjä voi rakentaa asiantuntijuuttaan tuomalla omaa tietämystään esille tai pyrkimällä kannanoton muotoilulla varmistamaan, että tuleva jälkijäsen on samanmielinen. Näin kannanoton voi merkitä *vahvistetuksi*. *Heikennetyksi* merkitseminen onnistuu tukeutumalla vastapuoleen kannanottoja muodostettaessa esimerkiksi osoittamalla vastapuoli ensisijaiseksi tietolähteeksi omiin tietoihin nojautumisen sijaan. Jos taas kannanotto ei sisällä vahvistavia eikä heikentäviä tekijöitä, on se *merkitsemätön*. (Ks. luku 3.2.)

Toimittaja toimii haastattelupuheessa lähes poikkeuksetta aloitteentekijänä, koska hän esittää kysymykset (Berg 2003: 327–328). Kannanottoparin etujäsenet ovatkin samalla toimittajan arvioita. Koska asiantuntija on kutsuttu studioon juuri ottamaan kantaa asioihin, olisi tietenkin mahdollista tulkita tilanne myös niin päin, että asiantuntija esittää kannanoton, ja uutisankkuri vastaa siihen. Tämä tekisi kannanottojen vertailun

kuitenkin hyvin hankalaksi, sillä uutisankkuriä sitovat toimittajana eettiset periaatteet (ks. Journalistiliitto 2006). Hänen voikin odottaa välttävän haastateltavan puheenvuorojen *suoraa* kommentointia¹³.

Taulukkoon 5 on koottu kannanottoparien jakautuminen asiantuntijahaastatteluittain. Tutkimusaineiston 17 asiantuntijahaastattelusta 8 sisältää kannanottopareja, joissa uutisankkuri esittää etujäsenen ja asiantuntija jälkijäsenen. Kannanottopariksi on tulkittu sellainen uutisankkurin esittämä väitelauseen muotoinen puheenvuoro, johon asiantuntija esittää jälkijäsenen omalla, välittömästi seuraavalla puheenvuorollaan (ks. luku 3.2). Jokaisesta 8 kannanottopareja sisältävästä haastattelusta on esitetty esimerkki analyysissä.

---

¹³ Epäsuorasti toimittajan suhtautuminen sen sijaan näkyy, mm. kysymysten muotoilussa ja niihin johdattelevissa osuuksissa (ks. Greatbatch 1988: 404).

Taulukko 5. Asiantuntijahaastattelut ja kannanottoparien määrät.

Aihe	Uutisankkuri	Haastateltava	Kannanotto- pareja
Bodom-tuomiot*	Marjo Lehikoinen	Jarkko Sipilä, rikostoimittaja	-
Lintuinfluenssa ja muuttolinnut	Keijo Leppänen	Reijo Pyhälä, laboratorionjohtaja	3
Vanhasen kampanja*	Urpo Martikainen	Timo Haapala, (ei titteliä)	1
Saddam-oikeudenkäynti	Pirjo Nuotio	Jarna Petman, kv-oikeuden professori	1
Konginkankaan bussiturma	Pirjo Nuotio	Esko Lähteenmäki, puheenjohtaja	-
Kriisinhallinta ja perustuslaki 1*	Keijo Leppänen	Vesa Kallionpää, politiikantoimittaja	2
Kriisinhallinta ja perustuslaki 2*	Tomi Einonen	Vesa Kallionpää, politiikantoimittaja	-
Presidentinvaalit - epävarmat äänet*	Urpo Martikainen	Matti Maunu, politiikantoimittaja	1
Kohu Muhamedin pilakuvista	Marjo Lehikoinen	Jaakko Hämeen-Anttila, professori	-
Lintuinfluenssan tulo Suomeen	Maija Lehmusvirta	Matti Aho, osastopäällikkö	1
Lintuinfluenssaa Ruotsissa	Tomi Einonen	Liisa Sihvonen, professori	1
Veikkauksen pelimonopoli ja EU	Keijo Leppänen	Kimmo Hakonen, poliisijohtaja	-
Tsernobylin vuosipäivä	Keijo Leppänen	Jukka Laaksonen, pääjohtaja	2
Gustafsson ja media	Heikki Piuholta	Ari-Matti Nuutila, rikosoikeuden professori	-
Pohjois-Korean ohjukset	Pirjo Nuotio	Juha Mäkelä, majuri	-
Israel-Libanon -konflikti	Marjo Lehikoinen	Juha Pyykönen, eversti	-
Israel koventaa otteitaan	Aaro Kajaste	Hannu Juusola, Lähi-idän tutkija	-
Kannanottopareja yhteensä			12

*) Haastateltavana Kymmenen uutisten oma toimittaja

Keskusteluanalyysi ei menetelmänä suosi mutkattomia yleistyksiä yksittäistapauksista (ks. esim. Heritage & Roth 1995: 51–52; Hakulinen 1996: 9–10). Kuitenkin silloin, kun keskusteluanalyysiä sovelletaan muun muassa sosiologiassa tai viestintätieteissä, on tutkittavan ilmiön esiintyvyyttä välttämätöntä tarkastella myös kvantitatiivisesti (Heritage & Roth 1995: 52). Kuten todettiin, uutisankkurilla, kuten kaikilla toimittajilla, on kysymysten esittämisen kautta suuri vaikutus haastattelun kulkuun. Jos tarkastellaan

kannanottojen jakautumista uutisankkureittain, on mahdollista selvittää, missä määrin kannanottojen käyttö on haastattelutapaan tai puhetyyliin liittyvä keino.

Taulukkoon 6 on koottu kannanottojen käyttö uutisankkureittain. Kuten luvuista voi päätellä, kannanottojen käyttö vaihtelee henkilöstä riippuen. Parhaimmillaan samassa haastattelussa käytettiin useita kannanottoja. Osa uutisankkureista ei ainakaan tutkimusaineiston haastatteluissa käyttänyt kannanottoja lainkaan.

Taulukko 6. Uutisankkurit, asiantuntijahaastattelut ja kannanotot.

Uutisankkuri	Haastattelut yhteensä	Kannanoton sis. haastatteluja	Kannanottoja yhteensä
Keijo Leppänen	4	3	7
Urpo Martikainen	2	2	2
Tomi Einonen	2	1	1
Maija Lehmusvirta	1	1	1
Pirjo Nuotio	3	1	1
Marjo Lehikoinen	3	-	-
Aaro Kajaste	1	-	-
Heikki Piuholta	1	-	-
Yhteensä	17	8	12

Kannanottoja esittää 8 uutisankkurista 5, eli valtaosalla kannanotot kuuluvat haastattelupuheen työkaluvalikoimaan. Kannanottojen käytön tiheydessä on kuitenkin eroja. Leppänen on ainoa, joka käyttää kannanottoja toistuvasti saman haastattelun aikana. Lisäksi ääripäiden välinen ero on huomattavan suuri. Leppänen haastattelee eniten, mutta käyttää myös enemmän kannanottoja kuin muut yhteensä. Toisaalta Lehikoinen haastattelee toiseksi eniten, mutta ei esitä lainkaan kannanottoja. Tällainen tulos antaa olettaa, että kannanottojen käyttö on mahdollisten muiden seikkojen ohella sidoksissa myös haastattelijan puhetyyliin. Laajempia yleistyksiä varten luonnollisesti tarvittaisiin laajempi aineisto.

4.2.1 Merkitsemätön kannanottopari

Ennen muiden aineistoesimerkkien käsittelyä esittelen ”prototyypin” kannanottoparin, jossa molemmat kannanotot ovat **merkitsemättömiä**. Kannanottojen teorian esittely alkoi tämäntyyppisestä arkikeskustelun tilanteesta (ks. esimerkki 3), joten aloitan selkeyden vuoksi samantyyppisellä ilmiöllä uutishaastattelupuheessa. Tässä esimerkissä uutisankkuri haastattelee MTV:n omaa toimittajaa.

Esimerkissä 29 käsitellään presidenttiehdokkaiden televisioitua vaalikeskustelua. Uutisankkuri viittaa ensin keskusteluun (rivit 1–2) ja esittää sitten siihen liittyvän kannanoton (rivi 3). Tämän jälkeen uutisankkuri jatkaa puheenvuoroaan, ja asiantuntija esittää samanaikaisesti jälkijäsenen uutisankkurin kannanotolle. Ilmeisesti asiantuntija kohtelee uutisankkurin kannanottoa varsinaiseen kysymykseen verrattavana signaalina siitä, että vuoro vaihtuu ja hänellä on siis lupa vastata (vrt. Clayman & Heritage 2002: 95).

(29) 25.1.06 UA: Urpo Martikainen, A: Matti Maunu

01 UA: .hh Hetki sitten päättyi yksi viimeisistä ehdokkaiden
 02 vaalikeskusteluista (0.4)
 03 UA: aika ↑värikä keskustelu
 04 UA: .hh ö[ö ö kum]pi
 05 A: [todellakin]
 06 UA: ehdokas: näytti saavan asiansa paremmin esille.

07 A: .hhh En minä pystynyt sanomaan mutta tämä oli todellav
 08 värikäs ja hyvä keskustelu ja: öhh .h luulisin että se
 09 oli tasapeli (.) molemmat olivat vauhdissa mutta tämä
 10 tämä teeveetentti todella saattoi olla (0.6) ratkaiseva
 11 ja ö öö tuota: erityisesti ulkopolitiikasta (.) öö lensi
 12 kipinöitä että: hh siellä oli: #rmmm# tälläsiä teräviä
 13 piikkejä välihuutoja jotka o ovat myös tarkoin harkittuja
 14 ja: rankkaa naljailua esimerkiksi Niinistöltä Lipposen
 15 suuntaan .hh ja: hh siellä oli sellanen h alussa sellanen
 16 hh .h Niinistön kannalta ehkä: Niinistön kannalta ehkä
 17 hieman pikkusen arvelluttava piile piirre häntä
 18 syytettiin (.) halosen vähättelystä .hh (.) ja: ja: siinä
 19 vastaus jäi ilmaan se saattoi olla virhekin (.) juuri
 20 tämä.

Asiantuntija aloittaa uutisankkurin kysymykseen vastaamisen rivillä 7, mutta esittää samalla rivillä uuden, tarkennetun jälkijäsenen uutisankkurin aloittamaan kannanotto-pariin. Asiantuntijan tapa avoimesti myöntää, ettei pysty suoraan vastaamaan uutisankkurin kysymykseen on mielenkiintoinen, jos ajatellaan, että asiantuntijan ammattina on tietäminen. Asiantuntija siirtyy siis vastattuaan lyhyesti kysymykseen takaisin kannanotto-parin jälkijäsenen esittämiseen. Asiantuntija haluaa kaikei jatkaa lyhyeksi jäänyttä ensimmäistä kannanottoaan ja käyttää rivillä 8 osin samaa luonnehdintaa subjektista kuin uutisankkurikin (*värikäs keskustelu*). Asiantuntija kuitenkin laajentaa uutisankkurin luonnehdintaa ja vahvistaa sitä. Siinä missä uutisankkuri luonnehti keskustelua rivillä 1 *aika värikkääksi*, on se asiantuntijan mielestä rivillä 8 *todella värikäs ja hyvä*.

Keskustelijat ovat hyvin vahvasti samanmielisiä, mikä näkyy siitä, että asiantuntija valitsee kannanottoonsa uutisankkuria voimakkaamman luonnehdinnan (vrt. Tainio 1996: 88). Heritagen ja Raymondin (2005) teorian valossa kannanotto-parin molemmat jäsenet ovat merkitsemättömiä. Tämä on samalla aineiston ainoa tapaus, jossa kannanotto-parin sekä etu- että jälkijäsen ovat merkitsemättömiä. Uutisankkuri ja asiantuntija kommentoivat tapahtumaa sellaisena kuin ovat sen kokeneet, eikä uutisankkurin esittämä kannanotto-parin etujäsen sisällä mitään jälkijäsentä voimakkaasti ohjailevia elementtejä tai viittauksia tietoon (vrt. luku 3.2.1).

4.2.2 Asiantuntija varmentaa väitteen

Seuraavissa kahdessa esimerkissä asiantuntija osoittaa asiantuntemustaan varmentamalla uutisankkurin kannanoton oikeaksi. Näin asiantuntija merkitsee itsensä auktoriteetiksi, joka tietoonsa nojaten voi joko hyväksyä tai hylätä toisen osapuolen väitteen (ks. luku 3.2.2).

Esimerkissä 30 keskustellaan Suomen EU-joukkojen määräysoikeudesta ja haastateltavana on MTV:n oma toimittaja. Esimerkin ensimmäisessä puheenvuorossaan toimittaja tiivistää katsojille uutisaiheen pääkohdat. Tämän jälkeen toimittaja siirtää huomionsa takaisin haastateltavaan tämän nimen lausumalla (vrt. nimen lausuminen puheenvuoron siirtämisessä meteorologille) ja esittää kannanotto-parin etujäsenen (rivi 6).

(30) 25.11.05, UA: Keijo Leppänen, A: Vesa Kallionpää

((3 kysymys-vastaus -sekvenssiä poistettu))

01UA: Ja vielä loppuun lyhyt kertaus siitä mistä kiistellään
 02 kiistellään siis siitä (.hhh) kuka antaa luvan
 03 suomalaisten (.) taistelujoukkojen noin sadan miehen .hh
 04 lähettämislle eeuun yhteisiin joukkoihin joukkoihin
 05 joiden pitäisi olla .hh valmiina vuonna 2007
 06UA: Vesa (.) kiire tässä tulee.

07 A: .hh Kiire on sillä ilman lakia noita joukkoja ei voida (.)
 08 koota eikä kouluttaa ja (.) .h poliittisesti taas on
 09 täysin mahdoton ajatus että Suomi (.) tulevana
 10 puheenjohtajamaana (.) ei täyttäisi sitoomustaan elikkä
 11 ettei nähtäisi suomalaisia sotilaita eeuun ensimmäisissä
 12 taistelujoukoissa reilun vuoden kuluttua.

Uutisankkurin esittämä kannanotto ei sisällä vahvistavia eikä heikentäviä aineksia, joten se on **merkitsemätön**. Toimittaja toisin sanoen kuvailee tilannetta sellaisena kuin se hänelle näyttäytyy. Asiantuntija vastaa omalla kannanotollaan (rivi 7). Asiantuntija toistaa kannanotonsa alussa toimittajan kannanoton lähes sanasta sanaan, mutta siinä missä toimittaja viittaa tulevaan (*kiire tulee*, rivi 6), viittaa asiantuntija nykyhetkeen (*kiire on*, rivi 7).

Asiantuntija varmentaa toimittajan näkemyksen kannanotossaan (rivi 7) ensin toistamalla sen lähes sanasta sanaan (vrt. luvun 3.2.2 esimerkki 10). Sen jälkeen hän esittää useamman perustelun näkökannalle (rivit 7–12) ja antaa näin ymmärtää, että on päätenyt itsenäisesti samaan päätelmään. Nämä kaksi seikkaa yhdessä merkitsevät asiantuntijan vuoron **vahvistetuksi** ja tukevoittavat asemaa asiantuntijana. Esimerkissä 10 kannanotto on muotoa [väitteen vahvistaminen] + [samanmielisyyden merkitsin] (Heritage & Raymond 2005: 24). Studiohaastattelun ollessa kyseessä samanmielisyyden merkitsin on voinut jäädä pois juuri siksi, että toimittajan kannanotto ei sisällä varsinaista kysymystä.

Esimerkissä 31 asiantuntija samaan tapaan varmentaa uutisankkurin kannanoton. Uutisankkuri ja asiantuntija keskusteleval Saddam Husseinin kuolemantuomion oikeudenkäynnistä ja siihen liittyvistä ongelmista. Asiantuntija kuvailee omaa käsitystään siitä,

miten asiat tulevat kehittymään. Tämän jälkeen uutisankkuri esittää kannanottonsa (rivi 10–11), ja asiantuntija vastaa omalla kannanotollaan (rivi 12).

(31) 19.10.2005 UA: Pirjo Nuotio, A: Jarna Petman

01UA: Tuleeko Saddamin taktiikka olemaan .h jatkossa
02 samanlainen.

03 A: .hhh Aivan ehdottomasti hän tulee (.) kieltämään tämän
04 tuomioistuimen .hh laillisuuden h ja: ja: vaatimaan että
05 ne: kaikki ne muut hänen ö kanssarikollisensa vaan
06 laitetaan tilille myös ja kanssarikollisilla hän tulee
07 tarkoittamaan Yhdysvaltoja ja: Britanniaa, Saksaa, Ranskaa
08 kaikkia niitä tahoja jotka häntä tukivat silloin kun hän
09 vallassa oli.

10UA: .hh Jona aikana tehtiin suuri
11 [osa näistä: v e r i l ö y l y i s t ä]
12 A: [kyllä (.) >nimenomaan< (.) kyllä]

Uutisankkuri osoittaa kannanottonsa (rivi 10) viittaavan asiantuntijan aiempaan vuoroon ilmaisulla *jona aikana* (vrt. *jolloin*). Asiantuntija vastaa uutisankkurin kannanottoon partikkelilla *kyllä* (rivi 12) ja eksklusiivisella fokuspartikkelilla *nimenomaan* (ks. Vilkuna 1993: 97–122). Asiantuntija esittää jälkijäsenen päällekkäispuhuntana, joka on varsinkin puhekielisissä kannanotoissa yleinen ilmiö (ks. Tainio 1996: 88–89).

Esimerkissä 30 uutisankkuri viittasi kannanotossaan oman puheenvuoronsa alkuosaan. Esimerkissä 31 uutisankkuri sen sijaan viittaa asiantuntijan vuoroon ja näin merkitsee oman kannanottonsa **heikennetyksi**. Uutisankkuri tuo kyllä omaa tietämystään tilanteessa esille, sillä haastattelussa ei ole puhuttu uutisankkurin mainitsemista tapahtumista. Hän merkitsee kuitenkin asiantuntijan ensisijaiseksi tietolähteeksi ja näin omalta osaltaan rakentaa asiantuntijuutta. Asiantuntija varmentaa epäröimättä uutisankkurin väitteen. Varsinkin *nimenomaan* toimii tällaisessa varmentavassa merkityksessä (Tainion esittämä vastine puhekielessä on *on joo* –alkuinen kannanotto, 1996: 104). Uutisankkurin heikennetty kannanotto saa asiantuntijalta siis **vahvistetun** jälkijäsenen.

Uutisankkurin vuoro olisi mahdollista tulkita muuksikin kuin kannanotoksi, esimerkiksi tarkistuskysymykseksi, mutta se on väitelauseen muotoinen ja sisältää luonnehtivia

aineksia (esim. *suuri osa*). Lisäksi uutisankkuri osoittaa puheenvuorolla selkeästi omaa tietämystään. Asiantuntijan esittämä jälkijäsen ei täytä ainakaan Tainion (1996: 85–86) määritelmää jälkijäsenestä, sillä siinä ei toisteta etujäsenen finiittiverbiä. Toisaalta Heritage & Raymond (ks. 2005: 26) käsittelevät jälkijäsenenä hyvinkin lyhyitä ja verbittömiä vuoroja.

4.2.3 Uutisankkuri viittaa asiantuntijan vuoroon

Seuraavissa kahdessa esimerkissä uutisankkuri viittaa kannanotossaan asiantuntijan aiempaan vuoroon ja merkitsee näin asiantuntijan ensisijaiseksi tietolähteeksi. Uutisankkuri toisin sanoen tukeutuu kannanotossaan asiantuntijan tietoihin (ks. luku 3.2.1).

Ruotsista on löytynyt lintuinfluenssaa, ja saman päivän lähetyksessä on tapahtumapaikalta suorana lähetyksenä kuvattu toimittajan selostus tapahtumista. Toimittajan raportista siirrytään suoraan uutisstudioon uutisankkurin ja asiantuntijan luo. Uutisankkuri haastattelee professori Liisa Sihvosta Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitokselta esimerkissä 32. Uutisankkuri haluaa varmistua siitä, että valtio on varautunut lintuinfluenssan torjuntaan riittävästi. Asiantuntija vakuuttelee, että näin on.

(32) 28.2.06 UA: Tomi Einonen, A: Liisa Sihvonon

((3 kysymys-vastaus -sekvenssiä poistettu))

01UA: .hhhh Täällä meillä astuu:: perjantaina voimaan Maa- ja
02 metsätalousministeriön määräys pitää siipikarja sisälläh
03 lintujen kevätmuuton aikana,

04UA: .hhh ↑ollaanko [0.5] jo myöhässä vai riittääkö tämä
05 aikataulu.

06 A: Kyllä se aikataulu riittää: ja Suomessahan suurin osa
07 siipikarjaa on: sisätiloissa joka=tapauksessa=et se=on
08 pieni vähemmistö .hhh joka: [.] joita pidetään ulkona

09UA: .h Eli ei ole huolta ainakaan [vielä.

10 A: [EI,

11UA: .hhh Saksa ilmoitti tänään että: [.] että heillä tämä
12 ihmiselle vaarallinen virustyyppi olisi tarttunut
13 ensimmäistä kertaa linnusta nisäkkääseen ja tässä
14 tapauksessa [.] kissaan

15UA: .hh miten tähän [.] uutiseen [.] pitää suhtautua.

Ensimmäisten kysymysvuorojen jälkeen uutisankkuri esittää kannanoton *ei ole huolta ainakaan vielä* (rivi 9). Tämän kannanoton uutisankkuri merkitsee aiemmista puheenvuoroista johdetuksi sanalla *eli* (rivi 9, vrt. esimerkin 7 *so he's doing alright*). Näin uutisankkuri heikentää kannanottoaan viittaamalla asiantuntijan aiempiin puheenvuoroihin ja samalla vahvistaa asiantuntijan asiantuntijuutta. Uutisankkurin kannanotto on näin ollen **heikennetty**.

Asiantuntijan samanmielinen kannanotto käsittää pelkästään kieltosanan toistamisen (rivi 10), ja se lausutaan tyypillisesti päällekkäispuhuna (ks. esim. Tainio 1996). Asiantuntijan kannanotto ei sisällä vahvistavia eikä heikentäviä aineksia vaan yksinkertaisesti ilmaisee samanmielisyyttä uutisankkurin kannanoton kanssa. Asiantuntijan kannanotto on siis **merkitsemätön**. Tässä huomiota kiinnittää kuitenkin asiantuntijan puheenvuoron lyhyt pituus ja ympäröivään puheeseen nähden korotettu ääni. Tämä puheenvuoro on aineistossa ainoa tapaus, jossa haastateltava lausuu vuoronsa hyvin painokkaasti, lähes huutaen. Voi olla, että tällä tavalla asiantuntija pyrkii osoittamaan aiheen tämän seikan osalta loppuun käsitellyksi. Ainakaan uutisankkuri ei enää jatka Suomen tilanteeseen liittyvien kysymysten esittämistä.

Esimerkissä 33 keskustellaan Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuudesta ja nykyisestä ydinvoimalaturvallisuudesta. Uutisankkurin kanssa studiossa on silloinen säteilyturvakeskukseen työntekijä, nykyinen pääjohtaja Jukka Laaksonen. Katkelman aiheena on sen ajan kulttuuri tiedottamisen suhteen. Siitä aloitetaan ja kannanottopari liittyy siihen. Laaksonen kertoo ensin muistojaan onnettomuudesta ja arvioi sitten Neuvostoliiton silloista tiedotuskulttuuria.

(33) 26.4.2006 UA: Keijo Leppänen, A: Jukka Laaksonen

01UA: Pääjohtaja Jukka Laaksonen [.] säteilyturva.[.]keskuksesta
 02 tietoa tuosta onnettomuudestah [0.5] tuli ja sitä
 03 annettiin tosii hi>taasti< [0.1] .hhh
 04UA: Millainen tunnelma millainen paniikki teillä oli::h

05 säteilyturvakeskuksessa.

06 A: No ensin meille kyllää tuli säteilyä=et [.] sitä
 07 havaittiin itse että ilmassa on jotai säteilyä sen .hhh
 08 maanantaipäivän kuluessa kaks päivää onnettomuuden jälkeen
 09 aa ihmeteltiin yhdessä ruotsalaisten kanssa=että mistä tää
 10 säteily tulee .hhh kun sitä tutkittiin niin tiedettiin et
 11 se tulee ydinvoimalaitoksesta muttahn mutta .hh sitä et
 12 mistä ydinvoimalaitoksesta >se selvisi vasta< sitten [0.1]
 13 maanantaiiltana .hh kun se kerrottiin [0.2] Neuvostoliiton
 14 televisiossa.

15UA: Valtioiden kesken oli: syvä hiljaisuus silloin:

16 A: Niin silloin [.] ei ollut mitään tämmöstä tiedonvälitystä
 17 valtioitten välillä °tästä asiasta°=

Tässä esimerkissä uutisankkurin puheenvuoro (rivi 15) on lähes prototyyppinen kannanotto, vain intensiteettiadverbi puuttuu (esim. *erityisen* syvä hiljaisuus, vrt. esimerkki 2). Uutisankkurin kannanottoa voisikin luonnehtia **lievästi heikennetyksi**, sillä sana *silloin* viittaa asiantuntijan vuoroon, mutta toisaalta uutisankkuri ei ole kuitenkaan muotoillut vuoroaan kysymykseksi (vrt. *Oliko silloin syvä hiljaisuus valtioiden kesken?*), mikä olisi merkinnyt asiantuntijan vielä voimakkaammin auktoriteetiksi tässä asiassa.

Asiantuntijan osalta kannanottoparissa (rivit 16–17) on jälleen nähtävissä asiantuntijan tapa tarkentaa ja toisaalta avata uutisankkurin käyttämiä ilmaisuja. Uutisankkurin käyttämä luonnehdinta *syvä hiljaisuus* on asiantuntijalla vaihtunut muotoon *ei mitään tiedonvälitystä*. Samoin asiantuntija näkee tarpeelliseksi tarkentaa, että tiedonvälitystä ei ollut *tästä asiasta* ja näin välttää ottamasta kantaa yleisemmin Suomen ja silloisen Neuvostoliiton suhteisiin.

Asiantuntijan kannanotto on **merkitsemätön**. Tämä johtuu siitä, että asiantuntija toteaa uutisankkurin esittämän väitteen hieman eri sanakäntein tukeutumatta toisaalta uutisankkuriin ja toisaalta korostamatta omaa tietämystään.

4.2.4 Uutisankkurin vahvistetut kannanotot

Tähän asti uutisankkurin kannanotot ovat olleet joko *merkitsemättömiä* tai *heikennettyjä*. Uutisankkuri voi kuitenkin merkitä kannanottonsa myös **vahvistetuksi** ja näin ohjata voimakkaammin haastateltavan kannanoton muodostamista tai korostaa omaa asiantuntijuuttaan (ks. luku 3.2.1). Asiantuntijan kannanoton muodostamista ohjataan esimerkissä 34, jossa uutisankkuri ja MTV:n politiikan toimituksen esimies Timo Haapala arvioivat Conan O'Brienin yllättävää apua Tarja Halosen vaalikampanjalle.

(34) 14.10.05 UA: Urpo Martikainen, A: Timo Haapala

01UA: .hhh Katsotaanpa tähän väliin yksi amerikkalainen
 02 huumorikannanotto Suomen vaaleihin .hh huippusuositettu
 03 Conan O'Brien on tekaissut oman
 04 presidenttivaalimainoksensa amerikkalaisyleisölle.

((Uutisfilmi: vaalimainos ja tutkijan haastattelu))

05UA: .hh Istuva presidentti (.) Tarja Halonen on tässä:
 06 mielipidetutkimuksessa aivan suvereeni .hh eikä tällainen
 07 juttu (.) varmasti (.) näitä numeroita
 08 ainakaan pudota:hh.

09 A: Ei varmasti ja nyt varmaan kaikki kateelliset kysyvät
 10 että: (.) että millä .hh millä ihmeellä tämäkin
 11 järjestettiin (0.4) Halonenhan odotteli *heh* koko
 12 virkakautensa ajan varmaan puolisalaa ainakin kutsua
 13 valkoiseen taloon jota ei koskaan tullu mutta nyt (.)
 14 Amerikasta kajahti sitten tällaista julkisuutta.

Uutisankkurin kannanotto (rivit 5–8) koostuu kahdesta osasta. Ensin hän kommentoi Halosen asemaa mielipidetutkimuksessa (rivit 5–6), ja sen jälkeen hän punnitsee sen vaikutuksia (rivit 6–8). Tässä tapauksessa uutisankkuri asettuu tavallaan asiantuntijan asemaan ja rupeaa tulkitsemaan mielipidetutkimuksen tuloksia tällä hetkellä (*aivan suvereeni*, rivi 6) ja myös tulevien viikkojen osalta ([tämä ei] *numeroita ainakaan pudota*, rivi 7–8).

Uutisankkurin kannanotossa on **vahvistavia** aineksia, joilla kannanotto ohjaa voimakkaasti sitä, minkälainen jälkijäsen siihen voidaan esittää. Fokuspartikkeli *ainakaan implikoi*, että kannatuksen lasku on poissuljettu vaihtoehto. Sen sijaan päinvastainen

tapahtuma, kannatuksen nousu, on hyvinkin todennäköinen. Kommenttiadverbiaalin *varmasti* avulla uutisankkuri ottaa kantaa väitteensä todennäköisyyteen.

Asiantuntijan esittämä jälkijäsen on lyhyt, vain kieltosana ja kommenttiadverbiaali toistetaan. Uutisankkurin käyttämää luonnehdintaa ei nähdä tarpeelliseksi tarkentaa, joten siihen sitoudutaan elliptisellä ilmauksella (vrt. Tainio 1996: 95) ja näin osoitetaan samanmielisyyttä. Jälkijäsen ei sisällä vahvistavia tai heikentäviä aineksia vaan yksinkertaisesti hyväksyy etujäsenen kannan, joten se on **merkitsemätön**.

Toinen esimerkki uutisankkurin **vahvistetusta** kannanotosta on kyseessä esimerkissä 35. Tämä esimerkki eroaa edellisestä siinä, että nyt asiantuntija ottaa kantaa uutisankkurin kysymykseen johdattelevassa osuudessa esitettyyn väitteeseen. Esimerkissä keskustellaan lintuinfluenssan tulosta Suomeen. Siipikarja on päätetty asettaa ulkoilukieltoon suunniteltua aiemmin ja niinpä keskitytään lintuinfluenssan vaaroihin kotimaan näkökulmasta.

(35) 16.2.2006 UA: Maija Lehmusvirta, A: Matti Aho

01UA: Osastopäällikkö Matti Aho Maa- ja >metsätalous
 02 ministeriöstä< (0.5)
 03UA: Lintuinfluenssan tulo Suomeen on vain ajan ↑kysymys .hhhh
 04 öö siipikarjatiloiilla varmasti huolestuttaa ↑mutta (.)
 05 pitäisikö <muidenkin> (.) huolestua.

06 A: .hhh Nyt ehkä (0.4) Kannattaa muistaa kaikista tärkein
 07 asia että: puhumme eläintautilintuinfluenssasta (0.6)
 08 luonnonvaraisissa (.) linnuissa. Meillä ei ole vielä
 09 sellaista (.) muotoa tästä viruksesta joka tarttuisi
 10 ihmisestä ihmiseen.

11UA: .hhhh Mutta eläimestä (0.4) ihmiseen (.) se voi ↑tarttua
 12UA: kerrataan se (0.4) KETju miten se menee [(0.4) tai]menisi.

13 A: [.hhhh]
 14 A: Öö Eläimestä hh ihmiseen hhh lintuinfluenssa tarttuu hyvin
 15 huanosti [0.6] elikkä kaikki nämä: tapaukset jossa
 16 ihminen on saanut sairauden ja osa: heistä on kuollutkin
 17 .hh ovat liittyneet siihen että ihminen on ollut suorassa
 18 kontaktissa siipikarjan kanssa >tavanomaisen siipikarjan
 19 kanssa<. Yhtään tapausta (.) ↑ei ole (.) maailmassa
 20 kuva:ttu jossa ihminen olis saanut öö tämän öös (.)

21 viruksen suoraan luonnonvaraisesta (.) linnusta.

Esimerkki on siinä mielessä tyypillinen, että toimittaja esittää usein kannanotoksi tunnistettavan, väitelauseen muotoisen puheenvuoron varsinaiseen kysymykseen johdattelevassa osuudessa. Näissä tapauksissa haastateltava ei kuitenkaan yleensä käy kommentoimaan johdantoa vaan vastaa suoraan kysymykseen. Niinpä väite otetaan ikään kuin annettuna, kysymystä selventävänä osiona. (Ks. luku 3.3.2; Greatbatch 1988: 404.) Esimerkissä 35 asiantuntija näkee kuitenkin tarpeelliseksi ensimmäisenä puuttua kysymyksen johdantoon sisältyvään väitteeseen ja esittää siihen liittyen oman kannanottonsa riveillä 14–15. Asiantuntija käyttää lopun vuoronsa kannanottonsa perustelemiseen ja painottaa kahteen kertaan (riveillä 18–19 ja 21), että virus ei tartu suoraan luonnonvaraisista linnuista ihmiseen. Niinpä asiantuntijan kannanotto on mahdollista tulkita **heikosti samanmieliseksi** tai jopa **laimeasti erimieliseksi** (vrt. Tainio 1996: 92).

Kannanottojen vertailu on tässä esimerkissä haastavaa, sillä toisaalta uutisankkuri esittää tapahtuman (*tarttuminen*) mahdollisena episteemisellä ilmaisulla *voi tarttua*, mutta hän ei ota tarkemmin kantaa sen todennäköisyyteen. Asiantuntija sitä vastoin ottaa kantaa riveillä 14–15 nimenomaan sen todennäköisyyteen (*tarttuu hyvin huonosti*). Kuten aiemmissakin tapauksissa, asiantuntija perustelee kantansa useammalla virkkeellä. Uutisankkuri sen sijaan esittää sen yleisesti hyväksyttynä faktana, asiaa sen kummemmin perustelematta.

Vaikuttaa siltä, että asiantuntija tarkentaa uutisankkurin kannanottoa monelta osin. Uutisankkurin käyttämä merkitykseltään laaja termi *eläin* (rivi 11) on asiantuntijan vuorossa vaihtunut paljon tarkempaan termiin *tavanomainen siipikarja* (rivi 18). Samoin on termin *ihminen* laita, joka on korvattu pidemmällä ilmaisulla *ihminen* [joka] *on ollut suorassa kontaktissa siipikarjan kanssa*. Samaan tapaan toimivat ilmaisut *voi tarttua* (rivi 11) ja *tarttuu hyvin huonosti* (rivit 14–15). Uutisankkurin käyttämät semanttisesti väljät ilmaisut tekevät puheenaiheesta hyvin yleisluontoisen (ks. Tainio 1996: 104). Asiantuntijan intresseissä saattaakin olla mahdollisten uhkien rajaaminen tarkkaan ja näin aiheettomien pelkojen minimoiminen katsojissa.

Heritagin ja Raymondin (2005) teoriaan suhteutettuna esimerkki on mielenkiintoinen. Uutisankkuri sijoittaa kannanotonsa varsinaiseen kysymykseen johdattelevaan osuuteen, jota haastateltava ei yleensä edes käy kommentoimaan. Päinvastoin, haastateltavaa voidaan jopa kehottaa vastaamaan kysymykseen väitteen kommentoimisen sijaan. (Ks. luku 3.3.3.) Kannanoton sijoittaminen johdattelevaan osuuteen tekeekin sen kyseenalaistamisen vaikeammaksi. Näin ollen uutisankkurin kannanotto voidaan tulkita **vahvistetuksi**, koska väite sisältyy laajempaan kysymysvuoroon ikään kuin annettuna samaan tapaan kuin vaihtoehtokysymyksiä käytettäessä (ks. luku 3.2.3). Asiantuntijan tapa käyttää tarkempia termejä on helppo tulkita tavaksi osoittaa omaa, kannanottoparin etujäsenestä riippumatonta tietämystä. Asiantuntijan vuoro voidaan näin ollen tulkita **vahvistetuksi** etujäsenen nähden.

4.2.5 Asiantuntijan erimielinen kannanotto

Analyysin tähänastisista esimerkeistä kaikki asiantuntijan kannanotot ovat olleet uutisankkurin etujäsenen nähden *samanmielisiä*. Kannanottoparin etujäsenen nähden erimieliset jälkijäsenet ovatkin keskustelussa harvinaisempia kuin samanmieliset, samanmielisyys on siis preferoitu vaihtoehto (ks. luku 3.2). Myös Heritagin ja Raymondin (2005: 16) tutkimuksessa tehtyjen havaintojen perusteella erimieliset jälkijäsenet ovat selkeässä vähemmistössä. Aineistostani löytyy myös erimielisyyttä ilmentävä tapaus.

Uutisankkurin ja kansanterveyslaitoksen asiantuntijan välinen keskustelu lintuinfluenssan uhista on juuri alkanut (esimerkki 36). Uutisankkuri esittelee puheenvuoronsa alussa haastateltavan ja esittää väitemuotoisen kannanoton (rivit 2–3). Asiantuntija käsittelee tätä väitettä omassa puheenvuorossaan (rivit 4–13).

(36) 13.10.05 UA: Keijo Leppänen, A: Reijo Pyhälä

01UA: L::aboratorionjohtaja Reijo Pyhälä Kansanterveyslaitokselta
 02 .hh jos virus lentää muuttolintujen mukana niin sitä lienee aika
 03 h vaikea (.) hallita.

04 A: .hhh No: öö nythän on sillätavalla että ei tänne #ö# Eurooppaan
 05 (.) Romaniaan esimerkiksi ö tai Turkkiin ole saapumassa pilvin

06 pimein lintuja jotka #ö#öö jotka sieltä .hh ehkä Siperian
 07 tienoilta tämän #öö# viruksen tänne toisivat ↑on harvinaista
 08 että: että muuttolintu pystyy sen viruksen välittämään .hh ja:
 09 ja silloin tälläsiä: (0.4) pesäkkeitä epidemiapesäkkeitä #ö#
 10 voidaan löytää Euroopassa lähinnä parhailta .hh #ö#
 11 muuttopaikoilta jonne: jonne: #ö# linnut ↑saapuvat ja ehkä
 12 nimenomaan silloin jos siinä on siipikarjaa: (.) lähistöllä ö
 13 kasvatettavana.

Uutisankkurin kannanotto (rivi 2) alkaa ehtolauseella (*jos virus lentää*) ja jatkuu potentiaalimuodolla *lienee* (vrt. *eikö sitä olekin vaikea hallita*), joka ennakoi asiantuntijalta väitteeseen vahvistusta. Juuri tämän jälkijäsentä ohjaavan vaikutuksen vuoksi uutisankkurin kannanotto voidaan luokitella **vahvistetuksi**.

Asiantuntijan puheenvuoro ei ensi näkemältä vaikuta selkeältä kannanottoparin jälkijäseneltä, mutta lähempi tarkastelu osoittaa, että se täyttää erimielisen kannanoton tunnusmerkit. Ensinnäkin huomion kiinnittää puheenvuoron hieman hajanainen rakenne. Aiemmissa esimerkeissä kannanottoparin jälkijäsen on esitetty yleensä heti etujäsenen jälkeen, mutta tässä tapauksessa vuoro alkaa pikemminkin neutraalilla viivyttelyllä (*no öö nyhän on sillä tavalla että*, rivi 4). Viivyttely on tyypillinen piirre juuri erimielisille kannanotoille (ks. Tainio 1996: 94). Viivyttelyyn voi olla syynä myös uutisankkurin vahvistettu kannanotto, joka tekee kielteisen jälkijäsenen esittämisen hankalammaksi.

Asiantuntija ei kiistä suoraan uutisankkurin väitettä esittämällä tiiviin, selkeästi erimielisen kannanoton. Sen sijaan uutisankkurin koko puheenvuoro on sen perustelemista, miksi hän ei voi olla samaa mieltä uutisankkurin kannanoton kanssa. Uutisankkuri antaa ymmärtää, että [virusta on] *vaikea hallita* (rivi 3). Ensinnäkin asiantuntija kiistää vaikean hallittavuuden siitä näkökulmasta, että lintuja olisi paljon (rivit 4–7). Toiseksi asiantuntija kiistää vaikean hallittavuuden tartuntojen määrään nähden (rivit 7–8) ja kolmanneksi riskialueen laajuuteen nähden (rivit 10–13).

Asiantuntijan esittämä kannanottoparin **erimielinen** jälkijäsen on kielellisiltä keinoiltaan samantyyppinen kuin osa samanmielisistäkin jälkijäsenistä. Asiantuntija perustelee kantansa huolellisesti ja tuo uutisankkurin hyvin yleisluontoisen ja maantieteeseen sitomattoman kannanoton helpommin käsiteltäväksi lähestymällä sitä eri näkökulmista.

Tämän tarkkan perustelun ja omaan tietoon viittaamisen avulla asiantuntijan merkitsee kannanottonsa lisäksi **vahvistetuksi**.

4.2.6 Yhteenvedo

Kokoan yhteen ensin uutisankkurin ja sen jälkeen asiantuntijan kannanottoihin liittyviä havaintoja. Kannanottojen jakautumista keskustelijoiden mukaan on havainnollistettu taulukoissa 7 ja 8. Sen jälkeen erittelen kannanottoparien ominaisuuksia ja kannanotto-pareihin liittyviä ilmiöitä.

Uutishaastattelupuheessa esiintyi Heritagen ja Raymondin (2005) esittelemää kolmea erilaista kannanoton tyyppiä. Taulukkoon 7 on kerätty aineistossa esiintyneiden kannanottojen tyypit ja lukumäärät.

Taulukko 7. Kannanottotyyppien jakautuminen keskustelijoiden välille.

	Heikennetty	Merkitsemätön	Vahvistettu
Uutisankkuri	3	2	3
Asiantuntija	-	4	4
Yhteensä	3	6	7

Uutisankkuri merkitsi kannanottonsa yhtä monta kertaa heikennetyksi ja vahvistetuksi. Vahvistettujen kannanottojen määrä on yllättävä, kun ottaa huomioon, että periaatteessa uutisankkurin pitäisi pitäytyä kysymysten esittämisessä eikä esittää kannanottoja lainkaan, puhumattakaan asiantuntijan kannanottojen ohjailemisesta. Pikemminkin uutisankkurin vastuulla on varmistaa, että asiantuntija saa kerrottua kaiken katsojien kannalta oleellisen tiedon. Uutisankkurin kannanotoissa vahvistetuksi merkitseminen tapahtui rakenteilla, jotka ohjaavat voimakkaasti kannanottoparin jälkijäsenen, eli asiantuntijan kannanoton, muodostamista. Uutisankkuri ei kuitenkaan käy esittelemään omaa tietämystään, kuten johdannossa ehdotin.

Kannanottoja esitettiin yhteensä kolmessa sellaisessa haastattelussa, jossa haastateltavana oli MTV:n oma toimittaja (esimerkit 24, 25 ja 29). Näistä yhdessä tapauksessa

uutisankkuri merkitsi kannanottonsa vahvistetuksi, muuten uutisankkurin kannanotot olivat merkitsemättömiä. Kaksi kertaa vahvistetut kannanotot esitettiin siis ulkopuoliselle asiantuntijalle. Oletin, että uutisankkuri saattaisi kärkkäämmin osoittaa asiantuntemustaan kannanotoillaan silloin, kun haastateltavana on MTV:n oma toimittaja, koska tilanteessa on silloin vastakkain kaksi toimittajaa toimittajan ja ulkopuolisen asiantuntijan sijaan. Tämä tulos kertoo siitä, että uutisankkuri voi merkitä vuoronsa vahvistetuksi (eli esitellä omaa tietämystään tai pyrkiä ohjaamaan asiantuntijan kannanottoa) myös ulkopuolisen asiantuntijan ollessa haastateltavana.

Yhdessäkään tapauksessa kannanottoparin jälkijäsentä ei ole heikennetty, eli asiantuntija ei ole heikentänyt omaa kannanottoaan. Tämä on ymmärrettävää, sillä heikentäminen täytyisi tapahtua merkitsemällä uutisankkuri ensisijaiseksi tietolähteeksi. Jos asiantuntijat olisivat heikentäneet kannanottojaan, olisi se mitä todennäköisemmin viitanut uutishaastattelupuheessa vallitseviin arkikeskustelusta poikkeaviin käytäntöihin. Samalla se olisi herättänyt epäilyksiä Heritagen ja Raymondin (2005) teorian sopivuudesta ylipäänsä uutishaastattelupuheen tarkasteluun.

Taulukossa 8 on eritelty kannanottojen jakautumista eri asiantuntijaryhmien kesken. Heikennetty-luokka on poistettu, sillä siihen ei osunut yhtään asiantuntijoiden kannanottoa.

Taulukko 8. Kannanottojen merkitseminen asiantuntijaryhmittäin.

	Merkitsemätön	Vahvistettu
Yliopistojen ja korkeakoulujen tutkijat	-	1
Tutkimuslaitosten edustajat	2	1
Muut viranomaiset	-	1
MTV:n toimittajat	2	1
Yhteensä	4	4

Kun kannanottoja tarkastellaan asiantuntijaryhmittäin, ovat erot melko pieniä. Kaikista ryhmistä löytyy yksi vahvistettu kannanotto, mikä on hyvin tasainen tulos. Merkitsemättömät kannanotot sen sijaan jakautuvat epätasaisemmin. Yliopistojen ja korkeakou-

lujen tutkijat sekä muut viranomaiset eivät ole esittäneet aineistossa merkitsemättömiä kannanottoja lainkaan. Tämä on mahdollista tulkita niin, että yliopistojen ja korkeakoulujen tutkijat sekä muut viranomaiset ovat mieluummin korostaneet omaa asiantuntijuuttaan neutraalimman kannanoton tuottamisen sijaan. Täytyy kuitenkin muistaa, että aineisto on aika suppea tällaiseen tarkempaan erittelyyn.

Tarkasteltaessa kannanottojen merkitsemistä voidaan havaita, että erot arkikeskusteluun ovat suuria. Kannanotot suhteutuvat toisiinsa arkikeskustelussa yleisimmin siten, että etujäsen on heikennetty ja jälkijäsen vahvistettu (Heritage & Raymond 2005: 16; ks. luku 3.2). Samaan tapaan merkitsemätön etujäsen saa yleensä merkitsemättömän takajäsenen (ks. luku 3.2.2). Aineiston esimerkeissä tällaiset sekvenssit toteutuvat vain kaksi kertaa, esimerkeissä 24 ja 26. Hajonta on suurta. Kannanottopareista vain heikennetty–merkitsemätön ja vahvistettu–vahvistettu esiintyvät kahteen kertaan. Kannanottoparien yhdistelmät vaihtelevat kuitenkin paljon tilanteen mukaan, joten niiden tarkempaan analyysiä tarvittaisiin suurempi aineisto. Voidaan kuitenkin todeta, että etujäsenen vastaaminen eroaa arkikeskustelun käytännöstä.

Aineistosta nousee muutama kannanottoon liittyvä ilmiö tarkemmin esille. Toimittaja ei juurikaan perustele kannanottojaan, kun taas asiantuntija lähes poikkeuksetta perustelee moniosaisin vuoroin omansa. Tämä seikka tukee omalta osaltaan asiantuntijan näyttäytymistä nimenomaan asiansa tuntijana. Uutishaastattelussa kannanottojen rooli onkin luonnollisesti hieman erilainen kuin arkikeskustelussa. Voi ajatella, että toimittajan kannanotot toimivat enemmänkin asiantuntijalle osoitettuina täkyinä ja keskustelua ohjaavina elementteinä kuin uutisankkurin oman näkökannan ilmauksina. Toimittajan asema on myös turvattu, koska hänelle ei kysymys-vastaus-rakenteen vuoksi yleensä esitetä vastakysymyksiä. Niinpä perustelut saattavat puuttua myös siksi, että niitä ei koeta tarpeellisiksi (vrt. Nuolijärvi & Tiittula 2000: 358).

Toinen kannanottoihin liittyvä ilmiö on se, että asiantuntija avaa ja tarkentaa uutisankkurin kannanottoon sisältyviä hyvinkin yleisiä termejä. Tällä on se mielenkiintoinen vaikutus, että merkitykseltään hyvin laajasisältöisestä termistä tulee suppeampi ja

samalla osa sen tehosta tavallaan sulaa pois. Selkeimmin tämä on näkyvissä esimerkeissä 35 ja 36.

Kun aineiston esimerkkejä vertaa teorialuvun 3.2 esimerkkeihin on selvää, että kannanottojen esittäminen institutionaalisessa puhetilanteessa, asiantuntijahaastattelussa, eroaa arkikeskustelusta. Aineistossa ei ole esimerkiksi yhtään tapausta, jossa asiantuntija ”varastaisi” uutisankkurin esittämän etujäsenen paikan esittämällä uuden, etujäsenen muotoisen kannanoton (ks. esimerkki 11). Tämä saattaa johtua uutishaastattelupuheen roolijaosta. Kun kerran uutisankkurin tehtävä on kysellä ja asiantuntijan vastailta, ei asiantuntija yleensä esitä kysymyksen näköisiä vuoroja, tai ylipäänsä vuoroja, jotka vaatisivat uutisankkurilta vahvistamista.

Ensimmäisen ja toisen käden tiedon käsite ei ole samaan tapaan luettavissa puheenvuoroista ja ilmauksista. Ensikäden tietoon viittaavia ilmaisuja olikin aineistossa hyvin vähän. Asiantuntijat pikemminkin kiteyttävät yhteen eri tahojen ilmaisemia kantoja kuin viittaavat omaan kenttäkokemukseensa (vrt. luku 2.4). Asiantuntijalla ei aina ole edes mahdollista hankkia omakohtaista kokemusta asiasta, ja välikäsiä kautta hankittu tieto korvaa tämän puutteen.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tavoitteena oli selvittää, millainen rooli uutisstudiossa tehtävillä asiantuntijahaastatteluilla on MTV3:n Kymmenen uutisissa ja miten uutisankkuri ja asiantuntija rakentavat kannanottojen avulla asiantuntijuuttaan haastattelutilanteessa.

Tutkimus osoitti, että asiantuntijahaastatteluilla ei ole säännöllistä ja vakiintunutta roolia vuosittaisessa uutiskerronnassa, mutta yksittäisessä uutislähetyksessä ne saavat paljon painoarvoa jo niihin käytetyn ajan vuoksi ja syventävät näin uutisaiheen käsittelyä. Asiantuntijahaastattelun tasolla tutkimus osoitti, että uutisankkuri ja asiantuntija esittävät molemmat kannanotot. Kuten oletettiin, uutisankkuri ei tuonut omaa tietämystään voimakkaasti esille. Sen sijaan uutisankkuri yritti ohjailta asiantuntijan kannanoton muodostamista eri tavoin. Asiantuntija rakensi asiantuntijuutta perustelemalla kannanottonsa laajasti, mutta uutisankkuri sen sijaan ei perustellut kannanottojaan lainkaan. Asiantuntija selitti ja selvensi uutisankkurin käyttämiä käsitteitä. Asiantuntijoina haastateltujen MTV3:n omien toimittajien ja ”ulkopuolisten” asiantuntijoiden välillä ei kannanottojen käytössä ollut merkittäviä eroja.

Uutisstudiossa suoritettavat asiantuntijahaastattelut liittyvät tärkeisiin ja pidempään seurattaviin uutisaiheisiin, ja sen vuoksi niitä esiintyy satunnaisesti, uutistarjonnasta riippuen. Niiden avulla voidaan viestiä, että aihe on uutistoimituksen mielestä tärkeä. Yksi näkökulma asiantuntijuuteen on se, että se on kyky tehdä päätöksiä epävarmassa tilanteessa (Hakkarainen ym. 2004: 83). Uhka- ja kriisiaiheiden suuri määrä osoitti, että televisiouutiset omalta osaltaan haluaa tarjota ihmisille mahdollisimman luotettavaa tietoa sekavassa tilanteessa. Ristiriitaisten viestien keskellä katsojia voi rauhoittaa kuulla asiasta jokin perusteltu ja yhtenäinen esitys. Niinpä uutistoimitus tarjoaa henkilön, joka pystyy ottamaan kantaa ja antamaan arvioita.

Syy kannanottojen käyttöön asiantuntijahaastatteluissa saattaa olla pyrkimystä sujuvuuteen. On mahdollista, että kannanoton muotoon puettu kysyvä puheenvuoro värittää haastattelua ja tekee siitä arkipuheen kaltaisempaa. Viihteellisemmät haastattelun lajit kuten talk-show erottuvatkin uutishaastattelusta juuri siinä, että ne

eivät noudata kysymys–vastaus-kaavaa (ks. luku 3.3.2). Kannanottojen käyttö voikin siis olla myös keino tehdä haastattelut sujuvammiksi jäykähköä kaavaa varioimalla.

Kannanottojen tarkastelu myös paljasti, että haastattelupuheessa käydään samaa jatkuvaa ”neuvottelua” asiantuntijuudesta kuin arkipuheessakin. Tämä silmällä pitäen uutisankkurin ohjailevat kannanotot saattavat myös olla tarkoitettuja asiantuntijan tietämyksen testaamiseksi. Hieman provosoivaan sävyyn esitetty, arkijärkeilyyn tukeutuva kannanotto saattaa pukea sanoiksi kysymyksen, joka katsojien mielessä on (ks. esimerkki 36). Uutisankkuri ”pistää asiantuntijan tiukoille”, koska asia on vakava, ja asiantuntija pääsee vakuuttamaan katsojille, että tilanne todellakin on hallinnassa.

Uutisankkuri puhutteli MTV3:n omia toimittajia muutamassa tapauksessa hieman tuttavallisemmin, mutta muuten eroja kohtelussa tai kannanottojen käytössä ei ollut. MTV3:n omien toimittajien ja ”ulkopuolisten” asiantuntijoiden eroa saattaakin olla viisaampaa häivyttää kuin korostaa. Aina löytyy sellaisia aiheita, joiden kommentointiin voi olla vaikeaa löytää asiantuntijaa. Kun silti halutaan osoittaa, että aihe on tärkeä, on oman toimittajan käyttäminen asiantuntijana vähän järjestelyitä vaativa ja toimiva ratkaisu.

Uutisankkurin ja asiantuntijan vuorovaikutukseen (ja samalla myös kannanottojen muodostamiseen) vaikuttaa perustavalla tavalla lisäksi uutishaastattelupuheen vuorovaihtojärjestelmä, joka rajoittaa puheenvuorot kysymyksiin ja vastauksiin. Olettamukseni mukaan tämä on syynä siihen, että monia kannanottopareihin arkikeskustelussa liittyviä ilmiöitä ei esiinny uutishaastattelupuheessa. Myös aineiston suppea koko¹⁴ vaikuttaa asiaan.

Keskustelunanalyttisissä tutkimuksissa ei aina ole lainkaan sisällönanalyysiä, vaan aineiston esimerkkeihin mennään suoraan (ks. esim. Pomerantz 1989; Halonen 1996; vrt. kuitenkin Heritage & Roth 1995: 52). Tässä työssä sisällönanalyysi kuitenkin toi tärkeällä tavalla tuntumaa asiantuntihaastatteluiden käyttöön osana uutislähetystä. Tämä

---

¹⁴ Heritage ja Raymond (2005) käyttivät tutkimuksessaan laajaa aineistoa, joka sisälsi useita satoja keskusteluita.

oli tärkeää senkin vuoksi, että kotimaista tutkimusta aiheesta on niin niukasti. Toivonkin, että luvussa neljä suoritettu asiantuntijahaastatteluiden yleinen kartoitus Kymmenen uutisissa voisi tarjota ideoita jatkotutkimukselle.

Vaikuttaa siltä, että televisiouutisten yhteydessä olevat studiohaastattelut ovat luonteeltaan tiukemmin aikarajoituksiin sidottuja kuin vaikkapa uutisaiheiden aiheiden ympärille rakentuvat keskusteluohjelmat. Niinpä uutisaiheita käsittelevät keskusteluohjelmat saattavat tarjota vielä hedelmällisempää aineistoa asiantuntijuuden rakentamista tarkasteltaessa (ks. esim. Nuolijärvi 1999; Nuolijärvi & Tiittula 2000). Tulevaisuutta ajatellen asiantuntijoiden käyttö ja asiantuntijuuden kriteerit suomalaisessa mediassa yleisemmin on myös asia, jota voisi olla hedelmällistä tutkia.

Keskustelun käytännöt ovat aina tiettyyn rajaan asti kulttuurisidonnaisia. Olen joutunut turvautumaan englanninkielisiin tutkimuksiin (suomenkielisten puuttuessa) teoriaa kerätessäni, ja siksi pieni väärin tulkitsemisen vaara on olemassa suomenkielistä aineistoa käytettäessä. Yksi mahdollisuus olisi ollut ankkuroida analyysi tarkemmin suomenkielisiin tutkimuksiin, mutta siihen ei tämän työn ja käytettävän ajan puitteissa ollut mahdollisuuksia. Toisaalta uutishaastattelun käytännöt ovat samansuuntaiset läntisessä kulttuuripiirissä (Greatbatch 1988: 425–426; Clayman & Heritage 2002: 337) ja niinpä tuloksia voi pitää ainakin suuntaa antavina.

Englanninkielinen teoria (Heritage & Raymond 2005) toi mukanaan ongelmia myös englanninkielisten termien kääntämisessä. Vakiintuneita suomennoksia ei aina ole valmiina ja olen kääntänyt termit niin selväkielisesti, kuin on ollut mahdollista. Klassinen ongelmia aiheuttava sana on *access*, jolle suomenkielestä ei löydy vastinetta. Koska se on olennainen käsite asiantuntijuuden rakentamisen kohdalla, olen käyttänyt eri yhteyksissä mahdollisimman havainnollista ilmausta.

LÄHTEET

- Aslama, Minna (1999). Veteen piirretty viiva? Näkökulma television keskusteluohjelmien kirjoon. Teoksessa: *Talous ja kieli III*, 167–178. Toim. Tuija Nikko & Nuolijärvi, Pirkko. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B–17. Helsinki.
- Berg, Maarit (2003). *Syytöksiä ja epäilyksiä. Toimittajan ja poliitikon vuorovaikutuksesta televisiokeskustelussa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 918. Helsinki: SKS.
- Boyce, Tammy (2006). Journalism and Expertise. *Journalism Studies* 7:6, 889–906. London: Routledge.
- Bruun, Mikko, Ilkka Koskimies & Ilkka Tervonen (1989). *Uutisoppikirja*. Helsinki: Painokaari Oy
- Clayman, Steven E. (1991). News Interview Openings: Aspects of Sequential Organization. Teoksessa: *Broadcast Talk*, 48–75. Toim. Paddy Scannell. London: Sage Publications.
- Clayman, Steven E. (1997). Footing in the achievement of neutrality: the case of news-interview discourse. Teoksessa: *Talk at Work. Interaction in Institutional Settings*, 163–198. Toim. Paul Drew & John Heritage. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clayman, Steven & John Heritage (2002). *The News Interview. Journalists and public figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Conrad, Peter (1999). Uses of Expertise: sources, quotes, and voice in the reporting of genetics in the news. *Public Understanding of Science* 8, 285–302. London: Sage Publications.
- Drew, Paul & John Heritage (1997). Analyzing talk at work: an introduction. Teoksessa: *Talk at work. Interaction in institutional settings*, 3–65. Toim. Paul Drew & John Heritage. Cambridge: Cambridge University Press.
- Finnpanel (2005a). Tutkimustuloksia. *Tv:n katseluosuudet minuuteista Tammi-Joulukuu 2005*. Lainattu 15.9.2006: <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/viimeisin/minuutit.html>
- Finnpanel (2005b). Tutkimustuloksia. *Katsotuimmat ohjelmat, uutiset*. Lainattu 15.9.2006: http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kausi_ot/viimeisin/uutiset.html
- Finnpanel (2006). Tutkimustuloksia. *Katsotuimmat ohjelmat, kaikki yli 10-vuotiaat*. Lainattu 12.4.2007: http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/kausi_ohj/2006/3/yli10vuotiaat.html

- Greatbatch, David (1988). A turn-taking system for British news interviews. *Language in Society* 17:3, 401–430. Cambridge: Cambridge University Press.
- Greatbatch, David (1992). On the management of disagreement between news interviewees. Teoksessa: *Talk at work. Interaction in institutional settings*, 268–301. Toim. Paul Drew & John Heritage. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hakkarainen, Kai, Kirsti Lonka & Lasse Lipponen (2004). *Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä*. Porvoo: WSOY.
- Hakulinen, Auli (1996). Keskustelunanalyysin profiilista ja tilasta. Teoksessa: *Suomalaisen keskustelun keinoja II*, 9–22. Toim. Auli Hakulinen. Kieli 10. Helsinki: HY, SKL.
- Hakulinen, Auli (1997a). Johdanto. Teoksessa: *Keskustelunanalyysin perusteet*, 13–17. Toim. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Hakulinen, Auli (1997b). Vuorottelujäsennys. Teoksessa: *Keskustelunanalyysin perusteet*, 32–55. Toim. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen & Irja Alho (toim.) (2004). *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.
- Halonen, Mia (1996). Yhteisyyden ja tunnistettavuuden osoittaminen perhekeskusteluissa. Teoksessa: *Suomalaisen keskustelun keinoja II*, 173–205. Toim. Auli Hakulinen. Kieli 10. Helsinki: HY, SKL.
- Hartley, John (1993). *Understanding News*. London: Routledge.
- Helsingin Sanomat* (2007). Televisio sunnuntai. 11.3.2007, D14.
- Heritage, John (1985). Analyzing News Interviews: Aspects of the Production of Talk for an Overhearing Audience. Teoksessa: *Handbook of Discourse Analysis 3: Discourse and Dialogue*, 95–119. Toim. Teun A. Van Dijk. London: Academic Press.
- Heritage, John (1996). *Harold Garfinkel ja etnometodologia. (Garfinkel and Ethnomethodology, kääntänyt Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen & Soile Veijola)*. Helsinki: Gaudeamus
- Heritage, John (2002). The limits of Questioning: Negative Interrogatives and Hostile Question Content. *Journal of Pragmatics* 34, 1427–1446. Elsevier Science Publishers.
- Heritage, John & David Greatbatch (1991). On the Institutional Character of Institutional Talk: the Case of News Interviews. Teoksessa: *Talk and Social*

Structure. Studies in ethnomethodology and conversation analysis, 93–137. Toim. Deidre Boden ja Don H. Zimmerman. Cambridge: Polity Press.

Heritage, John & Andrew L. Roth (1995). Grammar and Institution: Questions and Questioning in the Broadcast News Interview. *Research on Language and Social Interaction* 28: 1, 1–60.

Heritage, John & Geoffrey Raymond (2005). The Terms of Agreement: Indexing Epistemic Authority and Subordination in Talk-in-Interaction. *Social Psychology Quarterly* 68: 1, 15–38.

Hutchby, Ian & Robin Wooffit (1998). *Conversation Analysis*. Cambridge: Polity Press.

Isotalus, Pekka (1996). *Toimittaja kuvaruudussa. Televisioesiintyminen vuorovaikutuksen näkökulmasta*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House and Sisäsuomi Oy.

Journalistiliitto (2006). *Uudet journalistin ohjeet*. Lainattu 16.10.2006: <https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohjeet/uudet.htx>

Kajanne, Milla (1999). “Otetaan väliin yksi yleisökysymys” – television EU-keskustelut kansalaisten ja poliitikkojen kohtauspaikkana. Teoksessa: *Talous ja kieli III*, 153–166. Toim. Tuija Nikko & Pirkko Nuolijärvi. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B–17. Helsinki.

Lehtinen, Erno & Tuire Palonen (1997). Tiedon verkostoituminen – haaste asiantuntijuudelle. Teoksessa: *Muuttuva asiantuntijuus*, 103–121. Toim. Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

MTV Oy (2006). *Netti tv:n uutisarkisto*. Lainattu 4.9.2006: <http://nettityv.mtv3.fi>

MTV Oy (2007). *MTV Oy Info. Uutis- ja ajankohtaistoimitus*. Lainattu 5.3.2007: http://www.mtv3.fi/info2004/ota_yhteytta.shtml/a01?439743

Nuolijärvi, Pirkko (1999). Talouselämän asiantuntija televisiokeskustelussa. Teoksessa: *Talous ja kieli III*, 134–152. Toim. Tuija Nikko & Nuolijärvi, Pirkko. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B–17. Helsinki.

Nuolijärvi, Pirkko & Liisa Tiittula (2000). *Televisiokeskustelun näyttämöllä. Televisioinstitutionaalisuus suomalaisessa ja saksalaisessa keskustelukulttuurissa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Peräkylä, Anssi (1997). Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa: *Keskustelunanalyysin perusteet*, 177–203. Toim. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.

- Peters, Hans Peter (1995). The interaction of Journalists and Scientific experts: Cooperation and Conflict Between Two Professional Cultures. *Media, Culture and Society* 17:1, 31–48. London: Sage Publications.
- Pietilä, Veikko (1995). *Tv-uutisista hyvää iltaa*. Merkityksen ulottuvuudet uutisjutuissa. Tampere: Vastapaino.
- Pirttilä, Ilkka (1997). Teoria, markkina-analyysi ja futurologinen silmä eksperttiyden ehtona. Teoksessa: *Muuttuva asiantuntijuus*, 73–85. Toim. Juhani Kirjonen, Pirkko Remes & Anneli Eteläpelto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Pomerantz, Anita (1989). Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. Teoksessa: *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, 57–101. Toim. J. Maxwell Atkinson & John Heritage. Cambridge: Cambridge University Press.
- Raevaara, Liisa (1997). Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa: *Keskustelunanalyysin perusteet*, 75–92. Toim. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Raevaara, Liisa (2001). Vastaamisesta institutionaalisenä toimintana. Esimerkkinä potilaan vastaukset lääkärin oirekysymyksiin. Teoksessa: *Kieli 13. Keskustelunanalyysin näkymiä*, 47–69. Toim. M. Halonen & S. Routarinne. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Raevaara Liisa, Johanna Ruusuvoori & Markku Haakana (2001). Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa: *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskustelunanalyttisiä tutkimuksia*, 11–38. Toim. Johanna Ruusuvoori, Markku Haakana ja Liisa Raevaara. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rask, Mikko, Riikka Eela, Topi Heikkerö & Alekski Neuvonen (1999). *Teknologian arviointi, arvot ja osallistuminen – kokemuksia geenitekniikka-arvioista*. VTT, Teknologian tutkimuksen ryhmä, nro 45/99. Lainattu 7.5. 2007: <http://www.vtt.fi/inf/julkaisut/muut/1990s/wp45.pdf>
- Ridell, Seija (1998). *Tolkullistamisen politiikkaa. Televisioutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Acta Universitatis Tamperensis 617. Tampere: Taju.
- Roth, Andrew L. (1998). Who makes the news? Descriptions of television news interviewees' public personae. *Media, Culture & Society* 20, 79–107. London: Sage Publications.
- Roth, Andrew L. (2002). Social epistemology in broadcast news interviews. *Language in Society* 31, 355–381. Cambridge: Cambridge University Press.

- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50: 4, 696–735.
- Schegloff, Emanuel & Harvey Sacks (1973). Opening up closings. *Semiotica* 8:4, 289–327.
- Schegloff, Emanuel A. (1988). From Interview to Confrontation: Observations of the Bush/Rather Encounter. *Research on Language and Social Interaction* 89, 215–240.
- Schudson Michael (1994). Question authority: a history of the news interview in American journalism, 1830s–1930s. *Media, Culture & Society* 16, 565–587. London: Sage Publications.
- Seppänen, Eeva-Leena (1997). Osallistumiskehikko. Teoksessa: *Keskustelunanalyysin perusteet*, 156–176. Toim. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Steele, Janet E. (1995). Experts and the Operational Bias of Television News: The Case of the Persian Gulf War. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 72, 799–812. ABI/Inform Global.
- Tainio, Liisa (1996). Kannanotoista arkikeskusteluissa. Teoksessa *Suomalaisen keskustelun keinoja II*, 81–108. Toim. Auli Hakulinen. Kieli 10. Helsinki: HY.
- Tainio, Liisa (1997a). Preferenssijäsennys. Teoksessa *Keskustelunanalyysin perusteet*, 93–110. Toim. Liisa Tainio. Tampere: Vastapaino.
- Tainio, Liisa (toim.) (1997b). *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Tilastokeskus (2006). Käsitteet ja määritelmät: Julkinen viranomainen. Lainattu 13.4.2007: http://stat.fi/meta/kas/julk_viranom.html
- Vilkuna, Maria (1993). Finnish juuri and just: Varieties of contextual uniqueness. *Suomen kielitieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1993*, 97–122. Turku: SKY.
- Yhdyskuntatutkimus Oy (2004). *Tiedebarometri 2004. Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellis-tekniseen kehitykseen*. Lainattu 3.5.2007: <http://www.sci.fi/~yhdy/tb2/Tiedebarometri%202004.pdf>

Liite 1. Studiohaastattelut ja niihin liittyvät uutisotsikot

- 7.10.05 Jarkko Sipilä, rikostoimittaja, MTV
”Käräjäoikeus tyrmäsi Bodom-syytteet, Gustafsson syytön.”
- 13.10.05 Reijo Pyhälä, laboratorionjohtaja, Kansanterveyslaitos¹⁵
”Turkin influenssavirus todettu ihmiselle vaaralliseksi, Romanian virusta selvitetään.”
- 14.10.05 Timo Haapala (MTV:n politiikan toimituksen esimies)
”Halosen suosio toiselle kaudelle kasvaa kohisten. Gallup: toinen kierros ei tarpeen”. Haastattelussa pohditaan Vanhasen kampanjan ongelmia.
- 19.10.05 Jarna Petman, kansainvälisen oikeuden professori, Helsingin yliopisto
”Saddam Husseinin oikeudenkäynti keskeytettiin alkuunsa, irakilaiset raivoissaan.”
- 17.11.05 Esko Lähteenmäki, puheenjohtaja, Konginkankaan tutkintalautakunta¹⁶
”Konginkankaan rekkakuski teki ajovirheen liukkaalla tiellä, turmaraportti valmis.”
- 25.11.06 Vesa Kallionpää, politiikantoimittaja, MTV
”Kriisinhallintalaki kompastui perustuslain tulkintaan, hallitus veti esityksensä pois.”
- 1.12.06 Vesa Kallionpää, politiikantoimittaja, MTV
”Hallitus yllätti eduskunnan ja ajaa muutosta perustuslakiin, kova ele presidentin puolesta.”
- 25.1.06 Matti Maunu, politiikantoimittaja, MTV
”Presidenttiehdokkaat kiistelivät turvatakuista ja NATOsta, vaaliväittelyssä oli sähköä.”
- 5.2.06 Jaakko Hämeen-Anttila, professori
”Tanskan konsulaatin tuhopolttot Libanonissa tuomittiin laajalti, Tanska kauhistui.” Haastattelun aiheen Muhammadin pilakuvista nousut kohu.
- 16.2.06 Matti Aho, osastopäällikkö, Maa- ja metsätalousministeriö
”Suomi asettaa siipikarjan ulkoilukielttoon maaliskuussa lintuinfluenssan vuoksi, varotoimia aikaistetaan.”
- 28.2.06 Liisa Sihvonen, professori, Eläinlääkintä- ja elintarviketutkimuslaitos¹⁷

---

¹⁵ Sosiaali- ja terveysministeriön alainen tutkimuslaitos (<http://www.ktl.fi/portal/suomi/osiot/esittely/>)

¹⁶ Oikeusministeriön alaisen Onnettomuustutkintakeskuksen kokoama tutkintalautakunta (<http://www.onnettomuustutkinta.fi/2497.htm>)

¹⁷ Nykyinen Elintarviketurvallisuusvirasto Evira (http://www.evira.fi/portal/fi/evira/tutustu/tutustu_uuteen_virastoon/?a=ViewMessage&id=249)

”Ruotsin lintuinfluenssan vaarallisuus ihmiselle selviää lähiviikkoina, Ruotsissa aloitettiin varotoimet.”

- 4.4.06 Kimmo Hakonen, poliisijohtaja, Rahapelifoorumi¹⁸
”EU kyseenalaisti Suomen pelimonopolin, Suomi puolustautui.”
- 26.4.06 Jukka Laaksonen, pääjohtaja, Säteilyturvakeskus¹⁹
”Miljoonat ukrainalaiset saavat yhä Tsernoby-l-avustusta, avustus monelle elinehto.” Haastattelun aiheena Laaksonen Tsernoby-l-muistot ja tämän hetken ydinvoimalaturvallisuus.
- 7.6.06 Ari-Matti Nuutila, rikosoikeuden professori, Turun yliopisto
”Nils Gustafsson jätti poliisille tutkintapyynnön mediasta, myös poliisi saa kovaa kritiikkiä.”
- 5.7.06 Juha Mäkelä, majuri, maanpuolustuskorkeakoulu
”Pohjois-Korea jatkaa ohjuskokeitaan, YK pohtii vastatoimia.”
- 13.7.06 Juha Pyykönen, eversti, maanpuolustuskorkeakoulu
”Jo yli 50 siviiliä on kuollut Israelin Libanon-saarrossa, Hizbollah vastasi rakettitulella.”
- 19.7.06 Hannu Juusola, Lähi-Idän tutkija, Helsingin yliopisto
”Israel koventaa yhä otteitaan Libanonissa, pakolaisvirta yltyy yhä.”

---

¹⁸ Valtioneuvoston asettama ja sisäasiainministeriön johtama keskustelufoorumi (<http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/PFBDArch/55AEC2C86A9F0D70C2256EAD00482260?op=endocument>)

¹⁹ Sosiaali- ja terveysministeriön alainen tutkimuslaitos (http://www.stuk.fi/stuk/fi_FI/hallinnonala/)

Liite 2. Esimerkeissä käytetyt litterointimerkit

Seppäsen (1997: 22–23) mukaan:

1. SÄVELKULKU

Prosodisen kokonaisuuden lopussa:

. laskeva intonaatio
 , tasainen intonaatio
 ? nouseva intonaatio

Prosodisen kokonaisuuden sisällä tai alussa

↑ seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
 ↓ seuraava sana lausuttu ympäristöä matalammalta
 heti (alleiviivaus) painotus tai sävelkorkeuden nousu
 muualla kuin sanan lopussa

2. PÄÄLLEKKÄISYYDET JA TAUOT

[päällekkäispuhunnan alku
 ] päällekkäispuhunnan loppu
 (.) mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
 (0.4) mikrotaukoa pitempi tauko; pituus ilmoitettu sekunnin
 kymmenesosina

3. PUHENOPEUS

< > (uloispäin osoittavat nuolet) hidastettu jakso
 meidäm: (kaksoispisteet) äänteen venytys

4. HENGITYS

.hh sisäänhengitys; yksi h-kirjain vastaa 0.1 sekuntia
 hhh uloshengitys
 .he lausuttu sisään hengittäen

5. NAURU

he he naurua
 £ £ hymyillen sanottu sana tai jakso

6. MUUTA

ks- (tavuviiva) sana jää kesken

Liite 3. Esimerkki uutislähetysten rakenteesta

Esimerkkinä Kymmenen uutiset 13.10.2005
(Ankkureina Keijo Leppänen ja Marjo Lehikoinen)

ALKUTUNNUS

Otsikot ruudussa ja ankkurien juonnot:

Romanian virusta selvitetään
"Turkin lintuinfluenssavirus todettu ihmiselle vaaralliseksi"

Lilius ei luovu vapaaehtoisesti
"Fortumin johtajat saavat pitää optionsa kohusta huolimatta"

Työllistämisehto ei täyttynyt
"Flextronics joutuu palauttamaan miljoonien yritystuet"

Harold Pinteristä nobelisti
"Aikamme merkittävimpiin kuuluva näytelmäkirjailija sai nobelin"

Alkutervehdykset
ML: Kymmenen uutisista, hyvää iltaa.
KL: Hyvää iltaa.

1. (juttu)

ML, KL: Turkissa puhjennut lintuinfluenssa on todettu ihmiselle vaaralliseksi virustyyppiksi. Tauti on puhjennut myös Romaniassa, mutta siellä virustyyppistä ei ole vielä täyttä varmuutta. EU on kehottanut tehostamaan rokotuksia.

Uutisfilmi alkaa. Kuvamateriaalia Romaniasta. Terveyskomissaarin lausunto. Uutisfilmi loppuu.

KL haastattelee asiantuntijaa lintuinfluenssan tiimoilta.

2. (sähke)

ML, ruudussa videokuvaa: Tšetseenien hyökkäys Venäjällä on saatu hallintaan. Kuolleiden joukossa on myös siviilejä. Kaupunki on eristetty.

3. (sähke)

ML, ruudussa videokuvaa: Bodom-jutun päätöksestä ei aiota valittaa. Tutkinnat lopetetaan ja juttu jäänee arvoitukseksi.

4. (juttu)

ML: Fortumin avainhenkilöt saavat pitää optionsa. Talousvaliokunnassa asian tutkinta on kuivunut kokoon.

Uutisfilmi alkaa. Toimittajan juonto, ruudussa videokuvaa. Fortumin toimitusjohtajan lausunto. Juonto. Talousvaliokunnan puheenjohtajan lausunto. Toimittajan kommentti

omilla kasvoilla. Keskustan varapuheenjohtajan lausunto. Toimittajan juonto, videokuvaa eduskunnasta. Uutisfilmi loppuu.

5. (juttu)

ML: Flextronics joutuu palauttamaan yritystuet Haapajärven kaupungille. Oikeuden mukaan työllistämisehtoja ei täytetty.

Uutisfilmi alkaa. Toimittajan juonto, videokuvaa Haapajärveltä. Ohikulkijoiden mielipidehaastattelu. Toimittajan juonto, videokuvaa kaupungintalolta. Kaupunginjohtajan haastattelu. Uutisfilmi loppuu.

6. (sähke)

KL: Helsingin pörssissä laskupäivä. Lintuinfluenssa ja levottomuudet lisäsivät epävarmuutta.

7. (sähke)

KL: Tuontiöljy nostaa hintoja Yhdysvalloissa. Oma tuotanto on pysähtynyt Meksikonlahden hirmumyrskyjen tekemien tuhojen vuoksi.

8. (sähke)

KL: Finnetin työntekijät marssivat ulos työpaikoiltaan. Työnantaja karsii työvoimaa, mutta ei ole kertonut, minne karsimiset kohdentuvat.

9. (juttu)

ML: Merivoimat on tuhonnut merenpohjasta sodanaikaisia räjähteitä. Tänään töitä tehtiin Ruissalon edustalla Turussa.

Uutisfilmi alkaa. Toimittajan juonto, työnjohtajan kommentti. Juonto, miinalaivueen komentajan haastattelu. Uutisfilmi loppuu.

10. (juttu)

ML: VTT:n menetelmän avulla kännykän tai luottokortin käyttäjä voidaan tunnistaa kävelytyylistä.

Uutisfilmi alkaa. VTT:n video laitteen toiminnasta. Tutkimusprofessorin haastattelu. Uutisfilmi loppuu.

11. (juttu)

KL, ML: Kirjailija Harold Pinter saa Nobelin kirjallisuuspalkinnon. Pinterin näytelmiä on esitetty Suomessakin yli 40 vuoden ajan.

Uutisfilmi alkaa. Toimittajan juonto. Kustannusyhdistyksen puheenjohtajan haastattelu. Toimittajan juonto. Uutisfilmi loppuu.

Sään juonto ja sää

ML: ”Tänään taisi olla viimeinen näin lämmin syyspäivä, lupaillet kylmenevää ja jopa myrskyistä, Liisa?”

Meteorologi kertoo lyhyesti säästä uutisstudioissa ja siirtyy sitten sääkarttojen eteen.

12. Loppukevennys

Nobel palkintojen jakotilaisuudessa Gert Fylkningin huudahdukset ovat keränneet huomiota jo vuosien ajan. Tällä kertaa perinnettä kuitenkin jatkoi tuntematon jäljittelijä. Uutisfilmi alkaa. Toimittajan juonto, Fylkningin ja palkintojen jakajan kommentit. Uutisfilmi loppuu.

ML: ”Niin, kai se aito on aina aito.”

KL: ”Eihän tota voi pahana pitää.”

ML: ”No ei.”

KL: ”Nyt sitten, *äntligen*, Mika Saukkonen ja Tulosruutu. Näkemiin.”

ML: ”Näkemiin.”

LOPPUTEKSTIT